సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో
గుంటూరు జిల్లా పాత్ర

మాస్టర్ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ కొరకై
సమర్పించిన సిద్ధాంత వ్యాసం

పరిశోధకుడు
ఐ. ప్రసాదరావు

పర్యవేక్షకులు
డా॥ పి. చెన్నారెడ్డి

చరిత్ర, సంస్కృతి మరియు పురావస్తు శాస్త్రపీఠం
పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
శ్రీశైలం - 518 101

1997 – 98

<u>ఉద్ఘాటన</u>

ఐ.ప్రసాదరావు (ఇస్సర్ల ప్రసాదరావు) అను పేరుగల ఎమ్.ఫిల్ పరిశోధకుడైన నేను పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వ విద్యాలయము శ్రీశైలం ప్రాంగణమునకు ఎమ్.ఫిల్ పట్టా కొరకు ''సహాయనిరాకరణోద్యమంలో గుంటూరు జిల్లా పాత్ర'' అను సిద్ధాంత వ్యాసము నా పరిశోధనకు ఫలముగా రూపొందినది. ఈ సిద్ధాంత వ్యాసము పూర్తిగా గాని పాక్షికంగా గాని ఏ ఇతర విశ్వ విద్యాలయమునకు గాని, ఇతర సంస్థకు గాని సమర్పించియుండలేదని ఉద్ఘాటించుచున్నాను.

స్థలము : శ్రీశైలం,
తేది : 9-4-99

ఐ. ప్రసాదరావు 9/4/99
(ఐ.ప్రసాదరావు)

<u>ధృవపత్రము</u>

శ్రీ ఐ. ప్రసాదరావు, పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వ విద్యాలయము, శ్రీశైల ప్రాంగణము, చరిత్ర - సంస్కృతి - పురావస్తు శాస్త్ర పీఠమునకు ''సహాయనిరాకరణోద్యమంలో గుంటూరు జిల్లా పాత్ర'' అను శీర్షికతో వ్రాసి సమర్పించిన ఎమ్.ఫిల్. సిద్ధాంత వ్యాస గ్రంథము పూర్తిగా నా (డా॥ పి.చెన్నారెడ్డి) పర్యవేక్షణలో రూపొందించబడినదనియు, ఈ సిద్ధాంత వ్యాసమును ఇతర ఏ విశ్వ విద్యాలయమునకు గాని, సంస్థకు గాని సమర్పించలేదని సదరు అభ్యర్థి చేసిన ఉద్ఘాటన నాకు తెలిసినంతవరకు సత్యమని ధృవీకరించుచున్నాను.

09-04-99

పీఠాధిపతి.

పీఠాధిపతి
చరిత్ర, సంస్కృతి, పురావస్తు శాస్త్ర పీఠం
తెలుగు [illegible]
శ్రీశైలం - 518[illegible] (ఆం.ప్ర)

9.4.99

(డా॥ పి.చెన్నారెడ్డి)
పరిశోధనా పర్యవేక్షకుడు.

[illegible] REDDY, [illegible] Ph.D.
[illegible]
SRISAILAM CAMPUS [illegible] (A.P.)

కృతజ్ఞతలు

ముందుగా నాకు జన్మనిచ్చి, నన్నింతవాణ్ణి చేసి నా శ్రేయస్సు కాంక్షించి, నాకు దైవసమానులైన నా తల్లిదండ్రులు హనుమంతయ్య, ఆదెమ్మగార్ల ఋణం తీర్చుకోలేనిది.

నాకు ఈ పరిశోధనా అంశాన్ని సూచించి నన్ను అన్ని సమయములలో ఆదుకొని, వెన్నుదన్నుగా నిలచిన నా పర్యవేక్షకుడు డా|| వి. చెన్నారెడ్డిగారు నాకు గురి, మరి వందనీయుడు. ఆయనకు నేను సర్వత్రా కృతజ్ఞుడను.

ఈ పరిశోధన కొనసాగించటానికి అవకాశం కల్పించిన పొట్టిశ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాదు వారికి, శ్రీశైలం పీఠాధ్యక్షులు ఆచార్య గురుమూర్తిగారికి నా కృతజ్ఞతలు.

నా పరిశోధనకు ఎంతో అమూల్యమైన సమాచారాన్నిచ్చి, సహాయ సహకారాలు అందించిన డా|| భద్రిరాజు శేషగిరిరావుగారికి ప్రత్యేక కృతజ్ఞతలు. అలాగే సూరినారాయణ దేవకుమారిగారికి, నా పరిశోధనకు ఎటువంటి ఇబ్బందులు లేకుండా నన్ను ప్రోత్సహించిన మా అన్నగారైన మోహన్‌గారికి మరియు నా పరిశోధనలో వెన్నంటి ఉండిన మిత్రులు రంగారావు, రామస్వామి, కోటేశ్వరరావు, సి.హెచ్. హనుమంతరావు, ప్రభుదాసు, ఈశ్వరుడు, మోహన్‌గార్లకు కృతజ్ఞతలు.

అడిగిన వెంటనే నాకు సహకరించిన పొట్టిశ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం, శ్రీశైలం ప్రాంగణము నందలి గౌరవ బోధన, బోధనేతర సిబ్బందికి, నాపరిశోధనకు అవసరమైన ఆధార గ్రంథాలను అందజేసిన ఒంగోలు జిల్లా కేంద్ర గ్రంథాలయ సిబ్బందికి, వేటపాలెం సారస్వత నికేతన గ్రంథాలయ సిబ్బందికి కృతజ్ఞతలు.

వీలైన తక్కువ సమయములో ఈ పరిశోధనా వ్యాసమును టైపుచేసి అందించిన కుమారి లక్ష్మి, తణుకు గార్కి కృతజ్ఞతలు.

విషయసూచిక

అధ్యాయములు	పేజీలు
1. గుంటూరు జిల్లా పూర్వ రంగం జాతీయభావ ప్రాదుర్భావము	1 - 29
2. సహాయ నిరాకరణోద్యమం - గుంటూరు జిల్లా	30 - 58
3. చీరాల - పేరాల మునిసిపాలిటి వ్యతిరేకోద్యమం	59 - 82
4. పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం	83 - 108
5. పల్నాడు పుల్లరి సత్యాగ్రహం	109 - 136
6. ముగింపు	137 - 141
ఉపయుక్త గ్రంధాలు	

మొదటి అధ్యాయము

ఉపోద్ఘాతం :

అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సాగించిన స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రలో మణిమకుటమైనది సహాయనిరాకరణోద్యమంలో సాగిన శాసనోల్లంఘనోద్యమం. హింస లేదు, దౌర్జన్యం లేదు, రక్తపాతం లేదు, కుట్ర లేదు. అహింసా పరమో ధర్మః అనేది దానికి ప్రాణం. రక్తపాత రహితమైన శాంతియుత పోరాటం దీని ధర్మం. ఇట్టి వినూత్నమైన పోకడలలో స్వతంత్రపోరాటాన్ని నిర్దేశించాడు. దీనికి నిర్దేశికుడు, కార్యకర్త, రూపశిల్పి మోహన్‌దాస్ కరమ్ చంద్ గాంధీ. దీనినే ఆయన ''సత్యంపై ప్రయోగంగా'' అభివర్ణించాడు.

కలకత్తాలో 1920 సెప్టెంబర్ 4 నుండి 9 వరకు జరిగిన ప్రత్యేక కాంగ్రెస్ మహాసభలో మోహన్ దాస్ కరమ్ చంద్ గాంధీ శాంతియుత సహాయనిరాకరణోద్యమమనే శంఖారావాన్ని పూరించాడు. దీనితో భారత జాతీయోద్యమంలో నూతనాధ్యాయం ప్రారంభమైనది. అంతవరకు భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కొన్ని రాయితీలకొరకు మాత్రమే పోరాడుతూ వచ్చింది. విజ్ఞాపన పత్రాలు, వినతి పత్రాలు మీదనే అది ఆధారపడి ఉన్నది. కాని గాంధీజీ రాజకీయ రంగ ప్రవేశం చేసిన తరువాత నూతనోత్తేజం కాంగ్రెస్‌లో ఇనుమడించింది. దేశభక్తి, జాతీయ భావంతో భారత దేశ ప్రజ ఉర్రూతలూగింది. దీనితో గాంధీశకమారంభమయ్యెను.

పరిశోధనా ఉద్దేశ్యము :

సహాయనిరాకరణోద్యమ కాలంలో ఆంధ్రా జిల్లాలన్నిటిలో గుంటూరు జిల్లా అగ్రశ్రేణిలో నిలబడింది. ఆ కాలంలో జరిగిన సంఘటనలు దేశం మొత్తంలో మరెక్కడా జరుగలేదు. గుంటూరు జిల్లా సహాయనిరాకరణోద్యమ కాలంలో దేశానికే తలమానికమైనది. ఆ నాడు గుంటూరు జిల్లా గురించిన వార్తలు దేశం మొత్తంలో చర్చించుకున్నారనుకుంటే అది అతిశయోక్తి కానేరదు. ఈ వివరాలన్నిటినీ ఈ పరిశోధనా వ్యాసంలో పరిశీలించటం జరిగింది. గుంటూరు జిల్లా ఎందుకు ముందు నిలబడ్డింది ? దానికి ఏఏ శక్తులు ప్రధాన కారణాలు అయ్యాయి? బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ దమన కాండ ఏ విధంగా కొనసాగింది? సహాయ నిరాకరణోద్యమ కాలంలో గుంటూరు జిల్లాకు కల ప్రత్యేకత లేమిటి? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానాలు కూడా విశ్లేషించటం ఈ పరిశోధనా వ్యాసంలో జరిగింది.

పరిశోధనకు ఆధారాలు :

ఈ పరిశోధనా వ్యాసానికి సంబంధించిన వివరాల సేకరణ సాధ్యమైనంతవరకు ప్రాథమిక ఆధారల మీదనే జరిగింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ రాజ్య అభిలేఖ నిలయంలో (హైదరాబాద్) భద్రపరచబడి ఉన్న అధికార పత్రాలు, ప్రభుత్వ ప్రకటనలు, గుంటూరు జిల్లా అధికారులు ఫోర్ట్ సెంట్ జార్జి (మద్రాసు)లోని తమపై అధికారులకు పంపించుకొన్న ఉత్తరాలు, ప్రముఖుల డైరీలు, గుంటూరు

జిల్లాకు చెందిన కొండా వెంకటప్పయ్య, టంగుటూరి ప్రకాశం మొదలైన జాతీయనాయకుల ఆత్మకథలు, జీవిత గ్రంథాలు విషయ సేకరణ కొరకు పూర్తిగా వినియోగించుకోవటం జరిగింది. అలాగే ప్రాథమిక ఆధారములుగా భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య రెండు సంపుటాలలో ఉన్న ''భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ చరిత్ర'', భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంపైన ప్రముఖ చరిత్రకారులు రాసిన గ్రంథాలను కూడా పరిశీలించటం జరిగింది.

<u>అధ్యాయ విభజన - వివరణ</u> :

ఈ పరిశోధనా వ్యాసాన్ని మొత్తం ఆరు అధ్యాయాలుగా విభజించటం జరిగింది.

<u>ఒకటవ అధ్యాయము</u> :

ఇందు ఉపోద్ఘాతము, గుంటూరు జిల్లా పూర్వ రంగము, ఆర్థిక స్థితి, విద్యాభివృద్ధి, జాతీయ చైతన్యం, జాతీయ పోరాటంలో గుంటూరు జిల్లాలో 1885 నుండి 1919 వరకు జరిగిన సంఘటనలు.

<u>రెండవ అధ్యాయము</u> :

గుంటూరు జిల్లాలో రౌలట్ చట్టాల వ్యతిరేకత, జలియన్ వాలాబాగ్ దురంతాలకు వ్యతిరేకత, ఖిలాఫత్ ఉద్యమం, బెజవాడ అఖిల భారత

జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశము, గుంటూరు జిల్లాలో గాంధీ పర్యటన గుంటూరు జిల్లాలో సహాయనిరాకరణోద్యమం.

<u>మూడవ అధ్యాయము</u> :

చీరాల-పేరాల మునిసిపాలిటీ వ్యతిరేకోద్యమం గూర్చి పరిశీలించి విశదీకరించటం జరిగింది.

<u>నాల్గవ అధ్యాయము</u> :

పల్నాడు పుల్లరీ సత్యాగ్రహం గూర్చి పరిశీలించి విశదీకరించటం జరిగింది.

<u>ఐదవ అధ్యాయము</u> :

పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం గూర్చి పరిశీలించి విశదీకరించటం జరిగింది.

<u>ఆరవ అధ్యాయం</u> :

ముగింపు ఇవ్వడమైనది.

<u>గుంటూరు జిల్లా పూర్వ రంగం</u> :

కృష్ణవేణి జలాలతో పునీతమైన గుంటూరు ప్రాంతం ప్రాచీన చరిత్రా కాలగమనములో భాగస్వామ్యమైనది. నాగార్జున కొండ పిలేశ్వరం వద్ద బయలు పడిన ప్రాచీన శిలాయుగపు అవశేషాలతో ఈ ప్రాంతానికి ప్రాచీనత సంతరించుకొంది.[1] రాక్షస గూళ్ళుగా చెప్పుకొనే ఆదిమ మానవుల సమాధులలో ఒకటి పెదగంజాములో లభ్యమయింది.[2] తీరాంధ్రాలో ఆంధ్రుల ప్రస్తావన మొదటిసారిగా మగధను పాలించిన నందరాజుల పాలనా కాలములో ప్రస్తావించటం జరిగింది.[3] మెగస్తనీసు రచనలలో మౌర్యుల కాలములో దక్కనులో బలవంతమైన రాజ్యం ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది. అశోకుని శాసనాలలో ముఖ్యంగా 13వ శిలాశాసనములో ఆంధ్రుల ప్రస్తావన ఉంది.[4] వీరే ధాన్యకటకాన్ని కేంద్రంగా చేసుకొని పాలించిన ఆంధ్రశాతవాహనులు. ఇది నేటి గుంటూరు జిల్లాలో ఉన్న ధరణి కోట. అశోకుని పాలనా కాలమునాటికే లేదా పాలనా కాలములోనే అమరావతి, జగ్గయ్యపేట , బట్టిప్రోలు స్తూపాల నిర్మాణం జరిగింది.

అశోకుని మరణానంతరం దక్కనులో ఆంధ్రశాతవాహనులు స్వతంత్రులై, సుమారు నాలుగున్నర శతాబ్దాల పాటు పాలన సాగించారు. వీరి పాలనా కాలములో ఆంధ్ర ప్రాంతం మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యం పొందినది. దీనికి ప్రధాన భూమికను వహించినది. శాతవాహనుల అనంతరము ఆంధ్ర ప్రాంతాన్ని పాలించిన ఇక్ష్వాకులకు కూడా కేంద్ర బిందువు నాగార్జున కొండకు సమీపములో ఉన్న విజయపురి లేదా శ్రీపర్వతమే. క్రీ.శ ఐదవ శతాబ్దంలో తీరాంధ్రాన్ని సందర్శించిన ఫాహియాన్ రాతలలో కూడా ఆంధ్రుల ప్రస్తావన ఉంది. ఫాహియాన్ నాగార్జున కొండలో ఐదు అంతస్తులతో పదిహేను వందల గదులతో కూడిన ఒక కట్టడం ఉందని మొదటి అంతస్తు ఏనుగు ఆకారంలోను, రెండవ అంతస్తు సింహం ఆకారంలోను, మూడవ

---

1. కంభంపాటి సత్యనారాయణ, <u>ఆంధ్రుల చరిత్రసంస్కృతి</u>, భాగం 1, ఢిల్లీ 1982 - పుట 19
2. <u>ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని</u>, ప్రథమ ముద్రణ, 1976, గుంటూరు జిల్లా - పుట 104
3. <u>సెన్సస్ ఆఫ్ ఇండియా</u>, ఆంధ్రప్రదేశ్, డిస్ట్రిక్ట్ సెన్సస్ హేండ్‌బుక్, సిరీస్ - 2, ప్రకాశం, 1981
4. <u>ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని</u>, పుట 1041 ముద్రణ గుంటూరు జిల్లా, 1976.

అంతస్తు గుర్రం ఆకారంలోను, నాలుగవ అంతస్తు ఎద్దు ఆకారంలోను, ఐదవ అంతస్తు పావురం ఆకారంలోను ఉన్నట్లు చెప్పబడింది.[1]

ఇక్ష్వాకుల అనంతరం పల్లవులు ఆంధ్రప్రాంతాన్ని ఆక్రమించారు. పల్లవుల అధీనంలోని కొంత భాగాన్ని ఆనంద గోత్రజులు కపోత కందపురం లేదా చేజర్లను కేంద్రంగా చేసుకొని పాలించారు. ఆనంద గోత్రజులు అనంతరం శాలంకాయనులు, శాలంకాయనులు అనంతరం విష్ణుకుండినపురం లేదా వినుకొండను కేంద్రంగా చేసుకొని, విష్ణుకుండినులు పాలన సాగించారు. వినుకొండ నేటి గుంటూరు జిల్లా లోనిదే. క్రీ.శ 7వ శతాబ్దంలో ప్రారంభంలో విష్ణుకుండినులను ఓడించిన పల్లవ రాజైన మహేంద్రవర్మ దక్షిణ ప్రాంతాన్ని తన అధీనంలోనికి తీసుకొనెను. ఆ తరువాత బాదామి పాలకుడైన రెండవ పులకేశి తీరాంధ్రను ఆక్రమించి, తన సోదరుడైన కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని తీరాంధ్రాకు పాలకునిగా నియమించెను. రెండవ పులకేశి మరణాంతరం కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు వేంగిని కేంద్రంగా చేసుకొని తూర్పు చాళుక్య సామ్రాజ్యములను స్థాపించెను. క్రీ.శ 1070 నాటికి తూర్పు చాళుక్యులకు సామంతులుగా ఉన్న చోళులు పాలకులయ్యారు. క్రీ.శ 12వ శతాబ్ది నాటికి నేటి తెనాలి తాలూకా లోని చరదపోలుగా పిలువబడే దనదపురాన్ని కేంద్రంగా చేసుకొని వెలనాటి చోళులు పాలన కొనసాగించారు.

గుంటూరు ప్రాంత పౌరుషానికి చిహ్నంగా పిలచే పల్నాటి యుద్ధం క్రీ.శ 1176-82 పల్నాటి తాలూకాలోని కారెంపూడిలో జరిగింది. క్రీ.శ 1186 పరిసర ప్రాంతంలో కాకతీయ మొదటి ప్రతాపరుద్రుడు గుంటూరు ప్రాంతాన్ని ఆక్రమించి కాకతీయ సామ్రాజ్యంలో విలీనం చేసెను. క్రీ.శ 1323లో కాకతీయ సామ్రాజ్యాన్ని ఢిల్లీ సుల్తానులు ఆక్రమించుటతో ఆంధ్రప్రాంతం ముస్లింల వశమయ్యెను. మహమ్మదీయుల పాలనలో అసంతృప్తికి, అన్యాయానికి, హింసకు గురికాబడిన హిందువులు, ముస్లింలకు వ్యతిరేకముగా హిందూ స్వాతంత్ర్యోద్యమాలు జరిగాయి. అట్టి ఉద్యమములో ప్రథమంగా నిలిచినది కొలను ప్రతాపరుద్రుడు,

---

1. పై మూలము

అన్న మంత్రి అయినను వారి ఆశయాన్ని కార్యరూపంలో పెట్టినది ముసునూరి వంశస్థుడైన ప్రోలయ నాయకుడు వీరి ఉద్యమ దీప్తిని కొనసాగించి, క్రీ.శ 1324లో నేటి ఒంగోలు తాలూకాలోని గుండ్లకమ్మ నది ఒడ్డున , అద్దంకిని కేంద్రంగా చేసుకొని ప్రోలయ వేమారెడ్డి స్వతంత్ర రెడ్డి రాజ్యమును స్థాపించెను. అనంతరం అనవోతారెడ్డి కాలములో రాజధాని నేటి నరసరావుపేట తాలూకాలోని కొండవీడుకు మార్చుటతో గుంటూరు ప్రాంతం రెడ్డి రాజ్యంలో అంతర్భాగమయ్యెను.

క్రీ.శ 1446లో సంగమ వంశీయుడు అయిన రెండవ దేవరాయులు రెడ్డి రాజ్యాన్ని విజయనగర సామ్రాజ్యంలో విలీనం చేసెను. క్రీ.శ 1515లో శ్రీకృష్ణ దేవరాయులు తన తూర్పు దేశ దండయాత్రలో గజపతులను ఓడించి తీరాంధ్రాన్ని ఆక్రమించెను. క్రీ.శ 1565లో జరిగిన తల్లికోట (లేదా) రాక్షసి తంగడి యుద్ధానంతరము తీరాంధ్రతో పాటు గుంటూరు ప్రాంతం కూడా గోల్కొండ నవాబుల వశమయ్యెను. క్రీ.శ 1687లో ఔరంగజేబు గోల్కొండ ప్రాంతమును ఆక్రమించటంతో తీరాంధ్ర మొగలుల ఆధిపత్యములోనికి పోయెను .

ఔరంగజేబు మరణానంతరము మొగలుల అధికారము నామమాత్రమయ్యెను. ఇట్టి పరిస్థితిలో దక్కను సుబేదారుగా ఉన్న నిజామ్ ఉల్ - ముల్క్ స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించుకొనెను. నాటికే ఐరోపా వాసులు దక్కనులో ఆధిపత్య పోరులో ఫ్రెంచి, ఆంగ్లేయుల మధ్య పోరాటములు ప్రారంభమయ్యెను. ఇట్టి ఆధిపత్య పోరులో భాగంగా జరిగిన రెండవ కర్నాటక యుద్ధములో ఫ్రెంచి సేనాని అయిన బుస్సీ సలబత్ జంగ్‌ను సుబేదారుగా ప్రకటించెను. దీనికి ప్రతిఫలముగా సలబత్‌జంగ్ ఉత్తర సర్కారులు అనబడు 5 సర్కారులలో గుంటూరు తప్ప మిగిలిన 4 సర్కారులు అనగా ముస్తాఫానగర్ కొండపల్లి, ఏలూరు, రాజమండ్రి, చికాకోల్‌ను క్రీ.శ 1753లో ఫ్రెంచి వారికి యిచ్చెను. సలబత్‌జంగ్ అనంతరం నిజామ్ ఆలీఖాన్ క్రీ.శ 1766లో ఉత్తర సర్కారులను సాలుకు 15 లక్షల రూపాయల కౌలుకు ఆంగ్లేయులకు యిచ్చెను. అదె సమయములో నిజామ్ ఆలీఖాన్ తమ్ముడు బసాలత్‌జంగ్ ఆంగ్లేయులతో ఒప్పందం చేసుకొని గుంటూరు సర్కారును ఆంగ్లేయులకు యిచ్చివేసెను. బసాలత్‌జంగ్ మరణానంతరం 1782లో గుంటూరు సర్కారును

మరలా నిజామ్ అలీఖాన్ స్వాధీనం చేసుకోనగా 1788లో ఆంగ్లేయులు నిజామ్ ఆలీఖాన్‌తో ఒప్పందం కుదుర్చుకొని గుంటూరు సర్కారును పొందెను. ఇట్లు ఆంగ్లేయులు గుంటూరుపై పూర్తి ఆధిపత్యమును పొందెను.

<u>ఆర్థిక పరిస్థితి</u> :

శీతోష్ణస్థితులతో వర్షాపాలున్న, నైరుతీ ఋతుపవనాల వలన ఎక్కువగాను, ఈ శాన్య ఋతుపవనాల వలన తరచుగా వచ్చే వర్షాలతో పాటు, కృష్ణానదిపై నిర్మించిన నాగార్జున ప్రాజెక్టు, విజయవాడ వద్ద గల కృష్ణా బ్యారేజి నీటి వసరులతో గుంటూరుజిల్లా సస్యశ్యామలమగుటయే గాక ధాన్యాగారంగాను, మిగులు జిల్లా ఎంచటం జరిగింది. ముఖ్యంగా డెల్టా ప్రాంతంలో వరి ఆహార పంటగా, మినుమును వాణిజ్య పంటగా పండిస్తారు. మెట్ట ప్రాంతాలలో జొన్న, సజ్జ, కొర్రలు, ఆహార పంటగాను, పొగాకు, మిర్చి, ప్రత్తి వాణిజ్య పంటలుగా పండిస్తారు. అలాగే దుగ్గిరాల పసుపుతోటలు, పెదవడ్లమూడి బత్తాయి తోటలు, వేరుసెనగ, తమలపాకులు, అరటి మొదలైనవి యితర ప్రధాన పంటలు.

పారిశ్రామికంగా కూడా ఈ జిల్లా బాగా అభివృద్ధి చెందినది. గుంటూరు , తెనాలి, తాడేపల్లి, మాచర్ల, చిలకలూరి పేట, మంగళగిరి, పెదకాకాని, చిరాల, పల్నాడు , సత్తెనపల్లి మొదలగు ప్రాంతాలు పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి చెందాయి. ప్రాచీన కాలములోనే (వినుకొండ తాలూకా) అగ్ని గుండాల ప్రాంతం రాగి నిక్షేపాలకు, పల్నాడు తాలూకాలోని కారంపూడి ప్రాంతం సీసం నిక్షేపాలకు, సత్తెనపల్లి , పల్నాడు తాలూకాలో కొల్లూరు, మడుగుల సారంగి పల్లి మొదలైనవి, కృష్ణానది దక్షిణ తీర ప్రాంతాలు వజ్రాలకు ప్రసిద్ధి చెందినవి.[1] (ఇచటనే కొల్లూరు ప్రాంతంలో 787 1/2 క్యారెట్ల వజ్రాన్ని 1656లో మీర్‌జుమ్లా షాజహాన్‌కు బహుమతిగా యివ్వటం జరిగింది. ఇది సుప్రసిద్ధ కోహినూర్ వజ్రము) అలాగే పిడుగురాళ్ళ, మాచర్ల, నడికుడి, దాచేపల్లి, ప్రాంతాలలో సున్నపురాయి నిక్షేపాలు లభిస్తాయి. తాడేపల్లి,

---

1. <u>ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని</u> , గుంటూరు జిల్లా, 1976 పుట 1043

మాచర్లలో సిమెంటు ఫ్యాక్టరీలు, గుంటూరులో పొగాకు కంపెనీలు, జూట్‌మిల్‌లు, తాడేపల్లి వద్ద సూపర్‌ఫాస్ఫేట్ ఎరువులు తయారీ కర్మాగారము, చీరాలలో నూలు పరిశ్రమలు మొదలైనవి బాగా అభివృద్ధి చెందాయి.

గుంటూరుకు సమీపంలో సుమారు 8 కి.మీ దూరములో లామ్ వద్ద మిరప పరిశోధనా కేంద్రం, పెదపాలెం వద్ద పసుపు పరిశోధనా కేంద్రం, బుడం పేట (గుంటూరు) వద్ద ప్రాంతీయ పొగాకు విత్తన పరిశోధనా కేంద్రం, బాపట్ల వ్యవసాయ కళాశాలకు అనుబంధంగా వ్యవసాయ పరిశోధనా క్షేత్రం మొ|| పరిశోధనా కేంద్రాలు కలవు.

అయితే 19వ శతాబ్దపు ఉత్తరార్ధపు తొలి రోజులలోనే గుంటూరు పరిసర ప్రాంతాలు, కరువుకాటకాలు, ప్రకృతి వైపరీత్యాలు విలయతాండవం చేస్తూ ఉండేవి. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ నాటి గుంటూరు జిల్లా పరిస్థితిని ఎరిక్ ఫ్రికెన్‌బర్గ్ కళ్ళకు కట్టినట్లు చెప్పాడు. నేల బాగా ఎండి బీటలు వారి ఉండేదని, ప్రజలు పూర్తి నిరాధారులని, చోళుల కాలమునాటి కాలువలు, చెరువులు కనిపించవని, క్షామము, కరువులు తరచుగా సంభవిస్తూ ఉండేవని ఫలితంగా ప్లేగు, కలరాలు వంటి అంటువ్యాధులు తాండవిస్తూ ఉండేవని ఇవి చాలవా అన్నట్లు అప్పుడప్పుడు వచ్చే తుఫానులు, ఉప్పెనలు, మిడతల దండ్లు జిల్లా వినాశనానికి దోహదం చేసాయి.[1] ఇట్టి ఈతి బాధలను తట్టుకోలేక ప్రజలు పన్నులు చెల్లించకపోవటం వలన ప్రభుత్వ ప్రళయాగ్నికి, (దమనకాండకు) బలి అవుతూ ఉండేవారు. ఇట్టి పరిస్థితులలో ప్రజల తరపున గాజుల లక్ష్మి నరశింహం శెట్టి ప్రభుత్వంతో జోక్యం చేసుకోవలసి వచ్చేది.[2] ఇట్టి దుర్భర పరిస్థితులకు తోడు నాటి ప్రభుత్వ శాసనాలు అగ్నికి ఆజ్యం పోసినట్లయ్యెను.

---

1. Robert Eric Frykenberg, Guntur District 1788-1848(Oxford 1965) Page 2

2. కొండా వెంకటప్పయ్య, <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966 - పుట 6

విద్యాభివృద్ధి - మిషనరీల పాత్ర :

ఆర్థిక, .పారిశ్రామికాభివృద్ధితో పాటు విద్యాభివృద్ధికూడా బాగా అభివృద్ధి చెందింది. గుంటూరు జిల్లాలో ఉన్నన్ని విద్యాసంస్థలు మరి ఏ జిల్లాలో లేవు.[1] 1973-74 నాటికే 33 కళాశాలలు ఉన్నాయి. వీటిలో 18 జూనియర్ కళాశాలలు, 15 డిగ్రీ కళాశాలలు. స్త్రీలకు ప్రత్యేకించి గుంటూరులో రెండు, తెనాలి, పొన్నూరులలో ఒక్కొక్కటి ఉన్నాయి. అంతేగాక గుంటూరు పట్టణములో ఒక వైద్య కళాశాల, బాలురకు బాలికలకు వేరు వేరుగా పాలిటెక్నిక్ కళాశాలతోపాటు గుంటూరు సమీపములో నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయాన్ని నెలకొల్పడంతో గుంటూరు జిల్లా విద్యాబోధనకు నిలయమైంది.[2] అయితే విద్యావ్యాప్తికి, విద్యాభివృద్ధికి క్రిస్టియన్ మిషనరీలు చేసిన సేవ అమోఘమైనది. తీరాంధ్రాలో ఉన్నత పాశ్చాత్య విద్యావిధానాన్ని ప్రవేశపెట్టిన ఘనత పెన్సిల్వేనియా సినెడ్ సొసైటీకి చెందిన, రెవరెండ్ సి.యఫ్ హేయర్కు దక్కుతుంది.[3] 1841 మార్చి 23న హేయర్ మెసాచుసెట్స్ రాష్ట్రంలోని బాస్టిల్ నుండి బయలుదేరి 1842 మార్చి 23న తుత్తి కుడిరేవులో దిగి, పల్లకీలో ప్రయాణం చేస్తూ, పాలకొట్టు, తిరునల్వేలి, మధుర, తిరుచునాపల్లి, ట్రాంకోబార్ల మీదగా 1842 ఏప్రియల్ 16 నాటికి మద్రాసు చేరి ఒక్క నెలరోజులలో తెలుగు భాషను అభ్యసించి, 1842 మే 19 న బయలుదేరి మే 23 నాటికి నెల్లూరు చేరాడు. అక్కడ అమెరికన్ బాప్టిస్ట్ మిషన్కు చెందిన రెవరెండ్ స్టీఫెన్ వాన్ హ్యూసన్తో కలసి ప్రయాణం చేసి ఒంగోలు మీదగా 1842, జూలై 31న గుంటూరు చేరగా జిల్లా కలెక్టర్ హెచ్.స్టోక్స్ ఘనంగా స్వాగతం పలికారు. అక్క డ తన కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించాలని హేయర్ నిర్ణయించాడని[4] ఆంధ్రా క్రిస్టియన్ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్గా, కోశాధికారిగా పనిచేసిన డా।। సి.హెచ్ శ్వావేలీ వివరించెను.[5] సి.హెచ్ హేయర్ అనేక చోట్ల పాఠశాలలను నెలకొల్పెను.

---

1. Statistical Atlas of the Guntur District, 1960, Fasli Hyderabad, 1950-51
2. ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని, గుంటూరు జిల్లా సమాచారము, 1976 - పుట 1047
3. భద్రరాజు శేషగిరిరావు, గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమము, హైదరాబాదు, 1980, పుట 3
4. Rev.C.H.Swavely: The Lutheran Enterprise in India, Place of publication not mentioned, 1952, PP 33,34
5. Andhra Christian College Calendar 1973-74, Guntur'1973, PP 4,5

కొత్తపేట (గుంటూరు) పత్తిపాడు, నల్లపాడులలో పాఠశాలలను ప్రారంభించి, అనతికాలములోనే ఈ పాఠశాలల సంఖ్య 7కు పెరగటమేగాక 10 మంది ఉపాధ్యాయులతో 180 మంది విద్యార్థులు విద్యను అభ్యసిస్తున్నారు.[1] గుంటూరులో మొదటి కళాశాల ది అమెరికన్ ఎవాంజెలికల్ లూథ రన్ మిషన్ కాలేజి 1885లో స్థాపించబడెను. 1926 వరకు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయానికి అనుబంధంగా ఉంటూ 1926లో ఏర్పడిన ఆంధ్రా విశ్వవిద్యాలయానికి అనుబంధంగా మార్చబడి, 1928లో ఆంధ్రా క్రిష్టియన్ కళాశాలగా పేరు మార్చెను.[2]

అమెరికన్ బాప్టిస్ట్ మిషన్ కూడా విద్యాభివృద్ధికి ఎంతో కృషి చేసెను. ఒంగోలు ప్రాంతంలో అసలు బాలికలకు విద్యావకాశాలు లేని కాలములో ప్రత్యేకించి 1867లో డా॥ క్లెష్, శ్రీమతి క్లేష్‌లు, ఒక బాలికా పాఠశాలను స్థాపించుటకు గాక 1892లో బాప్టిస్ట్ మిషనరీలు బాలికల కోసం ఒక లోయర్ గ్రేడ్ ట్రైనింగ్ స్కూల్‌ను కూడా స్థాపించెను.[3] అలాగే 1880లో డా॥ జె.ఇ.క్లేష్ ఒంగోలులో ఆంధ్రా బాప్టిస్ట్ మిషనరీ స్కూల్ (ఏ.బి.యమ్ స్కూల్)ను స్థాపించి, 1894-1908ల మధ్య ఆ స్కూల్‌కు ఇంటర్ మీడియట్ కళాశాల స్థాయిని కూడా కల్పించెను.[4] 1913నాటికి జిల్లా మొత్తం మీద 17,070 పాఠశాలలో 60,234 మంది విద్యార్థులు ఉన్నారు.[5]

<u>చైతన్య స్రవంతిలో గుంటూరు జిల్లా</u> :

ఎక్కడ జ్ఞానం విరివిగా వెలుస్తుందో అక్కడ నిరంతరం వికసించే భావాలు జనించి, స్వేచ్ఛా స్వర్గానికి పునాదులు వేస్తాయి. అదే విధంగా గుంటూరులో జరిగిన విద్యాభివృద్ధి

---

1. C.F.Swavaly: <u>The Luthoran Enterprise in India</u>, Place of publication not mentioned, 1952, P 34.
2. Unclassified, Andhra Christain College, Guntur Records
3. Ongole Girls School Annivarasaries, Ongole, 1957, PP 1,2
4. Memorandum Presented to Malt lindh, Secretary, International Committee of the young peoples Union of the Baptist Union of Sweden on the occasion of his visit of the ABM Jr.College, Ongole 26-7-1971 by Principal and Staff of the A.B.M. Jr. College of Ongole (Ongole - 1971).
5. 1914 జూన్ 4,5 తేదీలలో ఒంగోలు నందు జరిగిన 23వ గుంటూరు మండల సభయందు వింజమూరి భవనాచారులుగారి అధ్యక్షోపన్యాసము.

అక్కడి విద్యార్థి లోకంలో నూతన చైతన్యం రేకెత్తించెను. ముఖ్యంగా కొండా వెంకటప్పయ్య, టంగుటూరి ప్రకాశం, ఎన్.జి.రంగా, ఎస్.వి.యల్.నరసింహారావు, దుగ్గిరాల గోపాల క్రిష్ణయ్య మొదలైన వారుమిషనరీ స్కూల్సులో విద్య అభ్యసించినవారే. కొండా వెంకటప్పయ్య మిషనరీ విద్యాసంస్థల సేవలను ఎంతగానో పొగిడాడు.[1] అంతేగాక విద్యాసంస్థల ప్రేరణతో ఎందరో పాశ్చాత్య విశ్వవిద్యాలయాలలో శిక్షణ పొందారు. ఎన్.జి.రంగా ఒక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వ విద్యాలయం నుండి బి.లిట్ ఎకనామిక్స్ డిగ్రీ పొందెను.[2] దుగ్గిరాల గోపాల క్రిష్ణయ్య, ఎస్.వి.యల్. నరసింహం ఇరువురు ఎడింబరో విశ్వవిద్యాలయం నుండి యం.ఎ. ఆనర్స్ డిగ్రీని పొందెను.[3] టంగుటూరి ప్రకాశం లండన్‌లోని కౌన్సిల్ ఆఫ్‌లీగల్ ఎడ్యుకేషన్ వారి గ్రేస్ ఇన్ నుండి బారిస్టరు పట్టాను పొందెను.[4]

పాశ్చాత్య విశ్వవిద్యాలయాలలో రాజనీతి, చరిత్ర అర్థశాస్త్ర బోధనలతో అనేక నూతన విషయాలు తెలుసుకోగలిగారు. ముఖ్యంగా రూసో, వాల్టేరు, ప్రాంక్లిన్ జీవిత చరిత్ర, థామస్‌పైన్, జఫర్సన్ కవూర్, మాజిని, గారిబాల్డి మొదలైన వారి ప్రభావాలకు లోను అవటమే కాకుండా అమెరికా స్వాతంత్ర్యోద్యమ దృష్టి, ఫ్రెంచి విప్లవం, జర్మన్ ఏకీకరణ, ఇటలీ ఏకీకరణ, స్వతంత్ర ఐరిష్ రాజ్య ఆవిర్భావం మొదలయిన జాతీయ రాజ్యాల ఆవిర్భావం గూర్చి తెలుసుకోగలిగారు. స్వదేశములో, విదేశముల పాలనలో మగ్గుతున్న, హీనస్థితికి, ఐరోపాలో ఉన్న స్వేచ్ఛా ప్రపంచానికి గల భేధాన్ని కనుగొన్నారు అది ఎన్.జి.రంగా మేము ఆంగ్ల, యూరోపియన్ జీవితపు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రాంతీయ సమానత్వాలతో కూడిన స్వర్ణతుల్యమైన వాతావరణములో జీవించాము, మన ప్రజలు ఆ స్థాయికి ఎదగటానికి సహాయం చేయవలసిన ప్రత్యేక బాధ్యత మాపై ఉంది.[5] అదే విధంగా అమెరికాలోని

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య, <u>స్వీయ చరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 24, 25
2. N.G.Ranga: Fight for Freedom, New Delhi, 1968, P 93
3. ఎస్.వి.యల్ నరసింహం స్వతంత్ర పత్రాలు
4. టంగుటూరి ప్రకాశం, నాజీవిత యాత్ర, మద్రాసు, 1972, పుట 94
5. ఎస్.వి.యల్.నరసింహారావు, స్వతంత్ర పత్రాలు

నీగ్రోలు బానిసత్వం నుండి ఏ విధంగా విముక్తి పొందగలిగారో నేను అర్థం చేసుకున్నాను.[1] అని చెప్పెను. నాడు విద్యావకాశాలు ఏ కొద్దిమందికో పరిమితముగా ఉండేవి. అందునా బ్రాహ్మణులకు అవకాశాలు మెండుగా ఉండేవి .

మిషనరి స్కూల్‌లోని ఉపాధ్యాయుల నిరాడంబరజీవితము అనేక హిందూ బ్రాహ్మణులను క్రైస్తవ మతం వైపు మరల్చెను నా జీవితం నైతిక విషయముల యందు నా తండ్రిగారును, విద్యా గురువు అగు యూలు దొరగారును నాకు మేలు బంతులు[2] అని కొండా వెంకటప్పయ్య చెప్పెను. అలాగే పళ్ళల రామచంద్రయ్య బి.యల్ , గుంటూరు తహశీల్ దారుగా ఉండిన బెపెండ్ర వెంకటాచలము పంతులు, క్రైస్తవ మతమును స్వీకరించిన వారే. డాక్టర్ కుగ్నుదొరసాని గారి దైవ భక్తియు, ఉదార స్వభావము, త్యాగశీలము, నా హృదయమున క్రైస్తవ మతంపై అభిమానం కల్పించసాగెను.[3] అని కొండా వెంకటప్పయ్య క్రైస్తవ మతమును స్వీకరించుటకు సమ్మతించెను. ఈ విధంగా మిషనరీలు అటు నూతన ప్రపంచానికి, ఇటు నైతిక ధార్మిక జీవనానికి కొంతవరకు మార్గదర్శకములైనవి. ఆంగ్ల విద్యను అభ్యసించినవారు కొద్దిమంది అయినను క్రమక్రమంగా రూపొందుతున్న నవభారతానికి వారు ఒక రూపాన్ని ఇవ్వటంలో ఎంతో ప్రభావాన్ని చూపారు.[4]

అయితే మిషనరీలు లేదా క్రైస్తవ విద్యాసంస్థలు హిందూ సంస్కృతిని అవమాన పరచిన సంఘటనలు ఎన్నియో కలవు. మద్రాసు నందు, ప్రొఫెసర్ లాయిడ్ బైబిల్ పాఠము చెప్పే సమయమున తన బూటు కాలు నెత్తి, విగ్రహమును పూజించుటకన్న నా బూటును పూజించవచ్చును అని అతి నీచంగా పలికెను.[5] ఇట్టి దూషణలు క్రైస్తవ

---

1. దురువూరి వీరయ్య : గుంటూరు మండల సర్వస్వము , గుంటూరు 19 పుట 153
2. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాద్, 1966, పుట 24
3. పై మూలము పుట 36
4. R.C.Majudar : History of Freedom Movement in India, Vol-1, Calcutta, 1963, P 29
5. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయ చరిత్ర , హైదరాబాదు, 1966, పుట 71

మతంపై వ్యతిరేకత ప్రబలి మత సంస్కరణోద్యమము, సంఘ సంస్కరణోద్యమాలకు దారితీసెను. పాశ్చాత్య విద్యావిధానం ద్వారా భారతీయ భాషలు అడుగంటి, ఆధునిక సాంకేతిక విద్యను నిర్లక్ష్యం చేయుటం, ఆంగ్ల భాషను రాజభాషగా ఏర్పరచిన కారణంగా, విద్యావంతులకు సామాన్య ప్రజలకు మధ్య సంస్కృతి, భాషా సంబంధంగా కొంత తేడాను సృష్టించినది అని బిపిన్ చంద్ర, అమరేశ్ త్రిపాఠి, బిరుండెలు చెప్పారు.[1]

అయితే రాజారామమోహన్‌రాయ్ ఆంగ్లవిద్య అమలుకు చేసిన కృషిని చూసినట్లయితే, వీరు చెప్పిన లోపాలు ఉన్న, అది నవశకానికి నాంది ప్రస్తావనంగా బ్రిటిష్ పాలనలోని, సామ్రాజ్య వాదాన్ని, పరిపాలనా లోపాలను, విశ్లేషించి, మాతృదేశంలో పరపాలనను నిర్మూలించుటకు రాజకీయ చైతన్యాన్ని , ఉద్యమాన్ని, రూపొందించ గలిగింది పాశ్చాత్య విద్యావిధానమే. నాటి రాజకీయ చైతన్య స్రవంతిలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించినది విద్యార్థులే. గుంటూరు జిల్లా విద్యాకేంద్రంగా నిలిచిన ఆంధ్రా క్రిస్టియన్ కళాశాల ఉద్యమ కేతనానికి ఆయువు పట్టు అయినది.

<u>గ్రంథాలయాల స్థాపన:</u>

పాశ్చాత్య విద్యా విధానములో జ్ఞానమార్జించిన కొందరు ప్రముఖులు, సామాన్య ప్రజలకు కూడా జ్ఞానాన్ని తెలియ చేసే ఉద్దేశంతో గ్రంథాలయాలు జ్ఞానానికి కేంద్రాలుగా భావించారు. ఇట్టి గ్రంథాలయోద్యమంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించినది గుంటూరు జిల్లా. గుంటూరు జిల్లాలోని గ్రంథాలయాలే ఆధునిక కాలములో ఆంధ్రదేశంలో ప్రారంభించిన మొదటి గ్రంథాలయం అని శరణు రామస్వామి చౌదరి, అడుసుమల్లి శ్రీనివాసరావులు చెప్పారు.[2] 1882లో గుంటూరు పట్టణములో శ్రీ కృష్ణా థియోసాఫికల్ లాడ్జిలో ప్రారంభించిన

---

1. Bipin Chandra, Amales Thipathi, Barun De, <u>Freedom Struggle</u>, New Delhi, 1972, P:26,27

2. శరణు రామస్వామి, అడుసుమల్లి శ్రీనివాసరావు వ్యాసం ''<u>గుంటూరు మండలములో గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర</u>'' గుంటూరు మండల సర్వస్వము, పుట 505.

గ్రంథాలయము, ఒంగోలు తాలూకాలో 1892లో సి.వి.ఎన్ రీడింగ్ రూమ్‌లు జిల్లాలో తొలి గ్రంథాలయాలు.[1] 1914 నాటికి జిల్లాలో 38 గ్రంథాలయాలు ఏర్పడ్డాయి. 1916లో గుంటూరు మండల గ్రంథాలయ సంఘమును తోడంటి వెంకయ్య ప్రారంభించెను.[2] జిల్లాలో గ్రంథాలయాలు జాతీయ నాయకుల పేరిట అనేకం ఏర్పడ్డాయి. వాటిలో చెప్పుకోదగినవి చినపాలెం (తెనాలి తాలూకా) లోని తిలక్ జాతీయ గ్రంథ నిలయం, గోడవర్రు (తెనాలి తాలూకా) లోని పటేల్ పఠన మందిరము, చుండూరు (తెనాలి తాలూకా) లోని దాదా బాయి నౌరోజీ పుస్తక భాండాగారము, భట్టిప్రోలు (రేపల్లె తాలూకా) లోని మహాత్మాగాంధీ వైశ్య గ్రంథాలయము, పేటేరు (రేపల్లె తాలూకా) లోని ఆంధ్రరత్న గ్రంథాలయము, మేడికొండూరు (సత్తెనపల్లి తాలూకా) లోని దేశోద్ధారక గ్రంథాలయములు[3] మొదలైనవి. ఈ విధంగా 1938 నాటికి గుంటూరు గ్రంథాలయ సంఘం క్రింద పట్టణ గ్రామీణ ప్రాంతాలలో 176 గ్రంథాలయాలు ఏర్పడ్డాయి.[4] ఈ గ్రంథాలయములు గ్రంథ పఠనమునకే కాకుండా అనేక కరపత్రాలు ద్వారా జాతి చైతన్యానికి ఎంతగానో కృషి చేసెను. ఉదాహరణకు 1920లో పాలనా వ్యవస్థలో మార్పులు, ''ఓటు - ఓటరు'', ''అంటరానితనము'', ''నాణెములు - నోట్లు'', ''సహాయనిరాకరణోద్యమము'' మొదలైనవి. ఈ ప్రచురణకు అయ్యే ఖర్చును టంగుటూరి ప్రకాశం, బెల్లంకొండ రాఘవరావు, జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి, కొండ వెంకటప్పయ్య కోటేశ్వరరావు మొదలైన వారు భరించేవారు.[5] ఆచార్య ఎన్ జి.రంగా 1922లో బ్రిటన్, ఐరోపాలలో సందర్శించినప్పుడు భారత గ్రంథాలయాల గొప్పతనాన్ని గూర్చి, బ్రిటిష్ వారి గ్రామీణ గ్రంథాలయోద్యమం ఇంకా ప్రారంభ దశలోనే ఉంది. అయితే భారతదేశంలోని

---

1. శరణు రామస్వామి, అడుసుమల్లి శ్రీనివాసరావు వ్యాసం ''గుంటూరు మండలములో గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర'' గుంటూరు మండల సర్వస్వము, పుట 506
2. పై మూలము
3. గుంటూరు మండల గ్రంథాలయ చరిత్ర, గుంటూరు మండల గ్రంథాలయ సంఘంచే ప్రచురణ, రచయిత పేరు లేదు, గుంటూరు, 1938 పుట 4, 9, 15
4. పై మూలము పుట 50
5. శరణు రామస్వామి చౌదరి, అడుసుమల్లి శ్రీనివాసరావుల వ్యాసం 'గుంటూరు మండలములో గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర'' గుంటూరు మండల సర్వస్వము పుట 507

గ్రంథాలయోద్యమం అప్పటికే కౌమార దశను దాటింది.[1] అని ఆనాడు ఈ విధంగా గ్రంథాలయాలు విద్యావంతులకే కాక, సామాన్యప్రజలలో కూడా రాజకీయ చైతన్యాన్ని కలిగించాయి.

విద్యాలయాలు విజ్ఞానానికి నిలయాలుగా, గ్రంథాలయాలు జ్ఞానాన్ని వ్యాప్తి చేసే కేంద్రాలుగా పనిచేసి సామాన్య ప్రజలను జాగృతం చేయుటవేగాక, జాతీయ భావానికి అంకురార్పణ జరిగెను. జాతి పునర్నిర్మాణానికి సాహిత్యం ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తుంది అనటానికి చరిత్రలో అనేక సంఘటనలు కనిపిస్తాయి. వాల్టేరు, రూసో, మాంటిస్క్యూ రచనలు ఫ్రెంచి విప్లవానికి నాందికాగా, మార్క్సు, ఏంగిల్స్ రచనలు ప్రపంచ కార్మికుల విప్లవోద్యమానికి, రష్యాలో బోల్షివిస్టు మహా విప్లవానికి కారణ భూతమయ్యాయి.

అదే విధంగా భారత జాతీయ సాహిత్యమునకు కేంద్ర బిందువుగా వంగ దేశాన్ని చెప్పుకొనవచ్చు. ముఖ్యంగా బంకించంద్ర ఛటర్జీ, రవీంద్ర నాథ్ ఠాగూర్, మైఖేల్ మధుసూధన దత్తు వంటి రచయితలు జాతీయ వాద సాహిత్యం ద్వారా జాతీయ భావానికి ఊపిరి పోసారు. ఈ జాతీయ వాద సాహిత్యం కేవలం బెంగాల్ రాష్ట్రానికే పరిమితంకాక, యావత్ భారతదేశానికి ఉత్తేజాన్ని ఇచ్చింది. వందేమాతరం పిలుపే.[2] దేశభక్తులు వేలు, లక్షలుగా వందేమాతరం మంత్రాన్ని జపిస్తూ, బ్రిటిష్ పోలీసుల లాఠీ దెబ్బలకు, నేలకొరిగారు , ఉరి కంబాలెక్కారు. ఆంధ్రాలో మొదటిసారిగా 1909

---

1. N.G.Ranga : OP Cit, P:98

2. R.C.Manjudar : OP Cit, Vol-1, Culcutta, 1963, P:341

ఫిబ్రవరి 18న గుంటూరు జిల్లా లోని కోటప్ప కొండ వద్ద జరుగుతున్న ఉత్సవంలో పాల్గొన్న ప్రజలు చెన్నపరెడ్డి నాయకత్వంలో వందేమాతరాన్ని జపిస్తూ , ప్రభుత్వ తుపాకి గుండ్లకు ఎదురు నిలిచారు.[1] ఆ తరువాత చెన్నపరెడ్డిని ప్రభుత్వం విచారణ జరిపి ఉరితీసింది. వందేమాతర ఉద్యమమే తెలుగులో మొదటిసారిగా జాతీయవాద సాహిత్యానికి అంకురార్పణ చేసిందని[2] నిడదవోలు వెంకటావు అంటాడు. 1907లో బిపిన్ చంద్రపాల్ ఆంధ్రా పర్యటన జరుపుచున్నప్పుడు ఏప్రియల్ 19 నుండి 24 వరకు రాజమండ్రిలో ఉపన్యసించారు. అదే సమయము చంద్రపాల్‌గారి చివరి ఉపన్యాసములో చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరశింహం తెలుగులో ఆంగ్లేయుల సామ్రాజ్యవాదాన్ని కళ్ళకు కట్టినట్లుగా వినిపించాడు.

భరత ఖండంబు చక్కని పాడియావు
హిందువులు లేగ దూడలై ఏడ్చుచుండ
తెల్ల వారను గడసరి గొల్లవారు
పితుకు తున్నారు మూతులు బిగియబట్టి

ఈ పద్యం ఆంధ్ర జనవాహినిలో కలసిపోయి బహిరంగ స్థలంలో జన సమర్థత ఉన్న కూడలిలోగల గోడలపై రాయబడింది.[3] అదే విధంగా గరిమెళ్ళ సత్యనారాయణ రచించిన ''మాకొద్దీ తెల్ల దొరతనము'' అను గేయం 1921 - 23 మధ్యకాలములో ఆంధ్రదేశంలో ప్రతి ఒక్కరి జీవనాడులలో విలీనమై పాడుకొంటూ ఉండేవారు అని నిడదవోలు వెంకటావు అన్నాడు.[4] సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో ఆంగ్ల పాలనకు వ్యతిరేకముగా వీరాల, పల్నాడు ప్రజల విజయ గాధలను దామరాజు పుండరీకాక్షుడు

---

1. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : నా జీవిత కథ నవ్యాంధ్రము, విజయవాడ, 1959, పుట 112,
2. నిడదవోలు వెంకటావు వ్యాసం : ఆధునిక యుగము - గాంధీ సాహిత్యం, ఆంధ్రపత్రిక, విజయవాడ, ఉగాది సంచిక 1973 - 74, పుట 17
3. M.Venkatarangaiah: The Freedom Struggle in Andhra Pradesh, Vol-II, Hyderabad, 1969, P:18,19
4. నిడదవోలు వెంకటావు వ్యాసం : ఆధునిక యుగం - గాంధీ సాహిత్యం, ఆంధ్రపత్రిక, విజయవాడ, ఉగాది సంచిక, 1973-74, పుట 9

అనేక కవితలు రాశాడు.[1] ముఖ్యంగా తెలుగులో 'స్వరాజ్య సోపానం', 'గాంధీ విజయం', 'పాండవ పరాభవం', 'స్వరాజ్య ధర్మం' మొదలైన నాటకాలు వెలిసాయి. ఆదిపూడి సోమనాథ రావు తెలుగులో 'జపాన్ చరిత్రను' రాశాడు. అలాగే బందరు వాస్తవ్యుడు శ్రీరామ వీరబ్రహ్మం 'జపానీయం' అను నాటకమును రచియించి జాతీయ భావాన్ని రగుల్గొల్పెను. దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య ఎన్నో కవితలు రచియించి గుంటూరులో జరిగిన సభలో వినిపించెను.[2] నాటి సమాజాన్ని జాగృతం చేసి శ్రామిక జీవుల జీవన విధానాన్ని కళ్ళకు కట్టినట్లుగా ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ తన ఉత్కృష్ట నవల 'మాలపల్లి'లో చిత్రించెను. మాలపల్లిని గూర్చి కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు మాలపల్లి పీఠికలో, ఒక నూతన తార్కిక ఆధారంపై ప్రజల జీవన విధానములో మార్పును చేద్దామనే లక్ష్మీనారాయణ ఉద్దేశ్యం ఎంతో గొప్పది.[3] ఈ విధంగా నాటి సాహిత్యం ప్రజలను జాగృతం చేయుటలో ఎంతగానో తోడ్పడెను.

సమాజములో పత్రికలు నిర్వహించు పాత్ర ద్విగుణీకృతమైనది. పత్రికలు సమాజ చైతన్యానికి, ప్రజల దృష్టిని మరల్చటానికి, ప్రజావ్యతిరేక ప్రభుత్వ విధానాలను ప్రజల ముందుంచటానికి, నేడు ఆధునిక కాలములో ప్రభుత్వ విజయానికి, పతనానికి పత్రికలు నిర్వహించే పాత్ర అమోఘమైనది. భారతదేశ లక్ష్యం కోసం ధైర్య సాహసాలతో పనిచేస్తూ, మాలో సాహసాన్ని నింపాయి. బ్రిటిష్ పాలనకు వ్యతిరేకముగా, ధైర్యంగా బహిరంగంగా ఆలోచించటానికి, మాట్లాడడానికి, రాయుడానికి అవకాశాలు కల్పించాయి. అని పత్రికలు గూర్చి ఎన్.జి.రంగా అన్నాడు.[4] ముఖ్యంగా నాడు గుంటూరు

---

1. దామరాజు పుండరీకాక్షుడు : <u>గుంటూరు గొప్ప</u>, గుంటూరు, 1927, పుట 9 నుండి 24

2. దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య : <u>చాటువులు</u>, బెజవాడ, ప్రచురణ సం|| చెప్పడం లేదు పుట 25 నుండి 28

3. ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ : <u>మాలపల్లి</u>, మద్రాసు, 1962, పుట 8

4. N.G.Ranga : <u>OP Cit</u>, P:20

జిల్లాలో రాజకీయ చైతన్య వికాశానికి, దోహదం చేసిన పత్రికలు ది హిందూ (మద్రాసు), ఆంధ్రపత్రిక (మద్రాసు), కృష్ణపత్రిక (మచిలీపట్నం)లు ముఖ్యమైనవి. గుంటూరు నుండే ప్రచురితమయ్యే 'స్వతంత్ర పత్రిక', ప్రభుత్వ కార్యకలాపములను విద్యావంతులకే కాక నిరక్షరాస్యులైన సామాన్య ప్రజలకు ముఖ్యమైన వార్తలు అన్నీ చదివి వినిపించే వారు అని జి.పున్నయ్య శాస్త్రి అంటాడు.[1] ఈ విధంగా పత్రికలు పండిత పామరుల సంయుతము కార్యోన్ముఖులుగా చేసెను.

<u>జాతీయ చైతన్యం</u> :

పరపాలనకు వ్యతిరేకముగా స్వపరిపాలనా సాధనకు సాగించిన పోరాటములో ఆంధ్రులు నిర్వహించిన పాత్ర అజరామరమైనది. ఆంధ్ర కోస్తా జిల్లాలు తుఫానులకు నిలయమైనట్లు, ఆయా జిల్లాలలో రాజకీయ చైతన్యం, ఉవ్వెత్తున లేచింది. అయితే ఆంధ్రాలో జాతీయతా భావాలు గాంధి రాకతోనే ప్రారంభమయ్యాయి. అనే వాదన ఉంది. కాని గాంధి జాతీయోద్యమములో కాలిడక మునుపే ఆంధ్రాలో జాతీయతా భావాలు జనించాయి. ఈ భావాలు పి కొద్దిమంది విద్యావంతులకే కాని సామాన్య ప్రజలలో కనిపించవు. కాని జాతీయోద్యమాన్ని స్థానిక , సామాన్య ప్రజల ముంగిటోనికి తీసుకొనివెరయున ఘనత గాంధీజీకి దక్కుతుంది.

అయితే భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ 1885లో ఏర్పడినా ఆంధ్రాలో మటుకు జాతీయతా భావాలు 1905 తరువాతనే జనించాయి.[2] అట్టి బీజాలకు గాంధీ ప్రస్తావన గుంటూరు జిల్లా. 1904 వరకు గుంటూరు జిల్లా ఒక్క ఒంగోలు

---

1. Signed Statement of G.V.Punnayya Sastry

2. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>ఆంధ్రాలో సహాయ నిరాకరణోద్యమం</u>, హైదరాబాద్, 1990, పుట 2

తాలూకా తప్ప మిగిలిన ప్రాంతం కృష్ణాజిల్లాలో అంతర్భాగంగా ఉన్నది. 1904లో ప్రత్యేక గుంటూరు జిల్లాలో ఒంగోలు తాలూకాను కలపటం జరిగినది. గుంటూరు జిల్లా ఏర్పడిన కొద్ది కాలానికే 1905 జూలై 20న కర్జన్ బెంగాల్ విభజన ప్రకటన జాతీయోద్యమాన్ని పరోక్షంగా అణచి వేయటానికే వేసిన ఎత్తుగడ అని భావించిన బెంగాల్ రాష్ట్ర ప్రజలే కాక, యావత్ భారతదేశం బెంగాల్ విభజనను వ్యతిరేకించింది. అది బెంగాల్ ప్రజానీకం పైన, దేశ భవిష్యత్ పైన తీవ్ర ప్రభావాన్ని కలుగజేసింద.[1] 1905లో బెనారస్‌లో సమావేశమైన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ బెంగాల్ విభజనను ఖండిస్తూ తీర్మానం చేసి, వందేమాతర ఉద్యమానికి, స్వదేశీ ఉద్యమానికి దారి తీసింది. ఆచార్య యస్.గోపాల్, కర్జన్ చేసిన బెంగాల్ విభజన తెలియకుండానే గొప్ప పరిణామం గల సంఘటనలకు ప్రోత్సాహాన్నిచ్చి, చాలా సంవత్సరాలు తరువాత స్వాతంత్ర్యం అనే సరుకుతో రేవును చేరింది.[2] అని అంటారు. ఆంధ్ర జిల్లాలలో అప్పుడే బీజాలు వేస్తున్న జాతీయ భావానికి జాతి త్రిమూర్తులు అయిన బాలగంగాధర్ తిలక్, లాలాలజపతిరాయ్, బిపిన్ చంద్రపాల్‌లు వందేమాతర నినాదముతో ప్రోత్సహించి జాతీయోన్ముఖులుగా చేసిరి.

<u>బిపిన్ చంద్రపాల్ ఆంధ్రా పర్యటన</u> :

1907 జూలై 13వ ఒంగోలులో జరిగిన ఒక బహిరంగ సభలో ఆ పట్టణానికే చెందిన న్యాయవాది మిట్టదొడ్డి వెంకట సుబ్బారావు బెంగాల్ విభజనను తీవ్రంగా విమర్శిస్తూ, అది పరిపాలనా వైఫల్యానికి శాశ్వత స్మృతి చిహ్నం, దీని నిర్మాణం

---

1. Sri Surendranath Benarjee: A Nation in Making, Oxford, 1963, P:170

2. S.Gopal: British Policy in India, 1858-1905, Cambridge, 1865, P:298

పూర్తిగా లార్డ్ కర్జన్, బ్రాడ్రిక్‌ల వాస్తు కళానైపుణ్యం వల్లనే జరిగింది.[1] అదే విధముగా చేమకుర్తి గ్రామ వాస్తవ్యుడు కోటు జయరామిరెడ్డి విదేశీ పాలన ప్రజలలో తీవ్ర అసహాయన్ని కలిగించిందని, బ్రిటిష్ పాలనను ద్వేషించి నాటి నుండి ఖద్దర్‌ను ధరింపసాగెను.[2] ఇట్లు మిణుకు, మిణుకు మంటున్న రాజకీయ చైతన్యానికి ఊపిరి పోసింది. 1907 ఏప్రిల్‌లో జాతి త్రిమూర్తులలో ఒక్కరు అయిన బిపిన్ చంద్రపాల్ ఆంధ్రా పర్యటన, పర్యటనలో బిపిన్ చంద్రపాల్ కాకినాడ[3], రాజమండ్రి[4], బెజవాడ[5] గుంటూరు[6] లను సందర్శించాడు. దర్శి చెంచయ్య, నల్లమల్లి వరదరాజుల నాయకత్వంలో కొందరు విద్యార్థులు పాల్‌ను ఒంగోలుకు రప్పించాలని ప్రయత్నించారు. కాని ముందుగానే మద్రాసులో పాల్ ఉపన్యాస కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయించటం వలన ఒంగోలులో ఆగటానికి వీలు కాలేదు.[7]

బిపిన్ చంద్రపాల్ మహా కర్త. ఆయన ఉపన్యాసం సభికులను మంత్రముగ్ధులను చేసి, తనవైపునకు త్రిప్పుకునే అచేతనమైన శక్తి గల వ్యక్తి. ఆయన కలకత్తాలో లైబ్రేరియన్‌గా ఉండి, అనేకానేక గ్రంథాలు చదివి, ఆంగ్ల భాషమీద మంచి పట్టు సంపాదించుకొన్నాడు. ముఖ్యంగా తన ఉపన్యాసాల ద్వారా యువకులను, విద్యార్థులను పాల్ ఆకట్టుకొన్నాడు. 1906 డిసెంబరులో కలకత్తాలో దాదాబాయి నౌరోజి అధ్యక్షతన జరిగిన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశములో

---

1. Mittadoddi Venkata Subba Rao, The Presixent Political situation in India , An Address delivered by Mittadoddi Venkata Subbarao, Second Grade Pleader, Ongole, Guntur District, Madras presidency at public meeting held at Ongole, on13th July, 1907, Place publication not mentioned P:11
2. రామచంద్రుని వెంకప్ప వ్యాసం: ఒంగోలు తాలూకాలో బహుముఖ రాజకీయచైతన్యం, గుండావల్లి ఆదినారాయణ షష్టిపూర్తి సంచిక, ఒంగోలు, 1972, పుట 104
3. The Hindu, Madras , dated April 20, 1907
4. The Hindu, dated April 22,23,24,25-1907
5. The Hindu, dated April 29, May 3,11 -1907
6. ఎస్.వి.ఎల్ నరసింహారావు, స్వతంత్రపత్రాలు
7. దర్శి చెంచయ్య : నేనూ నా దేశం, విజయవాడ, 1969, పుట 42

జె.రామచంద్రరావు అనే సీనియర్ బి.ఎ తరగతి విద్యార్థిని పరీక్షలకు హాజరు కాకుండా బహిష్కరించెను.[1] 1907 నవంబర్ 16న ఒక ప్రభుత్వ ఉత్తరువు ద్వారా రాజమండ్రి కళాశాల నుండి 110 మంది విద్యార్థులను బహిష్కరించెను.[2] ఇటి బహిష్కరణకు గురి అయిన వారిలో ముగ్గురు గుంటూరు జిల్లాకు చెందిన వారు.

రాజమండ్రిలో జరిగిన సంఘటనలు ఆంధ్రా ప్రాంతం అంతట తీవ్ర అలజడులు సృష్టించాయి. 1907 జులై 13న జరిగిన బహిరంగ సభలో మిట్టదొడ్డి సుబ్బారావు హంటర్, మద్రాసు ప్రభుత్వం తీసుకున్న చర్యను తీవ్రంగా విమర్శించెను. ఒకరు, ఇద్దరు విద్యార్థులను పరీక్షలకు హాజరుకాకుండా శిక్షించటం నేను అర్థం చేసుకోగలను, కాని ఇటువంటి ఫస్ట్ గ్రేడ్ కళాశాలలోని విద్యార్థులందరిని శిక్షించటం వివేకం గలవారు ఎవ్వరూ ఒక్క క్షణం సహించలేరు. విశ్వవిద్యాలయ చరిత్రలోనే ఇది చాలా విచిత్రమైన సంఘటన.[3] ఏమైనా రాజమండ్రి సంఘటన విద్యార్థులు జాతీయోద్యమంలో పాల్గొనుటకు ఒక మజిలీగా ఉపయోగపడెను.

<u>కోటప్పకొండ సంఘటన</u> :

వందేమాతర ఉద్యమం ఉధృతంగా సాగుతున్న తరుణములో గుంటూరు జిల్లాలో జరిగిన మరో సంఘటన కోటప్పకొండ సంఘటన. గుంటూరు జిల్లా నరసరావు పేట తాలూకాలోని ఒక చిన్న కొండ కోటప్ప కొండ. ఆ కొండపై శివాలయం కలదు. ప్రతి సంవత్సరము మహా శివరాత్రి పర్వదినాన రథోత్సవం జరగటం పరిపాటి. వీటితో పాటు అనేక అంగళ్ళకు సరుకులను వ్యాపారస్థులు

---

1. కె.యస్.కేసరి: <u>నా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు</u>, మద్రాసు, 1953, పుట 81

2. Government Order No.864(Public) Government of Madras dated November 10, 1907 Andhra Pradesh State (Archives H.F.S.Section)

3. Mittadoddi Venkata Subba Rao: OP Cit P:29,36

సమావేశములో స్వపరిపాలనే తమ లక్ష్యముగా ప్రకటించెను.[1] దీనితో మితవాదులు కూడా వందేమాతర ఉద్యమం, స్వదేశీ ఉద్యమాన్ని ఆమోదించినట్లయ్యెను. ఇట్టి సమయములో చంద్రపాల్ పర్యటనే ఆంధ్రాలో నూతన ఉత్తేజాన్నిచ్చింది. పాల్ ముఖ్యంగా విదేశీపాలనకు వ్యతిరేకముగా, స్వదేశీ పాలనకు అవశ్యకతను గూర్చి చేసిన గంభీరోపన్యాసాలు అన్ని వర్గాల వారిని ఆకర్షించాయి. ముఖ్యంగా విద్యార్థులు, ఆయన ఉపన్యాసాలకు మంత్రముగ్ధులై వందేమాతర మంత్రాన్ని జపించారు. గుంటూరులోని విద్యార్థులు వందేమాతర నినాదాలతో తరగతులకు హాజరు కాసాగారు. వందేమాతరం అనేది మాతృభూమికి దేశవాసులు అందించే నిరుపమానశీ మాత్రమే అయినప్పటికి దానివల్ల తెల్లవారికి విపరీతమైన భయాందోళనలు కలిగాయి.[1]

పాల్ గంభీరోపన్యాసాలు విన్న విద్యార్థులు ముఖ్యంగా రాజమండ్రి గవర్నమెంట్ ఆర్ట్స్ కాలేజి, గవర్నమెంట్ ట్రయినింగ్ కాలేజివిద్యార్థులు అంతకు ముందు కాలేజి ప్రిన్సిపాల్ మార్క్ హంటర్ ఉత్తర్వును ధిక్కరించి వందేమాతర బ్యాడ్జీలు ధరించి తరగతులకు హాజరవటం ప్రారంభించారు. అయితే పాల్ పర్యటన సమయములో హంటర్ మద్రాసులో ఉన్నారు. 1907 ఏప్రిల్ 22న హంటర్ రాజమండ్రి రాగా కాలేజి వాతావరణాన్ని చూసి కోపోద్రిక్తుడయ్యెను.[2] దీనికితోడు ట్రయినింగ్ కాలేజి విద్యార్థి గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు సెలవు పెట్టకుండానే పాల్‌కు స్వాగతం చెప్పి సన్మాన పత్రం సమర్పించాడని, ప్రజలు స్వరాజ్య సాధనలో పాల్గొనాలని కోరాడని తెలుసుకొన్న హంటర్ కాలేజీకి వెళ్ళగా వందేమాతరం బ్యాడ్జీలు ధరించి విద్యార్థులు తరగతులకు హాజరయిరి.[3] దీనితో హంటర్‌కు కోపం రెట్టింపై గాడిచర్ల హరి సర్వోత్తమరావును ట్రయినింగ్ కాలేజి నుండి బహిష్కరిస్తున్నట్లు ఉత్తర్వు,

---

1. ఎన్.వి.యల్ నరశింహారావు : స్వంత పత్రాలు
2. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : ఆంధ్రాలో సహాయనిరాకరణోద్యమం, హైదరాబాదు, 1990, పుట 6
3. B.Seshagiri Rao: History of Freedom Movement in Guntur District, Ongole, Year publication not mentioned

తెచ్చేవారు. మరియు ప్రభలు, సంబరాలతో కోలాహలంగా ఉండేది. ముఖ్యంగా రైతులు ఎద్దుల ప్రదర్శన అందునా ఒంగోలు గిత్తల ప్రదర్శన అతి ముఖ్యమైనది. కనుకనే కె.యస్.కేసరి'' ఇది ఒక జాతీయ సంత''గా[1] కొనియాడెను.

1909లో జరుగుతున్న శివరాత్రి మహోత్సవం కన్నుల పండుగగా జరుపుకొంటున్నారు. ప్రజలు తండోప, తండాలుగా పో జరయ్యారు . ఫలితముగా పోలీసుల బందోబస్తు విఫలమైంది. పోలీసులు గుంపులను అదుపులో పెట్టుటకు తలకు మించిన భారమై, కఠినంగా ప్రవర్తించసాగారు. ఆనాటి ప్రదర్శనలో అతి ముఖ్యమైనది ఎద్దుల ప్రదర్శన . అందునా చెన్నపరెడ్డి నాయకత్వంలో వచ్చిన ఎద్దుల ప్రదర్శన ప్రత్యేకమైన ఆకర్షణ. ఇట్టి ప్రదర్శనలో పోలీసులకు, ప్రజలకు మధ్య సంఘర్షణ జరిగింది. ఈ అల్లరులకు కారణాలు సమకాలీన రచనలు, ప్రభుత్వ రికార్డులలో భిన్నమైన సమాచారం కనిపిస్తుంది. సి.ఐ.డి రిపోర్టులో ఒక రెడ్డి బాగా తాగి తనను అరెస్టు చేయుటానికి ప్రయత్నించిన ఒక పోలీసును తీవ్రంగా గాయపరచి, క్రింద పడదోశాడని, ఆపోలీసు చనిపోయాడన్న ప్రచారం వ్యాపించింది. వెంటనే అక్కడ ఏర్పాటు చేయబడిన వివిధ క్యాంపుల నుంచి నలుగురైదుగురు పోలీసులు హుటాహుటిన సంఘటనా స్థలం వద్దకు వెళ్ళి, ఆ తాగి ఉన్న రెడ్డిని, క్రింద పడిపోయిన పోలీసును ఆనాటి ఉత్సవం కోసం ఏర్పాటు చేసి ఉన్న పోలీస్ స్టేషన్‌కు తీసుకువెళ్ళారు . కొద్ది సేపటికి అక్కడ ఒక గుంపు చేరి, రెడ్డిని విడుదల చేయాలని ఆందోళనలు చేసారు. పోలీస్ స్టేషన్‌లో పోలీసులు నిరాకరించటంతో సంఘర్షణ జరిగింది .

---

1. కె.ఎస్.కేసరి : నా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు, మద్రాసు, 1953, పుట 78,79

గుంపులు రాళ్ళు, కర్రలు విసర్చం ప్రారంభించారు. పోలీసులు గాలిలోనికి కాల్పులు జరిపారు. అకస్మాత్తుగా ఎవడో దుండగుడు పోలీస్ స్టేషన్‌గా చెప్పబడుతున్న పాక వెనుకకు చేరి తాటి ఆకులకు నిప్పు అంటించాడు. పోలీసులు బెదిరిపోయారు. ఈ సంఘటనలు అన్నీ 15 నిమిషాలలో జరిగాయి అని ఉంది.[1] ఈ రికార్డులో కొంత అస్పష్టత కనిపిస్తుంది. ఇది సహజం. ఎందుకంటే వందేమాతర ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న సమయములో తప్పుడు కేసులు బనాయించడం బ్రిటిష్ వారి నైజం. అదికాక చెన్నపరెడ్డిని వైద్య పరీక్ష జరుపలేదు. ఆ రోజు అరెస్టు చేయనూ లేదు. తరువాత కొన్ని రోజులకు అరెస్టు చేసి ఉరితీసారు.[2]

అయితే దీని పూర్వాపరాలు కె.ఎస్.కేసరి,[3] అయ్యదేవర కాళేశ్వర రావులు[4] ఆనాటి ప్రదర్శనకు చెన్నపరెడ్డి తెచ్చిన ఎద్దులు ఆదుపు తప్పటంతో అతి క్రూరంగా ప్రవర్తిస్తున్న పోలీసులు వాటిపై కాల్పులు జరిపి చంపేసారు. దీనితో ప్రజలు మండిపడి ముక్త కంఠంతో "వందేమాతరం", "బ్రిటిష్ వారిని వెళ్ళగొట్టాలి" "మాకు స్వరాజ్యం కావాలి" అని నినాదాలు చేస్తూ జన సమూహం పోలీసుల మీద పోలీస్ స్టేషన్ మీద విరుచుకుపడ్డారు. పైన ఉదహరించిన సి.ఐ.డి రిపోర్టు ప్రకారం ఒక పోలీసుకానిస్టేబుల్ మరణించాడు; మరియొకడు తగుల బెట్టబడ్డాడు , ఒక ఉప్పు ఉద్యోగ బంట్రోతు కూడా చనిపోయాడు. సంఘటనా స్థలంలో ఇద్దరు రెడ్డియువకుల మృతదేహాలు కనిపించాయి. అనేక మంది పోలీసులు, అధికారులు తీవ్రంగా గాయపడ్డారు. అని చెప్పబడి ఉంది.

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : ఆంధ్రాలో సహాయనిరాకరణోద్యమం, హైదరాబాదు, 1990, పుట 11

2. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : గుంటూరుజిల్లాలో స్వాతంత్ర్యోద్యమం, హైదరాబాదు, 1921-47, 1986, పుట 15

3. కె.యస్.కేసరి : నా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు, మద్రాసు, 1956, పుట 8

4. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : నా జీవిత కథ నవ్యాంధ్రము, విజయవాడ, 1959, పుట 112, 113

అనంతరం 45 మందిని అరెస్టు చేసి విచారణ జరిపి 21 మందికి శిక్షలు విధించారు. ఒకనికి ఉరిశిక్ష, నలుగురికి యావజ్జీవ ద్వీపాంతరవాస శిక్ష మిగిలిన వారికి వేరు వేరు కాలపరిమితులు గల కారాగార శిక్షలు విధించబడ్డాయి.[1] ఉరిశిక్ష పడ్డ చెన్నపరెడ్డి జిల్లాలో వేయినోళ్ళ కొనియాడబడ్డాడు. దేశంకోసం ప్రాణాలు అర్పించిన అతని త్యాగాన్ని కొనియాడుతూ అనేక గేయాలు, బుర్రకథలు రాయబడ్డాయి. ప్రజలు నేటికి ఎంతో ఆనందంగా పాడుకొంటూ ఉన్నారు.[2]

నీపేరే బంగారు కడ్డీ ఆరెరె చిన్నపరెడ్డి

అయితే ఈ సంఘటన ఆకస్మాత్తుగా జరిగినది. కనుక దీనిని వందేమాతర ఉద్యమంలో భాగంగానో, జాతీయ సంఘటన గానో భావించకూడదు. కాని నాటి ప్రజలకు విదేశీపాలన పట్ల, వ్యతిరేకత ఉంది అని, వందేమాతర ఉద్యమ భావములు ప్రజలలో ఉన్నట్లుగా నాడు ప్రజలు చేసిన నినాదాలే నిదర్శనలు.

<u>హోమ్‌రూల్ ఉద్యమం</u> :

1914లో ప్రారంభమైన మొదటి ప్రపంచ యుద్ధ కాలములో బ్రిటన్ భారత సహాయం కోసమై బాగా వత్తిడి తెచ్చింది. ఈ సమయములో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమంలో కొంత స్తబ్దత ఏర్పడింది. అట్టి పరిస్థితులలో ఇంగ్లాండ్ అవసరాన్ని అదనుగా భావించి అనిబిసెంట్ హోమ్‌రూల్ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించి, హోమ్‌రూల్ ఉద్యమ ఆవశ్యకతను 'ది న్యూ ఇండియా', 'ది కామన్ వీల్' అనే పత్రికల

---

1. M.Venkata Rangaiah: <u>OP Cit</u>, Vol-II, P:61

2. కె.యస్.కేసరి: <u>నా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు</u>, మద్రాసు, 1956, పుట 81

ద్వారా వ్యాప్తి చేసెను. అదే విధముగా మహారాష్ట్ర, మధ్య పరగణాలు, బీహార్‌లో బాలగంగాధర్ తిలక్ ఏప్రిల్ 28న హోమ్‌రూల్ లీగ్‌ను స్థాపించెను. మిగిలిన ప్రాంతాలలో అనిబిసెంట్ హోమ్‌రూల్ లీగ్‌ను స్థాపించెను.[1]

హోమ్‌రూల్ లీగ్‌ను ఆంధ్రాలో కూడా ఏర్పాటు చేయబడెను. దీనికి ప్రధాన కార్యదర్శి గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు.[2] ఆంధ్రా హోమ్‌రూల్ లీగ్‌లో చేరిన గుంటూరు జిల్లా ప్రముఖులు ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి ముఖ్యులు.[3] అనిబిసెంట్, బి.పి వాడియాలు ఆంధ్రపర్యటనలో భాగంగా గుంటూరు సందర్శించినప్పుడు కొండా వెంకటప్పయ్య ఇంటిలోనే వారు అతిధులుగా ఉన్నారు.[4] హోమ్‌రూల్ ఉద్యమానికి వ్యతిరేకముగా ప్రభుత్వం కఠిన నిబంధనలు, అణచివేత చర్యలు తీసుకొన్నది. లార్డ్ పెంట్లాండ్ ఆధిపత్యములో మద్రాసు ప్రభుత్వం అనిబిసెంట్, ఆమె అనుచరులు అయిన బి.పి వాడియా, జి.యస్.అరండెల్‌ను అరెస్టు చేసి, కారాగార శిక్ష విధించి నీచమైన దమన విధానాన్ని అవలంబించెను.[5] ప్రభుత్వం అవలంబిస్తున్న చర్యలకు నిరసనగా ఉవ్వెత్తున లేచిన సాగర తరంగాలలో గుంటూరు జిల్లా కూడా ఉంది. తెనాలి, బాపట్ల, గుంటూరు పట్టణాలలో నిరసన సభలు జరిగాయి.[6] ఒంగోలులో ఈ విషయంపై నిరసన తెలుపుతూ ముక్తి నూతలపాటి వెంకటనారాయణ శర్మ పాఠశాల ఉద్యోగాన్ని వదిలాడు. అలాగే పంచాగ్నుల శివరామయ్య తాలూకా బోర్డు ఆఫీసులోని ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేసాడు.[7] ప్రభుత్వ దమన నీతిని వ్యతిరేకిస్తూ ఎస్.సుబ్రహ్మణ్యం అయ్యర్ అమెరికా ప్రెసిడెంట్ విల్సన్‌కు ఒక లేఖ రాసాడు. ఆ లేఖపై సంతకం చేసినవారిలో కొండా వెంకటప్పయ్య కూడా ఉన్నాడు.[8] హోమ్‌రూల్ ఉద్యమాన్ని

---

1. R.C.Manjudar:. OP Cit, Vol-II, P:367
2. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు: నా జీవితకథ నవ్యాంధ్రము, విజయవాడ, 1959, పుట 117
3. పై మూలము, పుట 118
4. కొండా వెంకటప్పయ్య: స్వీయ చరిత్ర, హైదరాబాదు, 1966, పుట 204
5. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు: గుంటూరు జిల్లాలో స్వాతంత్ర్యోద్యమము, 1926-47, హైదరాబాదు, 1980, పుట 16
6. M.Venkata Rangaiah: OP Cit, Vol-II, P:113
7. రామచంద్రాని వెంకటప్ప వ్యాసం ''ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ చైతన్యం'' గుండ్లపల్లి ఆదినారాయణ షష్టిపూర్తి సంచిక, ఒంగోలు, 1972, పుట 107
8. కొండా వెంకటప్పయ్య: స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1966, పుట 205.

విరమించటంతో ప్రభుత్వం 1917 జూన్ 15న అరెస్టు చేయబడిన అనిబిసెంటు, ఆతని అనుచరులను 1917 సెప్టెంబర్ 18న విడుదల చేసెను.[1]

ఇదే సమయములో భారతదేశానికి సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేట్‌గా మాంటేంగ్ అధికారమును స్వీకరించిన కొద్దిరోజులకే భారతదేశములో బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ స్థాపనయే బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ ధ్యేయమంటు బ్రిటిష్ పార్లమెంటులో ఒక ప్రకటన చేసి, మాంటేంగ్ నాయకత్వములో ఒక రాయబార వర్గం 1917 నవంబర్ 10 న ఇండియాకు వచ్చెను. ఈ రాయబార వర్గానికి ఎన్నో వినతి పత్రాలు సమర్పించ బడ్డాయి. అదే విధంగా అనిబిసెంట్ నాయకత్వములో హోమ్‌రూల్ లీగ్ ఈ ప్రతినిధ వర్గాన్ని కలుసుకొంది. వీరిలో కొండా వెంకటప్పయ్య కూడా ఉన్నారు.[2] హోమ్‌రూల్ లీగ్ ప్రతినిధి వర్గం భారత వైశ్రాయి, గవర్నర్ జనరల్ అయిన లార్డ్ ఛేమ్స్ ఫర్డ్‌కు భారతదేశపు సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేట్ , ఎడ్విన్ శామ్యూల్ మాంటేంగ్‌కు ఒక వినతిపత్రాన్ని సమర్పించారు. దానిలో స్వయం ప్రకటనము, స్వయం ప్రాప్తి, స్వయం వికాసం కావాలని కోరారు. కేవలము స్వతంత్ర రాజ్యాంగబద్ధమైన ప్రభుత్వ పాలన వల్లనే జనబాహుళ్యంలో ప్రగతి, వికాసం రాగలవను నిజాన్ని మీ ద్వారా బ్రిటిష్ ప్రజాతంత్రానికి తెలియజేయాలని మా లీగ్ ఆశిస్తోంది[3] అని కోరారు. ఈ విధంగా వందేమాతర ఉద్యమం నుండి హోమ్‌రూల్ ఉద్యమం వరకు జరిగిన స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో గుంటూరు జిల్లా ఆంధ్ర జిల్లాలన్నింటికన్నా ముందు నిలిచింది.

<u>గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ ఏర్పాటు</u> :

గుంటూరు జిల్లా ఏర్పాటు (1904)తో ప్రారంభమైన జాతీయ వికాసం

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు: <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమము</u> 1929-47, హైదరాబాదు, 1980, పుట 16

2. కొండా వెంకటప్పయ్య: <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాద్, 1966, పుట 204, 205

3. The Home Rule Demand: Being the Address and Memorands presented by the Home Rule Leag to H.E. the Directory and Secretary of State , Madras, 1913, P:45

గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి ఏర్పాటుకు దారితీసెను. 1915లో పత్రి వెంకట శ్రీనివాసరావు అధ్యక్షునిగా, విష్ణుబొట్ల సూర్యనారాయణ కార్యదర్శిగా, మొదట గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి ఏర్పడెను.[1] జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి ఏర్పడక మునుపే కొన్ని రాజకీయ సంస్థలుండేవి. అని గుంటూరుకు చెందిన చుండూరు కోటయ్య శ్రేష్ఠి చేత 1890లో ప్రారంభించబడిన సద్విచార దివ్యజ్ఞాన సభ[2] గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి ఏర్పడిన సంవత్సరములోనే భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ బొంబాయిలో జరిగిన సమావేశమునకు ప్రతినిధులుగా పత్రి వెంకట శ్రీనివాసరావు, విష్ణుబొట్ల సూర్యనారాయణలను పంపింది.[3] ఈ జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి జాతీయ, ప్రాంతీయ, స్థానిక పోరాటాలలో పాల్గొనుటయే కాక జాతీయోద్యమ దీప్తిని ప్రజల ముంగిట్లోనికి తీసుకొనిపోయెను. 1918 జనవరి 20న ప్రత్యేక ఆంధ్ర కాంగ్రెస్ ఏర్పాటు చేయుటంతో గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి ప్రముఖ పాత్ర వహించింది.[4]

-o-

---

1. విష్ణుబొట్ల సూర్యనారాయణ వ్యాసం : <u>గుంటూరు మండలములో జాతీయోద్యమం</u>, <u>గుంటూరు మండల సర్వస్వం</u>, పుట 308

2. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : గుంటూరు జిల్లాలో స్వాతంత్ర్యోద్యమము, 1920-47 హైదరాబాదు, 1980, పుట 18

3. విష్ణుబొట్ల సూర్యనారాయణ వ్యాసం : <u>గుంటూరు మండలంలో జాతీయోద్యమం</u>, గుంటూరు మండల సర్వస్వం, పుట 308

4. పై మూలము , పుట 308

రెండవ అధ్యాయము

<u>సహాయనిరాకరణోద్యమం - గుంటూరు జిల్లా</u> :

భారత స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో మొదటి నుండి 1918 వ సంవత్సరము వరకు జరిగినది ఒక ఎత్తు. అప్పటి వరకు స్వాతంత్ర్యోద్యమం కేవలం విద్యావంతులైన పికొద్దిమంది చేతులలోనో ఉండేది. 1919 నుండి అది సామాన్య ప్రజల చెంతకు చేరి, ముస్లిమ్, హిందువుల భేదం లేక రౌలట్ శాసనాలు, జలియన్ వాలాబాగ్ దురాగతం, ఖిలాఫత్ ఉద్యమం అనే మూడు ప్రవాహాలు త్రివేణి సంగమం లా ఏకమై సహాయనిరాకరణోద్యమానికి జన్మస్థానమయ్యెను. దీనికి నిర్దేశికుడు, కార్యకర్త, రూపశిల్పి మోహన్‌దాస్ కరమ్ చంద్ గాంధి.

<u>రౌలట్ బిల్లు వ్యతిరేకత</u> :

మొదటి ప్రపంచ యుద్ధ కాలములో విచారణ జరుపకుండా ప్రజలను అదుపులోకి తీసుకునే అధికారాన్ని ఇండియా భద్రతా చట్టం (డిఫెన్స్ ఆఫ్ ఇండియా యాక్ట్) ద్వారా ప్రభుత్వం సంపాదించింది. దీనిని జాతీయోద్యమాన్ని అణచుటకు ఉపయోగించుటకు 1919 మార్చిలో రౌలట్ అధ్యక్షతన రెండు చట్టాలు చేసెను. వీటిని ప్రజలు వ్యతిరేకిస్తున్నా లెక్కచేయక 1919 మార్చి 18న శాసనాన్ని అమలు చేసెను. నాటికి గాంధి అటు దక్షిణాఫ్రికాలోను, ఇటు బీహార్‌లోని చంపారన్ జిల్లాలోను, అహ్మదాబాద్‌లోని ఖెరా జిల్లాలోను సత్యాగ్రహోద్యమాలు నడిపి మంచి పేరు సంపాదించెను. గాంధి రౌలట్ బిల్లులను తీవ్రంగా విమర్శించి ఒక సత్యాగ్రహ ప్రతిజ్ఞను సిద్ధంచేసెను. అందు మనస్సాక్షి సమ్మతంగా 1919 సంవత్సరపు భారతీయ దీక్షా స్మృతి

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్య ఉద్యమం</u>, 1920-47, హైదరాబాదు, 1980, పుట 29

(ఇండియన్ క్రిమినల్ లా) బిల్లు నంబర్ - I, మరియు 1919 సంవత్సరపు శిక్షాస్మృతి (అత్యవసరాధికారాలు) బిల్లు నంబర్ -II లు అన్యాయమైనవి, స్వాతంత్ర్యం, న్యాయం అనే భావాలకు భంగకరమైన మొత్తం జాతియొక్క, రాష్ట్రం యొక్క క్షేమానికి ఆధారమైన ప్రజలు ప్రాథమిక హక్కులను, హరించేవని భావిస్తూ ఈ బిల్లులు చట్టాలుగా చేయబడినచో, వాటిని ఉపసంహరించుకునే వరకు, మేము ఈ శాసనాలను ఇకముందట ఏర్పాటు చేయబడే కమిటీ ఉపయుక్తములని నిర్ణయించే ఇతర శాసనాలను ఉల్లంఘిస్తామని రూఢిగా తెలియజేస్తున్నాము . ఈ పోరాటములో మేము విశ్వాస పూర్వకముగా, సత్యాన్ని అనుసరిస్తామని, వ్యక్తుల ఆస్తుల, ప్రాణాల పట్ల హింస జరగనీయమని కూడా ప్రతిజ్ఞ చేస్తున్నాము.[1] అని చెప్పబడినది. ఈ దేశం కోసం కష్టాలను భరించటానికి, త్యాగం చేయటానికి సిద్ధంగా ఉన్న ప్రతి ఒక్కరూ దీనిపై సంతకం చేయాలని గాంధీ ఉద్బోధించెను. ఈ సత్యాగ్రహ ప్రతిజ్ఞలో గాంధీ దేశ ప్రజలలో నూతన ఆశలు రేకెత్తించెను. ఈ నూతన ఒరవడి ఆంధ్రా ప్రాంత ప్రజలలో కూడా ఆసక్తిని రేకెత్తించెను.[2]

రౌలట్ శాసనాలకు దేశం మొత్తం వ్యతిరేకత వస్తున్న ఈ చట్టాన్ని నియుత శాసన గ్రంథంలో చేర్చబడింది. ఆంధ్ర దేశంలో కూడా ఈ శాసనాలకు వ్యతిరేకత వచ్చింది. కొండా వెంకటప్పయ్య ఈ శాసనాన్ని భయంకరమైన శాసనంగా అభివర్ణించాడు.[3] ఈ శాసనానికి వ్యతిరేకముగా గాంధీ ఏప్రిల్ 6, 1919న ఉపవాస ప్రార్థనా జాతీయ అవమాన దినంగా పరిగణించాలని పిలుపునిచ్చాడు.[4]

---

1. T.G.Tendulkar: Life of Mahatma Gandhi, Vol-I, Bombay, 1952, P:213
2. కొండా వెంకటప్పయ్య: స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాద్, 1966, పుట 196
3. కొండా వెంకటప్పయ్య: స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాద్, 1966, పుట 196-197
4. The Hindu, dated April 2, 1919

గాంధీ పిలుపునందుకొని ఆంధ్రాలో ఏప్రియల్ 6న గుంటూరులో పూర్తి హర్తాళ్ జరుపబడినది. వ్యాపార సంస్థలు, దుకాణాలు, ఫ్యాక్టరీలలో పని పూర్తిగా నిలుపవేయుబడినది. ఆ రోజు సాయంత్రం జరిగిన బహిరంగ సభలో రౌలట్ శాసనాలను ఉపసంహరించాలని ప్రభుత్వాన్ని కోరారు.[1] ఈ సంఘటనలో ఎక్కువగా కార్మికులు, రైతులు, వ్యాపారస్తులు, సామాన్య ప్రజలు పాల్గొని జాతీయ పోరాటంలో భాగస్వాములైనారు.

<u>జలియన్ వాలాబాగ్ ఉదంతం</u> :

గాంధీ పిలుపు మేరకు ఏప్రియల్ 6న జరిగిన సంఘటనలు, దక్షిణ దేశంలో శాంతి యుతముగానే జరిగాయి. ఉత్తర భారత దేశంలో అనేక విషాద సంఘటనలు చోటుచేసుకున్నాయి. 1919 ఏప్రియల్ 10న అమృతసర్‌కు చెందిన ఇద్దరు ప్రముఖ నాయకులు డాక్టర్ కిచ్లూ, డాక్టర్ సత్యపాల్‌ను ఎటువంటి నేరము లేకుండానే అరెస్టు చేసి ఇతర ప్రాంతానికి తరలించారు. దీనితో అమృతసర్ లోని ప్రజలు కోపోద్రిక్తులై తమ నాయకులను విడుదల చేయవలసిందిగా డిప్యూటీ కమీషనర్ ముందు ప్రదర్శనలు చేయసాగారు. ప్రదర్శనకారులను బెదరకొట్టుటకు కాల్పులు జరుపగా, ముగ్గురు వ్యక్తులు మరణించారు. మరణించిన ముగ్గురు వ్యక్తులను ప్రదర్శనకారులు తీసుకొనిపోతూ దారిలో గూడ్స్ షెడ్‌కు, ఒక బ్యాంకుకు, మరికొన్ని ప్రభుత్వ ఆఫీసులకు నిప్పు అంటించారు. ప్రదర్శనలో హింసాకాండ చోటు చేసుకొని ఐదుగురు ఆంగ్లేయులు ప్రాణాలు కోల్పోయారు.[2] అదే విధంగా గుజరన్‌వాలా,

---

1. <u>The Hindu</u>, dated April 7, 1919

2. B.Pattabhi Sitaramaiah: <u>History of Indian National Congress</u>, New Delhi, 1969, P:163

కాన్పూర్‌లలో కూడా అల్లర్లు జరిగాయి. పంజాబులోని అల్లర్లను విని గాంధి అచ్చటకు బయలుదేరగా మధ్యలోనే గాంధిని అరెస్టు చేసి ఏప్రిల్ 10న వెనక్కి పంపించెను.[1]

పంజాబులో జాతీయభావం రోజురోజుకు అధికమవుతోంది. పంజాబులో శాంతిభద్రతలను పరిరక్షించటానికి ప్రభుత్వం జనరల్ డయ్యర్‌ను నియమించెను. అట్టి జాతీయవాదులపై ప్రభుత్వం తన పంజా విప్పి విలయతాండవం చేసింది. ఉద్రిక్తతలను అణచటానికి ప్రభుత్వ దమనకాండ మితిమీరిపోయింది. ఈ దమన కాండకు నిరసన తెలియచేయుటకు ఏప్రిల్ 13వ తేదీన అమృతసర్‌లోని జలియన్ వాలాబాగ్‌లో నిరసన తెలియచేయుటకు ఒక బహిరంగ సభను ఏర్పాటు చేయబడింది. ఈ సభకు పిల్లలు, స్త్రీలతో సహా సుమారు 20 వేల మందికి పైగా హాజర్యారి. సభలో హంస్‌రాజ్ అనే వ్యక్తి ఉపన్యశిస్తున్న సమయములో 100 మంది భారతీయ సిపాయిలు, 50మంది బ్రిటిష్ సైనికులతో జనరల్ డయ్యర్ ఆ ప్రాంతానికి చేరాడు. ఒకే ద్వారప్రవేశం ఉన్న ఆ ప్రాంగణంలో దానిని మూసి ఎట్టి హెచ్చరికలు లేకుండానే అమానుషంగా కాల్పులు జరుపమని ఉత్తర్వులిచ్చి, తన వద్ద ఉన్న తూటాలు అయిపోయేవరకు , అనగా 1600 రౌండ్లు కాల్చబడ్డాయి. సభాస్థలి చుట్టూ ఎత్తు గోడలు ఉండుటవలన పారిపోవటానికి వీలు లేకుండా పోయింది. ఫలితంఆహాకారాలు, భీభత్సం,సుమారు 400 మంది ప్రాణాలు బలిగొన్నారు.[2] అన్నిటికన్న దుఃఖకరమైన విషయం ఏమిటంటే చనిపోయినవారు చనిపోతున్నా మిగిలిన వారికి కూడా త్రాగేందుకు నీరుకాని, వైద్య సదుపాయం గాని , మరే విధమైన సహాయం లేకుండా రాత్రి అంతా అక్కడే పడి ఉన్నారు.[3] పంజాబులోని అమృతసర్, లాహోర్ తదితర ప్రాంతాలలో సైనిక

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు: <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, 1920-47,హైదరాబాదు, 1980, పుట 29.

2. B.Pattabhi Sitaramaiah: <u>History of Indian National Congress</u>, New Delhi, 1969, P:164

3. B.Pattabhi Sitaramaiah: <u>OP Cit</u> P:164

శాసనం అమలు పరచి, పంజాబు లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్ సర్ మైఖేల్‌ఒడయ్యర్ పాశవిక పద్ధతులను అనుసరించాడు.

ఈ వార్తలు ఇతర ప్రాంతాలకు చేరకుండా ఉండుటకు ప్రభుత్వం చేయవలసినది అంతా చేసింది. అయినా వార్తలు దేశ నలుమూలలకు వ్యాపించాయి. ఇట్టి వార్తలు గుంటూరు ప్రాంతములో కూడా వ్యాపించాయి. కొండా వెంకటప్పయ్య ఈ దురాగతాలను విని, అప్పటి వరకు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంపై ఉన్న విశ్వాసం పూర్తిగా సడలించి, ప్రభుత్వ చర్యలను విమర్శించెను. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం నానాటికి నిరంకుశత్వంగా మారుతుందని, ప్రజలను నిరక్షరాస్యులుగా, దరిద్రులుగా చేస్తుందని విమర్శించెను.[1] డయ్యర్ సాగించిన దురాగతాలను దామరాజు పుండరీకాక్షుడు 'పాంచాల పరాభవం' అనే నాటకంలో కళ్ళకు కట్టినట్లు చూపించాడు. గుంటూరు బార్ అసోసియేషన్ డయ్యర్ పై మహాభియోగం జరపాలని ప్రభుత్వాన్ని కోరింది. అదే విధంగా ప్రభుత్వ హింసాకాండకు గురైన వారికి పునరావాసం కోసం నిధులు వసూలు చేయాలని నిశ్చయించి, దానికి వ్యవహారకర్తగా కొండా వెంకటప్పయ్యను నియమించెను.[2] ఇట్టి పంజాబు దురాగతాలు ఒక్క పంజాబుకే పరిమితంగాక యావత్ భారతదేశం పంజాబు దురాగతాలను నిరసించి, భవిష్యత్ ప్రణాళిక ఏమిటి అనే ఆలోచనను రేకెత్తించింది.

<u>ఖిలాఫత్ ఉద్యమం</u> :

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో మహమ్మదీయులు బ్రిటిష్ వారి పట్ల అవిధేయత ప్రబలటానికి మరో సంఘటన 1920 సం|| మే లో మిత్ర రాజ్యములు

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 221

2. Sarojini Regani: <u>Highlights of Freedom Movement in Andhra Pradesh</u>, Hyderabad, 1972, P:65

ప్రకటించిన సెవరస్ సంధి. దీని ప్రకారం టర్కీ సామ్రాజ్యాన్ని ఐరోపా దేశాలు విభజించుటయేగాక, ఖలీఫా పీఠాన్ని రద్దు చేసెను. దీనిని మహమ్మదీయులందరూ వ్యతిరేకించిరి. ఇందులో భాగంగానే భారతదేశంలో మహమ్మద్ అలీ, షౌకత్ అలీ, డా॥ అన్సారీల నాయకత్వంలో ఖిలాఫత్ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించెను, బ్రిటీష్‌వారిపై అసంతృప్తిని ప్రకటించిరి. ఈ ఉద్యమాన్ని గాంధి బలపరచెను. అదే విధంగా 1919 నాటి మాంటేగ్, చెమ్స్‌ఫర్డ్ సంస్కరణలు అందరికి అసంతృప్తిని మిగిల్చాయి. భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య చెప్పినట్లు ఖిలాఫత్, పంజాబు దురాగతాలు, అంతర్వాహినిగా ప్రవహించే చాలీచాలని సంస్కరణలు అనే మూడు ధారలతో ఏర్పడిన త్రివేణి నిండి తొణికిస లాడుతుంది. ఈ మూడింటి సంగమం జాతీయ అసంతృప్తి అనే ప్రవాహాన్ని పరిమాణంలోను, విషయంలో కూడా ఉధృతం చేసి సహాయ నిరాకరణోద్యమం ప్రారంభించటానికి అంతా పరిపక్వస్థితికి చేరింది.[1] అని అన్నాడు. గాంధి ఖిలాఫత్ ఉద్యమానికి మద్దతునిచ్చి, తన సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో ముస్లింలు కూడా పాల్గొనేటట్లు చేసెను.

కలకత్తా ప్రత్యేక కాంగ్రెస్ సమావేశము :

1920 నాటికి అటు ప్రజలలోను, ఇటు నాయకులలో ఉన్న అసంతృప్తిని తొలగించటానికి అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ప్రత్యేక సమావేశమును కలకత్తాలో నిర్వహించుటకు నిర్ణయించిరి . ఈ సమావేశము 1920 సెప్టెంబరు 4వ తేది నుండి 9వ తేది వరకు జరిగింది. ఈ సమావేశమునకు గుంటూరు నుండి కొండ

---

1. B.Pattabhi Sitaramaiah: OP Cit, P:221

వెంకటప్పయ్య, దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి హాజరయ్యారు.[1] ఈ సమావేశంలోనే గాంధి సహాయనిరాకరణోద్యమ తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించాడు. ఈ తీర్మానంలో భారతదేశంలోని ప్రజలకు, గాంధి ఆరంభించిన అహింసాయుత సహాయ నిరాకరణ విధానాన్ని ఆమోదించి, అవలంబించటం (కీడులు అన్ని తొలగిపోయి స్వరాజ్యం స్థాపించేవరకు) మినహా ఇతర మార్గం ఏదీ లేదని ఈ సభ అభిప్రాయపడుతున్నది.[2] దీనికి కాంగ్రెస్ :-

అ) గౌరవోద్యోగాలను, బిరుదులను త్యజించుట, స్థానిక సంస్థల నుండి నియోజిత (నామినేటెడ్) సభ్యత్వాలకు రాజీనామాలు యిచ్చుట.

ఆ) ప్రభుత్వ అధికారుల వల్ల కాని, వారి గౌరవములకు కాని, ఏర్పాటు చేయబడిన దర్బారులకును, సన్మానాలకు హాజరు కాకుండా నిరాకరించుట.

ఇ) ప్రభుత్వం వారి స్వాధీనంలో ఉన్నట్టి లేక వారి సహాయం పొందుతున్న పాఠశాలల నుండి, కళాశాలల నుండి, పిల్లలను క్రమక్రమముగా మాన్పించుట, వాటి స్థానములో జాతీయ పాఠశాలలను, కళాశాలలను అన్ని రాష్ట్రాలలో స్థాపించుట

ఈ) లాయర్లు, వాద ప్రతివాదులు బ్రిటిష్ న్యాయస్థానాలను క్రమ క్రమముగా బహిష్కరించుట, వాటి స్థానములో ప్రజల తగాదాలను పరిష్కరించేందుకు గ్రామ పంచాయితీలను స్థాపించుట

ఉ) మెసపుటోమియాలో పనిచేయుటకు గుమస్తాలుగా కాని, సైనికులుగా కాని పోకుండుట

ఊ) నూతన శాసన సభల ఎన్నికలకు ఎవరూ అభ్యర్థులుగా నిలబడకుండుట, నిలబడిన వారు ఉప సంహరించుకొనుట, కాంగ్రెస్‌తీర్మానమునకు వ్యతిరేకముగా ఎవరైనా

---

1. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : నా జీవిత కథ నవ్యాంధ్రము, విజయవాడ, 1959, పుట 295

2. B.Pattabhi Sitaramayya: OP Cit, P:203

అభ్యర్థిగా నిలబడినప్పటికి ఓటర్లు ఆయనకు ఓటు ఇవ్వకుండుట
ఋ) విదేశీవస్తువులను బహిష్కరించుట

ఈ కార్యక్రమాలను అమలులో పెట్టవలసిందని ప్రజలకు సలహా యిస్తున్నది అని అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ తీర్మానించెను.[1]

ఈ తీర్మానంపై తీవ్రమైన చర్చ జరిగింది. తర్జనభర్జన జరిగిన అనంతరం తీర్మానానికి అనుకూలముగా 1886 మంది ప్రతినిధులు ఓటు వేయగా, ప్రతికూలంగా 884 మంది ప్రతినిధులు ఓటు వేసారు.[2] గుంటూరు నుండి వెలువడే దేశాభిమాని పత్రిక గాంధీ బలపరిచిన అహింసాయుతమైన సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని బలపరచి, శ్రీ కృష్ణ భగవానుడు అర్జునుని రక్షించినట్లుగా గాంధీ ప్రపంచ భారాన్నంతటిని రక్షించటానికి సహాయనిరాకరణం అనే శంకాన్ని పూరించాడు. ఆయన సందేశం, వినూత్నమైనది. ఇది కేవలం భారతీయులకే కాక, ప్రపంచమంతటికి విముక్తి పొందటానికి అవకాశం కలుగజేస్తున్నది.[3]

కలకత్తా సమావేశములో పాల్గొన్న ఆంధ్రా ప్రతినిధులలో 30 మంది తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకించారు.[4] వారిలో కొండా వెంకటప్పయ్య కూడా ఉన్నాడు. పట్టాభి సీతారామయ్య తటస్థంగా ఉండగా, మిగిలినవారు అనుకూలంగా ఓటు వేసారు. కొండా వెంకటప్పయ్య ఈ తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకించటం, అది యుక్తి విరుద్ధమైనదన్న భావన కాదు, ఆచరణలో పెట్టేవారు ఎక్కువ మంది ఉండరని, అందువల్ల ఆచరణ యోగ్యం

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు: ఆంధ్రాలో సహాయనిరాకరణోద్యమం, హైదరాబాదు, 1990, పుట 30

2. B.Pattabhi Sitaramaiah: OP Cit, P:203

3. దేశాభిమాని, గుంటూరు, ఆగస్టు 29, 1920

4. కొండా వెంకటప్పయ్య, స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1966, పుట 223

కాదని ఆయన భావించాడు.[1] కొండా వెంకటప్పయ్య సహాయ నిరాకరణోద్యమ తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకించటం నచ్చని తన మిత్రులు, అనేక మంది వెంకటప్పయ్యకు సలహా ఇచ్చారు. ఆది వెంకటప్పయ్య ''నేను కలకత్తా నుండి వస్తున్నప్పుడు దారిలో గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి , అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు లాంటి మిత్రులు సహాయనిరాకరణోద్యమంలో చేరమని బలవంతం పెట్టసాగారు. గుంటూరు చేరిన తరువాత కూడా మాడపాటి వేదాంత నరసింహాచార్యులు, ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ మొదలైనవారు రోజూ మా ఇంటికి వచ్చి ఉద్యమంలో ఎందుకు చేరరాదని ప్రశ్నించి, చేరవలసిందిగా ప్రోత్సహిస్తూ ఉండేవారు. అలాగే ఉద్యమంలో చేరమంటే ప్రాణాపాయం కలుగుతుందని బెదిరింపు ఉత్తరాలు కూడా వస్తుండేవి. నేను వాటిని లెక్కచేయలేదు. కాని మిత్రులు పలువురు బలవంతం పెడుతున్నందు వలన నేను వారితో యిట్లా అన్నాను.'' నేను ఇదివరకే న్యాయవాద వృత్తిని వదిలివేసినాను. కళాశాల చదివే బిడ్డలు నాకు ఎవ్వరూ లేరు. కాబట్టి కాంగ్రెస్ తీర్మానాన్ని అనుసరించి నేను త్యజించవలసింది ఒక్క శాసనసభ సభ్యత్వమే మిగిలి ఉంది. కాని మన గుంటూరు జిల్లాలో తొమ్మిది తాలూకాలున్నాయి. తాలూకాకొకరి చొప్పున తొమ్మిది మంది త్యాగమూర్తులు తమ వృత్తులను మాని, ప్రాణాలర్పించటం కోసం సిద్ధపడి, నిష్కల్మష హృదయులై పనిచేస్తే నేనూ వారితో పనిచేస్తాను. నేను చెప్పినది సమంజసంగా ఉన్నదని మారు పలుకక వెడలిపోయిరి. మరునాడే ఉన్నం లక్ష్మి నారాయణ, గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి, వాలిసెట్టి హనుమయ్య గుప్త మొ।। వారు తమ వృత్తులను త్యజించి దీక్షాపరులై పనిచేయటానికి సంసిద్ధులైన తరువాత నేను కూడా శాసనసభ సభ్యత్వానికి రాజీనామా ఇచ్చాను.[2] ఈ విధంగా కొండా వెంకటప్పయ్య సహాయ

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య, <u>స్వీయ చరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 222, 223

2. పై మూలము , పుటలు 223, 224, 225

నిరాకరణోద్యమంలో ప్రవేశించి, దక్షిణ భారతదేశంలో ప్రముఖ గాంధేయ వాదిగా పేరు గడించి, ఉమ్మడి మద్రాసు రాష్ట్రంలోను , గుంటూరు జిల్లాలోను జరిగిన స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో విరివిగా పాల్గొని ' దేశభక్త ' అన్న బిరుదును సార్థకం చేసుకున్నాడు.

<u>నాగపూర్ అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశము</u> :

సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని పూర్తిగా చర్చించి తుది నిర్ణయం తీసుకొన్నది 1920 డిసెంబర్‌లో దక్షిణదేశ మేధావిగా పేరుపొందిన సేలం విజయరాఘవాచారి అధ్యక్షతన నాగపూర్‌లో జరిగిన సమావేశంలోనే. ఈ సమావేశంలోనే సహాయనిరాకరణోద్యమం కేవలం పంజాబు, ఖిలాఫత్ అన్యాయాలు నివారణ కొరకే కాకుండా స్వరాజ్య సంపాదనకు కూడా ప్రయోగించాలని విజయరాఘవాచారి సూచించగా, ఈ సూచనకు గాంధి వెంటనే తన అంగీకారమును తెలిపెను.[1] ఈ సమావేశంలోనే గాంధి స్వరాజ్యం ప్రజల ధ్యేయం కావాలని, చట్ట సమ్మతమైన, శాంతియుత మార్గాలనుటి ద్వారా దానిని సాధించాలని ప్రకటించెను. దీనికి ఒక కార్య నిర్వాహక వర్గాన్ని ఎన్నుకోవటం జరిగింది. ఈ కార్య నిర్వాహక వర్గంలో లాలాలజపతిరాయ్, విఠల్‌బాయా పటేల్, కెల్కర్ తదితర సభ్యులతోపాటు కొండా వెంకటప్పయ్యను కూడా ఈ నూతన కార్యనిర్వాహక వర్గంలో సభ్యునిగా ఎన్నుకోబడెను.[2]

<u>బెజవాడ అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశము</u> :

ఆంధ్రాలో ముఖ్యంగా గుంటూరు జిల్లాలో జాతీయోద్యమం మరింత ఊపు అందుకునేటట్లు చేసింది 1921 మార్చి 31, ఏప్రిల్ 1వ తేదివరకు జరిగిన అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్య నిర్వాహక వర్గ సమావేశము .[3] ఈ సభకు

---

1. B.Pattabhi Sitaramayya: <u>OP Cit</u>, P:205, 206
2. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 226
3. B.Pattabhi Sitaramaiah: <u>OP Cit</u>, P:212

గాంధి, మోతీలాల్ నెహ్రూ, చిత్తరంజన్ దాస్, మౌలానా అహ్మద్ అలీ, షౌకత్ అలీ వంటి జాతీయ నాయకులు హాజరయిరి. కొండా వెంకటప్పయ్య, గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి, గాంధిని స్వయంగా, పూరీ నుండి బెజవాడకు వెంట పెట్టుకొని వచ్చిరి. ఆ సభకు సుదూర ప్రాంతముల నుండి వచ్చిన జన సందోహాన్ని అదుపులో పెట్టడం కష్ట సాధ్యమైంది. ఆ పరిస్థితులలో దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య తన రామదండు అనే వేయి మంది వాలంటరీ దళం పరిస్థితిని అదుపులోనికి తెచ్చి, మహాసభ విజయవంతం కావటానికి తోడ్పడ్డారు. గోపాల కృష్ణయ్యను ప్రతి ఒక్కరూ ఎంతగానో ప్రశంసించారు.[1] ఈ సమావేశములోనే గాంధి సహాయనిరాకరణోద్యమ భాగంగా తిలక్ స్వరాజ్య నిధికి కోటి రూపాయలు వసూలు చేయాలని, ఒక కోటి మంది కాంగ్రెస్ సభ్యులుగా చేర్చాలని, 20 లక్షల చరఖాలను ప్రవేశపెట్టాలని కోరడమైనది. అలాగే పంచాయితీలను ఏర్పాటు చేయాలని, మద్యపాన నిషేధాన్ని అమలు జరపాలని కూడా బెజవాడ సమావేశము తీర్మానించెను.[2]

<u>గుంటూరు జిల్లాలో గాంధీ పర్యటన</u> :

బెజవాడ సమావేశం జరిగిన తరువాత గాంధి ఆంధ్రాలో పర్యటనలో భాగంగా గుంటూరు జిల్లాలో పర్యటించెను. ఆంధ్రా పర్యటనలో తిలక్ స్వరాజ్య నిధికి ముఖ్యంగా స్త్రీలు విరివిగా కానుకలు సమర్పించిరి. వీరు తాము ధరించిన నగలను కూడా సమర్పించిరి. శ్రీ మానుగుంటు విజయబాపినీడు గారి భార్య శ్రీమతి అన్నపూర్ణమ్మ తిలక్ స్వరాజ్య నిధికి తాను ధరించిన సరాభరణములను అర్పణ చేసెను.[3] బెజవాడ నుండి గుంటూరులలో జరిగిన గాంధి ప్రసంగాలన్నిటికి తెలుగు అనువాదం కొండా వెంకటప్పయ్య

---

1. Gummidithala Venkata Subbarao: <u>Andhra Ratna Duggirala Gopala Krishnayya, Life and Message</u>, Bejawada, 5035 Srevanam, P:106
2. B.Pattabhi Sitaramaiah, <u>OP Cit</u>, Vol-I, P:212
3. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయ చరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 257

చేసెను. గుంటూరు అనంతరం చేబ్రోలు, మునిపల్లె, బాపట్ల, పొన్నూరు, చీరాల, వేటపాలెం పట్టణాలను గాంధి సందర్శించెను.[1] చీరాలలో గోపాలకృష్ణయ్య ఆధ్వర్యంలో సాగుతున్న ఉద్యమంలో భాగంగా రామ్‌నగర్‌కు శంకుస్థాపనచేసి నెల్లూరుకు పయలు దేరెను.[2] గాంధి గుంటూరు జిల్లా పర్యటన గుంటూరు ప్రాంత సామాన్య ప్రజలలో నూతనోత్తేజాన్నిచ్చి స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో సామాన్య ప్రజలు కూడా పాల్గొనేటట్లు చేసెను.

<u>సహాయనిరాకరణోద్యమ - గుంటూరు జిల్లా</u> :

సహాయనిరాకరణోద్యమంలో భాగంగా గుంటూరు జిల్లా దేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో అద్వితీయమైన , ప్రశంసనీయమైన పాత్రను నిర్వహించింది. అందునా చీరాల-పేరాల పురపాలక సంఘ బహిష్కరణ, బాపట్ల తాలూకా పెదనందిపాడు పర్గా పన్నుల నిరాకరణోద్యమం, పల్నాడులో జరిగిన అటవీచట్టాల ప్రతిఘటన, సహాయనిరాకరణోద్యమ చరిత్రలో సువర్ణాక్షరాలతో లిఖించబడదగిన సంఘటనలు. అట్టి ప్రాధాన్యత కల్గిన ఉద్యమాలను గూర్చి ప్రత్యేక అధ్యాయమునందు చెప్పటం జరిగింది. అవే కాకుండా సహాయ నిరాకరణోద్యమ తీర్మానాలను అనుసరించి ఎన్నికల బహిష్కరణ గ్రామోద్యోగుల రాజీనామాలు, విద్యా సంస్థల బహిష్కరణ, జాతీయ పాఠశాలల స్థాపన, న్యాయస్థానాల బహిష్కరణ, విదేశీవస్తు బహిష్కరణ, మద్యపాన వ్యతిరేక ఉద్యమాలు కూడా గుంటూరు జిల్లాలో వివిధ ప్రాంతాలలో జరిగాయి.

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య, <u>స్వీయ చరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 262
2. పై మూలము, పుట 265

బహిష్కరణోద్యమం :

ఎన్నికలు బహిష్కరణ :

కలకత్తా ప్రత్యేక కాంగ్రెస్ సమావేశం అనంతరం సహాయ నిరాకరణోద్యమంను వ్యతిరేకించిన కొండా వెంకటప్పయ్య గుంటూరు రాగానే తన మిత్రులు అభ్యర్థన మరియు జిల్లా న్యాయవాదులు తమ పదవులను విసర్జించిన వెంటనే శాసనసభా సభ్యత్వానికి రాజీనామా ఇవ్వటమే కాకుండా 1919 చట్టం ప్రకారం జరుగవలసిన ఎన్నికలలో తన అభ్యర్థిత్వాన్ని కూడా ఉపసంహరించుకొనెను.[1] అలాగే కర్నూలు, కడప, అనంతపురం, తాడిపత్రి, బళ్ళారి, హోస్పేట మొదలైన పట్టణాలలో ఎన్నికలకు వ్యతిరేకముగా ఎన్నికలను బహిష్కరించవలసిందని ఓటర్లకు విజ్ఞప్తి చేసెను.[2] మట్టంపల్లి బాలసుబ్రహ్మణ్యం గుప్త అనే వైశ్య యువకుడు గుంటూరు జిల్లాలో విస్తారంగా పర్యటనలు జరిపి వాడుక భాషలో తన ప్రసంగాలను ప్రసంగించి ఎన్నికలను బహిష్కరించవలసిందిగా ఓటర్లకు విజ్ఞప్తి చేసి జస్టిస్ పార్టీని తీవ్రంగా విమర్శించెను.[3] ఇట్టి ప్రచార కార్యక్రమాలవలన ఆంధ్ర దేశంలోని అనేక పోలింగ్ కేంద్రాలు దాదాపుగా ఖాళీ బ్యాలెట్ పెట్టెలు కనిపించాయి.[4] గుంటూరులో 15 శాతం మాత్రమే ఓట్లు పడ్డాయి. చీరాల ఎన్నిక కేంద్రంలో జరిగిన ఎన్నికలలో జాగర్లమూడి కుప్పు స్వామికి కేవలం రెండు ఓట్లు మాత్రమే వచ్చాయి. అవికూడా ఆయన గుమస్తాలిద్దరివే.[5]

గ్రామోద్యోగుల రాజీనామాలు :

గాంధి ప్రారంభించిన సహాయ నిరాకరణోద్యమం, గ్రామోద్యోగులను

---

1. The Hindu, dated October 2, 1921
2. కొండా వెంకటప్పయ్య, స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1966, పుట 248
3. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : నాజీవితకథ నవ్యాంధ్రము, విజయవాడ, 1959, పుట 296
4. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయ చరిత్ర, హైదరాబాదు, 1966, పుట 250
5. Gummidithala Venkata Rao, OP Cit, P:123

కూడా ప్రభావితం చేసి, గ్రామ కరణాలు, మునసబులు, నౌకర్లుగా ఉన్న వెట్టి మెహతాదులు అనేక మంది రాజీనామా చేసిరి. పెదనందిపాడు ఫిర్కాలో కొమ్మూరు గ్రామ హెడ్ కరణం గంగరాజు రామకిట్టయ్య, మునసబు గోళ్ళముక్కల రంగనాయకులు, పెదనందిపాడు గ్రామ మెహతాదులు, షేక్ మొహిద్దీన్, షేక్ ఫకీర్ మహమ్మద్ సాహెబ్‌లు, మునసబు నూతి సుబ్బారావులు 15-1-1921న తమ పదవులకు రాజీనామా ఇచ్చిరి.[1] అలాగే బాపట్ల హెడ్ కరణం నండూరి శివరామయ్య, చీరాల ఫిర్కా కారం చేడు మునసబు యార్లగడ్డ లక్ష్మయ్య చౌదరి, వంకాయలపాడు మునసబు పేరిరెడ్డి, తెనాలి తాలూకా మున్నంగి అసిస్టెంట్ కరణం మన్నం బాపిరాజు, నూతలపాడు కరణం దోరరాజు కోటయ్య, మునసబు వనుకూరి పేరారెడ్డి, ఒంగోలు తాలూకా కొణికి గ్రామకరణం అబ్బరాజు సుబ్బరాయుడు, మునసబు వెంకటరాయుడు, నేలటూరి కరణం నేలటూరి నారాయణ, మునసబు దుంపా వీరారెడ్డి, అనమనమూరు కరణం పమిడి ఘంటం సుబ్బారాయుడు, మునసబు మొక్కపాటి నరశింహం, తమ్మవరం కరణం లక్ష్మినారాయణ, మునసబు కాదర సీతారామయ్య, ఇంకా బొడ్డువానిపాలెం, మేడంపెట్ల, తిమ్మన్నపాలెం గ్రామోద్యోగులు తమ పదవులకు రాజీనామాలు చేసిరి.[2]

<u>వరాస్తులు జప్తులు</u> :

గ్రామోద్యోగుల రాజీనామాల వలన స్తంభించిపోయిన రెవిన్యూ వసూలు చేయుటకు అధికార్లు పోలీస్ బలాలతో గ్రామాలపై బడి విచ్చల విడిగా రైతుల

---

1. మాదాల వీరభద్రరావుగారు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30, ఉజ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 25

2. పై మూలము, పుట 27

ఆస్తులను జప్తు చేయసాగారు. కాని వాటిని కొనేవారు కానరాలేదు. మొదటిసారిగా పెదనందిపాడు పిర్కాలోని ఐదారు పట్నాల దరాస్తులను జప్తు చేసుకున్న ''రండి మా ఆస్తులను జప్తు చేసుకోండి'' అని రైతులే అధికారులను పిలుస్తున్నారు.[1] అలాగే పొన్నూరు పర్గణాలో కూడా జప్తు పేరుతో ప్రజలను బ్రిటిష్ సిపాయిలు అనేక ఇక్కట్లకు గురి చేసిరి. ఒంగోలు తాలూకాలో కూడా రైతులు పన్ను చెల్లించుట మానివేశారు. పన్ను వసూలు చేయుటకు తహశీల్దార్ విశ్వప్రయత్నం చేసి జప్తులు కూడా ప్రారంభించెను. సంతనూతలపాడులో వెల్లంపల్లి సుబ్బారాయుడు, వెల్లంపల్లి లక్ష్మయ్య అన్నిని తహసిల్దార్ సర్కిల్ ఇన్‌స్పెక్టరు సహాయముతో జప్తులు చేసిరి.[2] వీరు జప్తులకైనా అంగీకరించారు కాని పన్నులు చెల్లించుటకు అంగీకరించలేదు. అద్దంకిలో ధర్మవరపు బ్రహ్మయ్య వంటి కొందరు ఇండ్లలో డిప్యూటీ తహశీల్దార్ పర్యవేక్షణలో జప్తులు జరిగెను. మరియు నరసరావు పేట తాలూకా యల్లమందల గ్రామం, వినుకొండ తాలూకాలో ఈ జప్తులు కార్యక్రమాలు విరివిగానే సాగాయి.[3] ప్రభుత్వం ఆస్తులు జప్తుల కార్యక్రమాన్ని ఏ విధంగా చేసిననూ ఆస్తులు కొనేవారు లేక, జప్తుల కార్యక్రమంతోపాటు, అరెస్టులతో భయాందోళనలు కల్పించినను పన్నులు చెల్లించుటకు ప్రజలు ఎవరూ ముందుకు రాలేదు.

<u>ప్రభుత్వ కళాశాలలు, పాఠశాలలు బహిష్కరణ</u> :

జాతీయోద్యమంలో విద్యార్థులు ఎంతో చురుకుగా పాల్గొనేవారు. అది బిపిన్‌చంద్రపాల్ పర్యటనలో ఆంధ్రాలో విస్తృతంగా పాల్గొనేటట్లు చేసింది. అలాగే గాంధీ సహాయనిరాకరణోద్యమంలో భాగంగా విద్యార్థులు ప్రభుత్వ పాఠశాలలను

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 29

2. పైమూలము, పుట 30

3. పైమూలము , పుట 32

బహిష్కరించాలి అనే ఆదేశం విద్యార్థులను బాగా ఆకర్షించింది. గుంటూరు జిల్లాలో కళాశాలల బహిష్కరణోద్యమం ముమ్మరంగానే సాగింది. గుంటూరు జిల్లా తెనాలిలో దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య పాఠశాలల బహిష్కరణను గూర్చి చేసిన ఉపన్యాస ఫలితంగా తెనాలి తాలూకా హైస్కూలు విద్యార్థులు 1921 ఫిబ్రవరి 2న విద్యార్థులు సమ్మె ప్రారంభించి తమ హైస్కూల్‌ను జాతీయ పాఠశాలగా మార్చాలని విద్యార్థులు గట్టిగా కోరారు.[1] దీనితో యాజమాన్యం స్కూల్‌కు ఒక వారం రోజులు సెలవు ఇచ్చింది. పాఠశాల తిరిగి తెరువబడిన రోజున గాంధి చిత్రపటాన్ని బండిపై పెట్టి విద్యార్థులు, పెద్దలు పెద్ద ఊరేగింపు జరిపి, దాదాపు 5,000 మందితో పెద్ద బహిరంగ సభ జరిగింది. ఈ సభలో గోపాలకృష్ణయ్య, గొల్లపూడి సీతారామ శాస్త్రి, భట్టిప్రోలు సూర్యప్రకాశరావులు ప్రసంగించారు.[2] బాపట్లలో కూడా విద్యార్థులు సమ్మె జరిపి అనేక మంది విద్యార్థులు పాఠశాలకు పో జరవటం మానివేశారు.[3]

ఒంగోలు తాలూకాకు చెందిన ధేనువు కొండ సుబ్బారావు, కోటు విశ్వనాథం, దామరాజు వెంకటేశ్వర్లు, టంగుటూరి లక్ష్మీ నరశింహం మొదలైనవారు తమ విద్యార్థి జీవితాలకు స్వస్తి చెప్పారు. అలాగే విశాఖపట్నంలో విద్యా కళాశాలలో చదువుతున్న ఒంగోలు విద్యార్థులు ముఖ్యంగా చివుకుల రాధాకృష్ణయ్య, జంధ్యాల వెంకటప్పయ్య అనే విద్యార్థులు గాంధి టోపి ధరించి ప్రిన్సిపాల్‌తో గొడవపడి కళాశాల చదువులను మానివేసారు. ఒంగోలు తాలూకా టంగుటూరుకు చెందిన రామచంద్రుని

---

1. The Hindu, dated February,4, 1921

2. The Hindu, dated February 11, 1921

3. The Hindu, dated February 19, 1921

వెంకటప్ప కళాశాల వదలి విశాఖపట్నం వెళ్ళి అక్కడ తన పేరును ఉచ్చూతుని వెంకట్రావుగా మార్చుకొని, కాంగ్రెస్ కార్యకలాపాలలో పాల్గొనుచుండెను. 1922లో కాంగ్రెస్ వ్యవహారాలలో పాల్గొనుచున్నాడనే నేరం మోపి 5 నెలలపాటు జైలు శిక్ష విధించెను.[1]

<u>ఉపాధ్యాయుల రాజీనామాలు</u> :

సహాయనిరాకరణోద్యమ భాగంగానే అనేక మంది గుంటూరు జిల్లాకు చెందిన ఉపాధ్యాయులు తమ ఉద్యోగాలకు రాజీనామా చేసిరి. అట్టివారిలో ముఖ్యులు తెనాలి తాలూకా హైస్కూల్ ఉపాధ్యాయులు, కె.సత్యనారాయణ శర్మ, ఓ.పున్నయ్యశాస్త్రి బి.హెచ్.సుబ్బయ్య, కె.సాంబయ్య, ఎమ్.దేవేంద్రుడు తమ ఉద్యోగాలకు రాజీనామాలు ఇచ్చిరి.[2] గుంటూరులో ఎ.ఇ.ఎల్.ఎమ్ కళాశాల ఆచార్యుడైన గుళ్ళపల్లి రామకృష్ణయ్య తన ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేసి, కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాలలో విరివిగా పాల్గొనెను.[3] ఒంగోలులో రామాయణం లక్ష్మీనరసింహం, దోపల రామచంద్రయ్య నాయుడు, మల్లాది సుబ్రహ్మణ్యం తమ ఉపాధ్యాయ వృత్తులను త్యజించి సహాయనిరాకరణోద్యమంలో పాల్గొనిరి.[4] ఈ విధంగా విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు గాంధీ పిలుపునందుకొని, కళాశాల , పాఠశాలలను బహిష్కరించి, సహాయనిరాకరణోద్యమంలో పాల్గొనిరి. అలాగే పత్రికలు ప్రభుత్వ పాఠశాలలను వదిలి స్వాతంత్ర్యోద్యమంలోనికి దుమకమని విద్యార్థులను ఉత్తేజపరచాయి. ప్రజాశక్తి లేకపోతే నిరంకుశత్వం పోదని అందువల్ల విద్యార్థులు ఒక సంవత్సరం పాటు చదువులకు స్వస్తి చెప్పి స్వరాజ్య సాధనకు కృషి చేయాలని, కృష్ణ పత్రిక విద్యార్థులను మేల్కొలిపింది.

---

1. రామచంద్రుని వెంకటప్ప వ్యాసం : <u>ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ చైతన్యం, గుండాపల్లి ఆదినారాయణ షష్టిపూర్తి సంచిక</u>, ఒంగోలు, 1972
2. The Hindu, dated January 21, 1921
3. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 25
4. రామచంద్రుని వెంకటప్ప వ్యాసం : <u>ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ చైతన్యం, గుండాపల్లి ఆదినారాయణ షష్టిపూర్తి</u> సంచిక, ఒంగోలు, పుట 111

అలాగే ప్రభుత్వ పాఠశాలలలో స్వలాభం, ఇతరులపై ఆధారపడి బ్రతకటం తప్ప విద్యార్థులు ఇంకేమి నేర్చుకోలేదని, అందువల్ల ఆంధ్రా విద్యార్థులు తమ బెంగాలీ సోదరులను అనుసరించి గ్రామానికి వెళ్ళి గ్రామ జీవితాన్ని పునరుద్ధరింపచేయాలని కూడా కృష్ణ పత్రిక పేర్కొన్నది.[1]

<u>జాతీయ పాఠశాలల స్థాపన</u> :

సహాయనిరాకరణోద్యమ భాగంగా ప్రభుత్వ కళాశాలల స్థానంలో జాతీయ కళాశాలలను స్థాపించిరి. ఇది యావత్ భారతదేశంలోను జరిగింది. ఇట్టి జాతీయ కళాశాలల స్థాపనలో గుంటూరు జిల్లా కూడా భాగస్వామ్యముంది.

<u>ఒంగోలు జాతీయ విద్యాలయం</u> :

గుంటూరు జిల్లా జాతీయ కళాశాల స్థాపనలో ఒంగోలు ముందు ఉందని చెప్పవచ్చు. ఒంగోలులో 1921 ఫిబ్రవరి 8న జాతీయ కళాశాల స్థాపనకై జరిగిన గొప్ప బహిరంగ సభలో టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు జాతీయ విద్యా ఆవశ్యకతను గూర్చి వివరించుటయేగాక, స్థానిక నాయకులతో చర్చలు జరిపి ఫిబ్రవరి 9న ఒక జాతీయ కళాశాలను స్థాపించాలని నిర్ణయించిరి. ఈ విద్యాలయానికి భవనం లేకపోవటంతో ప్రకాశం పంతులు ఒంగోలులో కొత్తగా నిర్మించిన విశాలమైన భవనాన్ని కళాశాలకు ఇవ్వటం జరిగింది.[2] ఒంగోలు పట్టణపు పడమరగా రంగారాయుడు చెరువు దగ్గర

---

1. <u>కృష్ణ పత్రిక</u>, తేది జనవరి 29, 1921

2. The Hindu, dated February 11, 1921

ఉన్న ప్రకాశం పంతులు కొత్త భవనంలో 1921, ఫిబ్రవరి 9న 'ఒంగోలు జాతీయ విద్యాలయం' అన్న పేరిట జాతీయ పాఠశాలను స్థాపించెను. ఈ పాఠశాల ప్రారంభమైనప్పుడు జరిగి మార్చి నెల మధ్యనాటికి వివిధ మతాల, వర్గాలకు చెందిన 145 మంది విద్యార్థులు, 18 మంది ఉపాధ్యాయులు పనిచేస్తూ ఉండేవారు.[1] ఒంగోలు మునిసుబ్రహ్మణ్యం గారు ప్రధాన అధ్యాపకులుగా, వి.ఎల్.నారాయణరావు, బి.ఏ, ఎల్.ఎల్.బి [illegible] హిందీ విభాగానికి ప్రధానాచార్యునిగా ఉన్నారు. ఈ విద్యాలయంలో నియత విద్యలతో పాటు వృత్తి విద్యలలో కూడా శిక్షణను ఇచ్చెను. ముఖ్యంగా షార్ట్‌హాండ్, టైప్ రైటింగ్, బ్యాంకింగ్ వంటి వాణిజ్య విషయాలు కూడా నేర్పటం జరిగింది.[2] అలాగే పెన్‌కత్తులు, మంగలి కత్తులు, కత్తెర్లు, తాళాలు తయారు చేసే పరిశ్రమను కూడా విద్యాలయంలో ప్రారంభించటం జరిగింది.[3] ఈ విద్యాలయంలో షార్ట్‌హాండ్ శిక్షణ పొందిన నీలంరాజు వెంకట శేషయ్య ప్రముఖ పత్రికా రచయితగా, ఆంధ్రపత్రికకు సంపాదకునిగా పనిచేసెను.[4] ఇట్లు జాతీయ విద్యాలయం దినదిన ప్రవర్ధమానమై ఎంతో మందిని విద్యావంతులుగా తీర్చి దిద్ది చైతన్యవంతులను చేసెను.

<u>తెనాలి జాతీయ విద్యాలయం</u> :

గుంటూరు జిల్లాలో ప్రారంభించబడ్డ మరొక జాతీయ పాఠశాల తెనాలి జాతీయ పాఠశాల. ఈ పాఠశాలను చుండూరి నరసింహారావు తన స్వగృహములోనే స్థాపించెను. తెనాలిలో ప్రభుత్వ పాఠశాలను బహిష్కరించిన విద్యార్థులందరూ పాఠశాలలో చేరారు. పాఠశాల ప్రారంభించే నాటికే విద్యార్థుల సంఖ్య 100 కు పైగా ఉంది.[5]

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు, గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం, హైదరాబాద్, 1980 పుట 35
2. The Hindu, dated March 18, 1921
3. రామచంద్రుని వెరకటప్ప, ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ జాతీయ చైతన్య, గుండాపల్లి ఆదినారాయణ షష్ఠిపూర్తి సంచిక, ఒంగోలు, 1972, పుట 121
4. పై మూలము, 120
5. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు, గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం, హైదరాబాద్, 1980

పాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయునిగా గుంటూరు ఎ.ఇ.ఎల్.ఎమ్ కళాశాలకు రాజీనామా చేసిన గుళ్ళపల్లి రామకృష్ణయ్య[1] ఎ.ఇ.ఎల్.ఎమ్ కళాశాల ఉపాధ్యాయ పదవిని వదలిన టి.శివశంకర స్వామి తెనాలి జాతీయ విద్యాలయం అధ్యక్షునిగా హిందీ, సంస్కృతం తెలుగు బోధించెను. మరియు తెనాలి తాలూకా హైస్కూలులో తమ ఉద్యోగాలకు రాజీనామాలు ఇచ్చిన కె.సత్యనారాయణ శర్మ, బి.పున్నయశాస్త్రి కూడా జాతీయ పాఠశాలకు అధ్యక్షులుగా చేరిరి. తెనాలి జాతీయ విద్యాలయంలో దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య తయారు చేసిన జాతీయ పాఠ్య ప్రణాళికతో పాటు జాతీయోద్యమమును గూర్చి కూడా శిక్షణ యివ్వటం జరిగింది.[2]

<u>శారదా నికేతన్ బాలికల జాతీయ పాఠశాల</u> :

సహాయనిరాకరణోద్యమంలో ఒక సంవత్సరము శిక్ష అనుభవించి గుంటూరు తిరిగి వచ్చిన ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ తన భార్య లక్ష్మీ భాయమ్మ సహాయ సహకారాలతో మునగాలరాజా జమిందారు ఆర్థిక సహాయముతో స్త్రీలను కూడా చైతన్యవంతం చేయుటకు, విద్య అవసరం అని గుంటూరు పట్టణము నందు శారదా విద్యానికేతన్ అనే జాతీయ పాఠశాలను ప్రారంభించెను. ఈ పాఠశాలలో తెలుగు, సంస్కృతం, హిందీ, ఇంగ్లీషులతో పాటు కుట్టుపని, నేతపని, వడ్రంగం, చిత్రకళ, సంగీతం, మొదలగు చేతి వృత్తులను కూడా నేర్పబడెను.[3] ఈ విధంగా శారదా నికేతన్ స్త్రీలను రాజకీయ చైతన్య వంతులుగా చేయుటయే కాక వృత్తి విద్యలో కూడా శిక్షణను యిచ్చెను. అదే విధంగా బాపట్లలో 1921 ఫిబ్రవరి 18వ తేదీన

---

1. Signed Statement of G.V.Punnaiah Sastry, P:35
2. Signed Statement of G.V.Punnaiah Sastry
3. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం, హైదరాబాద్,</u> 1980, పుట 36

కె.హనుమంతరావు జాతీయ విద్యాలయాన్ని స్థాపించి విద్యార్థులలో జాతీయ భావాన్ని జనింపచేసిను.[1] ఈ విధంగా సహాయ నిరాకరణోద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న రోజులలో గుంటూరు జిల్లాలో 18 జాతీయ పాఠశాలలు ఏర్పడుటయేగాక ''గుంటూరు మండల జాతీయ విద్యాపరిషత్'' అనే పేరుతో ఒక జాతీయ విద్యా కమిటీ ఏర్పడెను. దీనిని గుళ్ళపల్లి రామకృష్ణయ్య అధ్యక్షునిగా , బ్రహ్మండం నరశింహం కార్యదర్శిగా ఉండిరి.[2]

<u>న్యాయస్థానాల బహిష్కరణ</u> :

సహాయ నిరాకరణోద్యమానికి ముందే 1915 డిసెంబర్ 31 వ తేదీన కొండా వెంకటప్పయ్య తన న్యాయవాద వృత్తిని వదలి, అప్పటి నుండే ప్రజాహిత కార్య క్రమంలో కాలం గడిపెను.[3] కలకత్తా ప్రత్యేక కాంగ్రెస్ సమావేశములో, సహాయ నిరాకరణోద్యమ తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకించిన కొండా వెంకటప్పయ్య గుంటూరులో తన మిత్రులు చేసిన సూచనల ఫలితముగా, ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, గొల్లపూడి సీతారామ శాస్త్రి, మాడభూషి వేదాంతం నరసింహాచార్యులు, నడింపల్లి వెంకటలక్ష్మి నరశింహారావు, వొలిసెట్టి హనుమయ్య గుప్త మొదలగు న్యాయవాదులు తమ వృత్తులను వదలి పెట్టిరి.[4] 1920 జనవరి 21 వ తేదీన గుంటూరు బార్ అసోసియేషన్ సమావేశములో కాంగ్రెస్ తీర్మానాన్ని అనుసరించి న్యాయవాదులు ఫిబ్రవరి 1 నుండి 11 నెలలపాటు తమ వృత్తులను మానవేయాలని తీర్మానించెను. ఈ తీర్మానాన్ని అనుసరించి తాత్కాలికముగా వృత్తులను త్యజించటానికి సుముఖత వ్యక్తం చేసారు. అట్టివారిలో ముఖ్యులు ఏకా లక్ష్మి నరశింహం

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>ఆంధ్రాలో సహాయనిరాకరణోద్యమం</u>, హైదరాబాద్, 1990, పుట 44
2. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : <u>నాజీవితకథ నవ్యాంధ్రము</u>, విజయవాడ, 1959, పుట 328
3. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాద్, 1966, పుట 188
4. పై మూలము, పుట 225

ఎ.కోదండయ్య, ప్రభుత్వ న్యాయవాది మాధవపెద్ది హనుమంతరావు, చింతలపాటి దక్షిణామూర్తి, కోటం రాజు హనుమంతరావు, పాటబావం సత్యనారాయణ, నడింపల్లి సీతారామయ్య, అదేవిధంగా ఎన్.వి.యల్.నరశింహారావు, పారశేశంతో పాటు న్యాయవాద వృత్తులను వదిలిపెట్టినవారి సంఖ్య 140.[1]

ఒంగోలులో ఎన్.వి.యల్ నరశింహారావు, గొల్లపూడి రామనాథయ్య ల ప్రభావము వలన నీలంరాజు వెంకటపతిరావు, వల్లూరి నారాయణరావు, కొండవీ రామ కృష్ణారావు, శ్రీరాముల రాధాకృష్ణయ్య, మల్లవరపు సుబ్బారావు, తోరవగుంట నందికేశ్వర రావులు తమ న్యాయవాద వృత్తులను త్యజించిరి.[2] ఇక్కడ ఒంగోలు తాలూకా కు చెందినటంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు స్వాతంత్ర్యోద్యమ స్ఫూర్తి చెప్పుకోదగినది. ప్రకాశం లండన్ బారిస్టరు పట్టా పొంది 1907లో న్యాయవాద వృత్తిని అవలంబించి, మద్రాసులోని ప్రముఖ న్యాయవాదుల పోటీని తట్టుకొని, 1919 నాటికి తన కక్షిదారుల దగ్గర నుండి రోజుకు 1,000 రూపాయలు తీసుకొనేవాడు ఆ రోజులలో.[3] అట్టి సంపాదన వచ్చే వృత్తిని వదలి సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో చేరటంతో ఆంధ్రా ప్రాంతంలోనే కాకుండా, జాతీయ కాంగ్రెస్ సంస్థలలో కూడా ఆంధ్రాకు ఒక ఉన్నతమైన స్థానమును సంపాదించెను. ప్రకాశం పంతులు దృఢ నిశ్చయం ఒంగోలు తాలూకా వారికి నైతికంగా కొండంత బలాన్ని చేకూర్చెను.[5]

గుంటూరులోని వ్యాపారస్థులు తమ మధ్య తగాదాలు వచ్చినప్పుడు

---

1. *The Hindu*, dated January 18, 1921
2. *The Hindu*, dated January 15, 1921
3. టంగుటూరి ప్రకాశం : *నా జీవిత యాత్ర*, మద్రాసు, 1972, పుట 113
4. వి.వెంకటేశ్వర్లు : *ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు జీవితం*, మద్రాసు, 1951, పుట 76-78
5. రామచంద్రుని వెంకటప్ప : *ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ రాజకీయ చైతన్యం, గుళ్ళపల్లి ఆదినారాయణ షష్టిపూర్తి సంచిక*, ఒంగోలు, 1972, పుట 109

ప్రభుత్వ కోర్టులకు వెళ్ళకుండా, తామే ఒక పంచాయితీ న్యాయస్థానాన్ని ఏర్పాటు చేసుకొని, ప్రముఖ వ్యాపారులు సభ్యులుగా చేరి, పంచాయితీ న్యాయస్థానాలలోనే విచారణ జరపాలని ప్రతిజ్ఞ చేసారు.[1] దీనికి ఆంధ్రా కాంగ్రెస్ కమిటీ అండదండలు ఎంతైనా ఉన్నాయి. ఈ ఆంధ్రా కాంగ్రెస్ కమిటీ దిగుమర్తి వెంకట రామస్వామిని పంచాయితీ న్యాయస్థానానికి అధ్యక్షునిగా నియమించెను. ఈ న్యాయస్థానములో విచారించిన తగాదాలన్నింటికి సంతృప్తికరమైన తీర్పులు లభించాయి.[2] ఈ విధంగా పంచాయితీ న్యాయస్థానాలకు గుంటూరు జిల్లా మార్గదర్శకమయ్యెను.

<u>విదేశీవస్త్ర బహిష్కరణోద్యమం</u> :

విదేశ వస్త్రువులను విడనాడి, స్వదేశ వస్త్రువులను ఉపయోగించినట్లయితే చేతివృత్తులు అభివృద్ధి చెంది దేశం సౌభాగ్యవంతమవుతుందనే గాంధి పిలుపునందుకొని విదేశ బహిష్కరణోద్యమం గుంటూరు జిల్లాలో ముమ్మరంగా జరిగింది. విదేశ వస్త్ర దుకాణాల వద్ద పికెటింగులు జరిపి, అమ్మకాలు జరుపకుండా చేసిరి. ఉద్యమాన్ని అణచటానికి ప్రభుత్వం అనేక చర్యలు తీసుకొంది. వ్యాపారస్తులకు, విదేశీ వస్త్ర దిగుమతి దారులకు ప్రభుత్వ రక్షణ అందించబడుతుందని హామి యిస్తున్నాము. దాని కోసం చట్ట విరుద్ధమైన పికెటింగులు ఆపివేయుటానికి, అవసరమైన చట్టబద్ధమైన అన్ని చర్యలు తీసుకోవల్సిందిగా జిల్లా మేజిస్ట్రేటులందరికి సూచనలు చేయబడ్డాయి.[3] కాని ఈ చర్యలకు ప్రజలేకాకుండా వస్త్ర వ్యాపారులు కూడా ముందుకు వచ్చి నష్టాలను భరించి, విదేశీ వస్త్ర వ్యాపారాన్ని ఆపుచేయాలని నిర్ణయించుకొన్నారు. ముఖ్యంగా

---

1. <u>The Hindu</u>, dated July 30, 1921
2. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : <u>నా జీవిత కథ నవ్యాంధ్రము</u>, విజయవాడ, 1959 పుటలు 338, 339
3. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్రోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 38

వస్త్రాలు, నూలు వ్యాపారస్థులు తమ దుకాణాలలో విదేశీవస్తువులు దిగుమతిని అనుమతించ బోమని, విక్రయించమని, సంతకాలు చేసారు. నేతపనివారు విదేశీ దారాన్ని వాడమని కూడా సంతకాలు చేసారు.[1]

తెనాలిలో యువకులు, విద్యార్థులు కలసి 60 మంది వాలంటరీతో ఒక సంస్థను ఏర్పాటు చేసారు. ఈ సంస్థ విదేశీ వస్త్ర దుకాణాల ఎదుట పికెటింగ్‌లు జరిపి, విదేశీ వస్త్రవ్యాపారాన్ని నిలుపుదల చేయుటమే ఈ వాలంటరీ దళం యొక్క ముఖ్య విధి. దీనితో విదేశీ వస్తువుల కొనుగోలు బాగా తగ్గిపోయింది. కనీసం ఒక్క గజం కూడా విదేశీ వస్త్రం అమ్ముడుపోలేదు. విదేశీ బహిష్కరణోద్యమం ఒంగోలులో కూడా జరిగింది. నాటి వ్యాపారులు కూడా పరిస్థితిని అర్థంచేసుకొని విదేశీ వస్తువులను విక్రయించకుండా దుకాణాలను మూసివేసి వెళ్ళిపోయారు.[2] ఇట్టి విదేశీ బహిష్కరణోద్యమ ఫలితంగా బ్రిటన్ వస్త్ర వ్యాపారానికి విపరీతమైన నష్టాలు వాటిల్లాయి.

<u>ఖద్దరు ప్రచారం</u> :

విదేశీ వస్త్ర బహిష్కరణోద్యమ భాగంగానే ఖద్దరు వాడకం గూర్చిన ప్రచారం ఉధృతంగా సాగింది. ''జాతీయ మహాసభ నిర్ణయించిన దీక్షను ఆంధ్రదేశం ఉత్సాహంతో నిర్వహిస్తుంది. ఆంధ్రదేశంలో రాట్నం మధురగానం ఇంటింటా వినబడు తుంది. ప్రజలు శుభకార్యాలవలె ముతక బట్టలు వాడుతూ స్వరాజ్య దీక్షను

---

1. <u>The Hindu</u>, dated October 3,1921

2. <u>The Hindu</u>, dated December 22, 1921

ప్రదర్శిస్తున్నారు. ఆంధ్రదేశం ఖద్దరు బట్టలను ఇతర ప్రాంతాలకు అందజేయుటలో ప్రాముఖ్యత వహిస్తుంది. బొంబాయి వర్తకులు లక్షల రూపాయలు బట్టలను ఆంధ్ర దేశం నుండి కొంటున్నారు. గాంధీ మహాత్ముడు ఆంధ్రులు గోచి పాతన్నైన ధరించి శుద్ధ స్వదేశీ వస్త్రాలను ఇతరప్రాంతాలకు పంపమని కోరారు.\"[1] ఖద్దరు ఉత్పత్తిలో ఒంగోలు తాలూకా అగ్రభాగాన నిలచింది. తాలూకాలో కోటా విశ్వనాథం, కె.నరశింహం చేకూరపాడు, మద్దులూరు, ఉప్పుగుండూరులో పర్యటించి ఖద్దరు యొక్క అవశ్యకతను గూర్చి ప్రచారం చేసారు.[2] తాలూకా లోని అతి ముఖ్యమైనది టంగుటూరు ప్రకాశం ఉద్యమంలో గురవారెడ్డి పాలెంలో ఒక ఖాదీ డెవలప్‌మెంట్ సెంటర్‌ను ప్రారంభించాడు. దీనికి దారాగోపాల శాస్త్రి పర్యవేక్షకుడు. ఈ కేంద్రం ఖద్దరు ఉత్పత్తిని విరివిగా చేసి ఇతర ప్రాంతాలకు అందించెను. కొద్ది కాలానికే ఈ కేంద్రానికి మంచి గుర్తింపు రావటమేగాక అఖిలభారత నేతపనివారి సంఘం 10,000 రూపాయలు విరాళం కూడా ఇచ్చెను. జాతీయ స్కూలులో డా|| రాజేంద్రప్రసాద్, జమన్‌లాల్ బజాజ్‌ల వంటి ప్రముఖ కాంగ్రెస్ నాయకుల మన్ననలను పొందింది.[3]

గుంటూరు,మంగళగిరి, బట్టిప్రోలు, రేపల్లె, పల్నాడులలో మద్దిం రాధాకృష్ణయ్య, పెండెం కేశవులు విస్తృతంగా పర్యటించి స్వదేశీ ఖద్దరు వాడకం గూర్చి ప్రచారం చేసిరి. 1921 చివరకు తెనాలిలో ఖద్దరు విక్రయించే కేంద్రాలు సుమారు అరడజను ఉండేవి.[4] చేతితో తయారైన ఖద్దరు ముతకగా ఉన్న ఖద్దరు ధరించటం నాడు స్వరాజ్య ఫ్యాషన్ అయింది. పాశ్చాత్య దేశాలనుండి

---

1. ఆంధ్రపత్రిక, అగస్టు 17, 1921
2. రామచంద్రుని వెంకటప్ప వ్యాసం : ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ జాతీయచైతన్యం గుర్రపల్లి ఆదినారాయణ షష్టిపూర్తి సంచిక, ఒంగోలు, 1972,పుట 122
3. దారా గోపాల శాస్త్రి వ్యాసం : ఆంధ్రకేసరి పంతులుగారితో నా పరిచయము
4. The Hindu, dated December 22, 1921

దిగుమతి అయిన నాజూకయిన వస్త్రాల పట్ల యువకులలో మోజు పోయింది. ఆ వస్త్రాల కన్నా, ముతక ఖద్దరు వస్త్రాలు నాగరికత లక్షణంగా మారటమనేది చాలా ప్రోత్సాహకరంగా ఉంది.[1] నరసరావు పేట ఎల్లమంద గ్రామంలో 80 సంవత్సరాలు వయస్సు గల పోలమ్మ అనే వృద్ధురాలు తన ఇంటిని జప్తు చేయబోగా ఆమె ''నాయనలారా మీరు కూడా భారతీయులయ్యా, కొంత అధికారమును బూని కుటుంబానికి వలసిన పిలుపుగా తమంతట తాము దుష్టకార్యాసక్తి యందు అతిథులై వచ్చినందుకు తమకు విందు నోర్చుటకు నా వద్ద కుండపెంకులు తప్ప మరి ఏమియును లేవు. కాని నావద్ద స్వరాజ్య లక్ష్మి యను రాట్నమొకటి యున్నది. దానితో నన్ను కూడా కొనిపోయి, కూడు పెట్టిన రోజుకు సవాశేరు ఖద్దరు నూలు వడికి ఇచ్చెదను. అందువలన మీ దరిద్రము తరగగలదేమి అని ఉత్సాహంగా పలికెను.''[2] ఇట్లా ఈ ఖద్దరు ఉద్యమంలో స్త్రీలు కూడా అమితోత్సాహకంగా పాల్గొనిరి.

<u>మద్యపాన వ్యతిరేకోద్యమం</u> :

గాంధీ మద్యపానం వల్ల జరిగే చెడును గూర్చి ప్రజలకు హితబోధ చేసి, మద్యపాన వ్యతిరేకోద్యమాన్ని తన ఉద్యమంలో భాగంగా చేసెను. ఆ భారీ అమ్మకాలను బహిష్కరించి, కాంట్రాక్టర్లకు విన్నపాలు చేయుటకు సారా లేదా కల్లు దుకాణాల వద్దకు వెళ్ళి పోలీసు కాపలా ఉన్న, వేలం పాటదారులకు నచ్చచెప్పి వెనక్కి మళ్ళించగలిగారు. దీనితో ప్రజలు మద్యపాన వ్యతిరేకోద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొనిరి.

---

1. <u>The Hindu</u>, dated August 15, 1921
2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్వల ఘట్టాలు బెంగుళూరు, 1974, పుట 31

గుంటూరులో ఫిబ్రవరి 2, 1921న కల్లు పాటలు జరుగుతున్నప్పుడు ఉన్నం లక్ష్మీ బాయమ్మ కల్లు పాటలు పాడవద్దని ప్రబోధం చేసెను. డిప్యూటీ కలెక్టర్ 70 మంది పోలీసులను కాపలా ఉంచి నాలుగు పర్లాంగుల లోపు ఏ ఉద్యమకారులు రాకూడదని విజయవంతం చేసెను.[1]

తెనాలి తాలూకాలోని కచేరి వద్ద ఫిబ్రవరి 3, 1921న కల్లు, సారా వేలంలు జరిగెను. వేలంలో తాలూకా వాసులెవరూ పాల్గొనలేదు. ఇతర ప్రాంతాల నుండి వచ్చిన వారు కొందరు వేలం పాడిరి. వారికి పాడవద్దని చెప్పుటకు ప్రయత్నించగా 144 సెక్షన్ అమలు చేసి అమానుషంగా లాఠీఛార్జి చేసిరి. అయినను తమ పట్టు విడువక వాలంటరీలు కల్లు, సారా వేలం పాటలు పాడవద్దని నినాదాలు చేసెను.[2]

వినుకొండలో ఆగస్టు 13వ తేదిన ప్రభుత్వం కల్లు వేలంపాట అమ్మకం సాగించినప్పుడు పాటిబండ సత్యనారాయణ రావు, బారిష్టరు దశరథరామయ్య, ఇనంతాదారీ మొదలైనవారు అక్కటనే ఉన్నారు. ఆ రోజు ఒక్క కిరస్తవుడు మాత్రమే పాటపాడటానికి ముందుకు వచ్చాడు. ఆ తరువాత అతను కూడా ఉపసంహరించుకున్నాడు.[3] 1921 ఆగస్టులో తాలూకా కేంద్రాలయిన గుంటూరు, సత్తెనపల్లి, నరసరావుపేట, ఒంగోలు, రేపల్లె లలో జరిగిన కల్లు వేలం పాటలు జరిగినప్పుడు వాటిని పూర్తిగా బహిష్కరించటం జరిగింది.[4] గుజరాలలో ఆగస్టు 29వ తేదిన జరిగిన వేలంపాటలో

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు, గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం, 1920-30 ఉజ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 40
2. పైమూలము, పుట 41
3. The Hindu, dated August 14, 1921
4. The Hindu, dated August, 15, 1921

ప్రజలు పాల్గొన్నారు. కాని ఎవరూ వేలం పాటను పాడలేదు. కాని నాటి ముస్లిమ్ ఉప్పు ఇన్స్పెక్టర్ అక్కడ ఉన్న ఇద్దరు ముస్లిమ్ రైతులచేత బలవంతంగా పాడించెను. మొత్తం మీద 6 దుకాణాలు అమ్ముడు పోగా ప్రభుత్వానికి కేవలం నెలకు 72 రూపాయలు ఆదాయం మాత్రమే వచ్చెను. అంతకు ముందు సంవత్సరాలు సాలుకు 1200 రూపాయలు వచ్చేది.[1] ఇట్లు గుంటూరు జిల్లాలో మద్యపాన వ్యతిరేకోద్యమ ఫలితంగా ప్రభుత్వానికి ఎంతో నష్టం వాటిల్లెను.

<u>ప్రభుత్వ నిర్బంధాలు - అరెస్టులు - శిక్షలు</u> :

సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని అణచుటకు ప్రభుత్వము అనేక కఠిన చర్యలు తీసుకొనెను. 144 సెక్షన్లను, ఆర్డినెన్సులను అమలు జరిపి, పోలీస్ బలాన్ని తెప్పించి, విచ్చల విడిగా అరెస్టులు చేసారు. ఈ అదనపు పోలీస్ బలగానికి అయ్యే ఖర్చు అంతా ఆ మండల ప్రజల దగ్గర, సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో పాల్గొనిన వారి వద్దనుండి వసూలు చేసే అధికారం 186 పోలీస్ చట్టంలోని 15వ సెక్షన్ ప్రభుత్వానికి ఇవ్వటం జరిగింది.[2] దీనిని 6-3-1922లో ప్రకటించారు. ఒక సంవత్సరంపాటు ఉంటుంది.[3]

ఒంగోలు తాలూకాలో తాలూకా కాంగ్రెస్ కార్యదర్శి వల్లూరి సూర్యనారాయణను పన్నులీయవద్దని ప్రబోధించినందుకు 112, 114 సెక్షన్ల క్రింద అరెస్టు చేసి ఒక సంవత్సరం వెడ ఖైదు విధింపబడెను. ఈ తాలూకాకే చెందిన మల్లాది సుబ్రహ్మణ్యమును 1921, ఫిబ్రవరి 1వ తేదిన దుద్దుకూరులో అరెస్టు చేసి

---

1. The Hindu, dated September 2, 1921

2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, బెంగుళూరు, 1974, పుట 32

3. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 32

జామీను ఇవ్వక ౬మాసములు కఠిన శిక్ష విధించెను.[1]

ఉద్యమం ఉధృతంగా ఉన్న గుంటూరులో అరెస్టులు వెల్లువలా వచ్చెరి. 108 సెక్షన్ క్రింద గొల్లపూడి సీతారామ శాస్త్రి, మద్దు రాధాకృష్ణయ్యలను అరెస్టు చేసి ఒక సంవత్సరం శిక్ష విధించెను. అదే విధంగా గుంటూరులో 16 మందిని అరెస్టు చేసి శిక్షలు విధించెను. పల్నాడు తాలూకాలో టి.నరసయ్యసూరి, పువ్వు నరశింహాంలను అరెస్టు చేసి 6 మాసములు శిక్ష విధించెను. తాడికొండ పిర్కాలో పన్నులీయవద్దని ప్రచారం చేసినందుకు గోవిందరాజుల వెంకటశేషాచలపతిరావును అరెస్టు చేసి 3 నెలలు శిక్ష విధించెను. రేపల్లె తాలూకాలో కంభంపాటి సాంబయ్య, వడ్లమూడి ముక్త్యేశ్వర ప్రసాద్, బ్రహ్మాండం నరశింహాంను అరెస్టు చేసి ఒక సంవత్సరం శిక్ష విధించెను.[2] వినుకొండలో గోపాలుని రామలింగయ్య, మువాళ్ళలో గుండవరపు సీతారామయ్యను అరెస్టు చేసి ఒక సంవత్సరం శిక్ష విధించెను. అదే విధంగా తాడేపల్లి, పల్నాడులలో అనేక మంది అరెస్టు చేసి శిక్షలు విధించెను.[3]

ఈ విధంగా ప్రభుత్వ సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని అణచుటకు వీలున్న అవకాశములన్నింటిని ఉపయోగించెను. వాటన్నింటికి ప్రజలు చలించకపోవడమే గాక అవి జాతీయోద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొనునట్లు చేసి రాజకీయ పరిజ్ఞానంలేని ప్రజల వద్దకు జాతీయభావం, విదేశీయుల పట్ల వ్యతిరేక భావం, స్వదేశీ భావాన్ని తీసుకువచ్చి జాతీయ స్వాతంత్య్ర పోరాటంలో పాల్గొనేటట్లు చేసింది. సహాయనిరాకరణోద్యమం అందునా గుంటూరు జిల్లాలో సాగిన ఉద్యమం జాతీయపోరాటంలో అద్వితీయమైన ప్రశంసలను పొందింది.

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం," 1920-30 ఉజ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుటలు 34,35

2. పై మూలము , పుట 36

3. పై మూలము , పుట 37

మూడవ అధ్యాయము

చీరాల - పేరాల ఉద్యమం :

భారత స్వాతంత్రోద్యమ చరిత్రలో ఆంధ్రులు కీర్తి కెరటాన్ని గగనశిగలపై నిలిపి, సువర్ణాక్షరాలతో లిఖించబడ్డ మహోజ్జ్వలమైన ఘట్టం చీరాల - పేరాల సత్యాగ్రహం. కలకత్తా కాంగ్రెస్ సమావేశములో చేయబడ్డ సహాయనిరాకరణోద్యమ తీర్మానం తరువాత చెలరేగిన రాజకీయ ఉద్యమంలో భారత ప్రజలందరూ రంగంలోకి దూకారు. యావత్ దేశం మొత్తంలో వివిధ రూపాలలో ఉద్యమం కొనసాగింది. గుజరాత్‌లో సర్దార్ వల్లభాయి పటేల్ అధ్వర్యంలో బార్డోలి సత్యాగ్రహం ముమ్మరంగా జరుగుతుంది . అదే కోవలో మత్తులో ఉన్న బ్రిటీష్ ప్రభుత్వాన్ని కళ్ళు తెరిపించిన సంఘటన, గుంటూరు జిల్లాలోని చీరాల - పేరాల ప్రజలు మునిసిపాలిటికి వ్యతిరేకముగా జరిపిన ప్రజాకృతిఘటన.

చీరాల-పేరాల పురపాలక సంఘ పూర్వ చరిత్ర :

చీరాల, పేరాల , జాండ్రపేట, వీరరాఘవరావుపేట, మొదలైనవి అన్నీ ఒకే పంచాయితీలో ఉండేవి. వీరు జనాభా మొత్తం కలసి 15,000. వీరు అందరూ కూలినాలి చేసుకొని జీవనం గడపేవారు. ప్రతిరోజు కూలికి వెడితేనే పొట్ట నిండని పరిస్థితి ఉంది. అక్కడ.[1] నేత,వస్త్ర, అద్దకం వంటి చేతివృత్తులు బాగా అభివృద్ధి చెందాయి. అయినా ప్రతిరోజు పని చేస్తేనే పొయ్యిమీదకు రాని పరిస్థితి. అదే విధంగా ఆ ప్రాంత ంతా ఇసుకతో నిండ, పారిశుధ్యం, పరిశుభ్రత విషయములో కూడా సమస్య అనిపించదు. నేటి వసతి చూసినట్లయితే మూడు మీటర్ల లోతులోనే మంచి నీరు లభ్యమవుతాయి.

---

1. D.S.R.Rao's Article Chirala and Self-determination in The Hindu dated May 27, 1921.

1876లోనే ఒంగోలు పట్టణంలో పురపాలక సంఘం ఏర్పడింది.[1] చీరాలను కూడా పురపాలక సంఘ పాలన ప్రవేశపెట్టాలని 1914లో ప్రభుత్వం ప్రయత్నించింది. అప్పుడు గుంటూరు జిల్లాలో ప్లేగు వ్యాధి ప్రబలి చీరాలలో కూడా అనేకమంది వ్యాధి పాత పడి మరణించారు.[2] ఒంగోలులో కూడా ప్లేగు వ్యాధి వ్యాపించింది. ఒంగోలు పట్టణములో పెద్ద సంఖ్యలో పురపాలక సంఘ సరిహద్దులు దాటి తాటియాకుల పాకలో నివసించాల్సి వచ్చింది. ఒంగోలు వీధులు అన్నీ నిర్మానుష్యమయ్యాయి.[3] ఒంగోలు పురపాలక సంఘం అయినా చీరాల పంచాయితీ రెంటికీ పారిశుధ్యంలో ఎలాంటి మార్పు లేదు అనిపిస్తుంది. కాకుంటే పురపాలక సంఘం వలన ప్రభుత్వ ఖజానా నిండుతుంది. పంచాయితీలనుండి నామమాత్రమైన వసూలు జరుగుతుంది. దక్షిణ భారతదేశంలో పురపాలక సంఘం గూర్చి ఎమ్.రామచంద్రరావు పురపాలక సంఘ పాలనలో కూడా పారిశుధ్యం అధ్వాన్నంగా ఉంటుంది అని, పారిశుధ్యానికి సంబంధించిన విషయాలలో చాలా జాప్యం కలుగజేసే విధానం ఉండేదని, 200 రూపాయలు ఖర్చుకు మించిన ముఖ్యమైన అవసర విషయాలలో కూడా శానిటరీ బోర్డు నుండి ముందుగా అనుమతి పొందకుండా ఖర్చుచేయటానికి వీలు అయ్యేది కాదు.[4] ప్రభుత్వ అధికారుల అలసత్వానికి, నిర్లక్ష్యమునకు అద్దం పట్టేది నాటి పురపాలక సంఘ పాలనా వ్యవస్థ.

చీరాల - పేరాల పురపాలక సంఘ స్థాపన :

1919 నవంబర్‌లో మద్రాసు ప్రభుత్వం ఒక నోటిఫికేషన్ జారీచేసింది. దాని ప్రకారం చీరాల-పేరాల లను కలిపి ఒక పురపాలక సంఘంగా ఏర్పరచవలె. జాండ్రపేట, పాత చీరాలను చీరాల-పేరాల నుండి వేరుచేసి , ఒక

---

1. ఒంగోలు పురపాలక సంఘ రికార్డులు
2. బసవరాజు అప్పారావు : ఆంధ్రరత్నాదుత్తులు, విజయవాడ, 1963, పుట 67
3. పసుపాటి చిదంబర శాస్త్రి : ఒంగోలు మహామ్మారి, ఒంగోలు, ప్రచురణ సం|| చెప్పలేదు, పుట 1-4
4. M.Ramachandra Rao: Municipal Reforms in South India, Madras, Year not mentioned, P: 6

పంచాయితీ సమితిగా ఏర్పాటు చేయవలె. ఈ నిర్ణయానికి ఎటువంటి అభ్యంతరాలు ఉన్నా ప్రభుత్వానికి తెలియజేయవలెను.[1] 1914 సంవత్సరంలో ప్లేగు వ్యాధి ప్రబలినప్పుడు శానిటరీ కమీషనర్ చీరాలకు పంచాయితీకి బదులుగా పురపాలక సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేయుమని సిఫార్సు చేసాడు. కాని పురపాలక సంఘం ఏర్పాటు వలన కలిగే పన్నుల భారాన్ని భరించే స్థితిలో చీరాల ప్రజలు లేనందువల్ల, గుంటూరు జిల్లా కలెక్టర్ చీరాలకు పురపాలక సంఘం అవసరంలేదని అభిప్రాయపడ్డారు.[2]

గుంటూరు జిల్లా కలెక్టర్ అభిప్రాయాన్ని పరిగణలోనికి తీసుకోకుండా ప్రభుత్వం 1919 నవంబర్‌లో నోటిఫికేషన్ జారీచేసి 1920లో ఎన్నికలు జరిపి 11 మంది కౌన్సిలర్లు, ఒక అధ్యక్షునితో చీరాల-పేరాల లో ఒక పురపాలక సంఘమును ఏర్పాటు చేయడమైనది.[3] పురపాలక సంఘం వలన పన్నులు ఎక్కువ కావటం తప్ప మరేమీ లేదని ప్రజలు వ్యతిరేకత వ్యక్తం చేసినను బలవంతాన ప్రభుత్వం మునిసిపాలిటీని ఏర్పాటు చేసింది.[4] చీరాల-పేరాల ప్రముఖ వ్యాపార కేంద్రంగా జిల్లాలో అభివృద్ధి చెందినదని, చీరాల-పేరాల ప్రజలకు పన్నులు చెల్లించే శక్తి ఉందని ప్రభుత్వం ప్రకటించింది.

<u>ప్రజల వ్యతిరేకత</u> :

ప్రజాభిప్రాయాన్ని పెడచెవిన పెట్టి, ప్రభుత్వం పురపాలక సంఘమును ఏర్పాటు చేయుటంతో, చీరాల-పేరాల ప్రజలు తీవ్రంగా ప్రతిఘటించారు. దీనికి కారణం చీరాల-పేరాల ప్రజల దైన్యస్థితే. 1921, మే లో చీరాలను సందర్శించిన ది హిందూ

---

1. G.V.Krishna Rao: <u>Chirala and Perala Tragedy an Episode of Voluntry Exite</u>, Madras, 1922, P:8
2. బసవరాజు అప్పారావు : <u>ఆంధ్రరత్నదుగ్గిరాల</u>, విజయవాడ, 1963, పుట 68
3. J.V.Krishna Rao, <u>OP Cit</u>, P:8
4. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30, ఉజ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1972, పుట 42

పత్రికా విలేఖరి (మద్రాసు) డి.యస్.ఆర్.రావు, చీరాల గ్రామవాసులు చాలా బీదగా ఉన్నారని, అక్కడ జనాభాలో 90 శాతము ప్రజలు ఆడుకము, నేతపనులు చేస్తూ రోజుకు 4 లేదా 5 అణాలు కూలీ మాత్రమే సంపాదించుకోగలిగేవారు.[1] అని చీరాల ప్రజల స్థితిగతులను గూర్చి తెలిపారు. వారికి వచ్చే కూలీతో వారి జీవనం గడపటానికి అతి కష్టంగా ఉండేది. పంటలు చూసినట్లయితే భూమి ఇసుకతో కూడుకొని సారవంతమైనది కాదు. వేటపాలెం జాండ్రపేట పరిసర ప్రాంతాలలో జీడపప్పు, చీరాల-పేరాల ప్రజలు నీటిపారుదల సౌకర్యం లేకపోవటంతో కుంటలు తీసి, ఆ నీటితో కడవలు లేదా బుంగలు ద్వారా నీళ్ళు చల్లి ఏవో కొన్ని కూరగాయలు, ఆకు కూరలు, పూలు పండించేవారు. ఇవే వారి జీవనానికి ముఖ్యమైన వనరులు. చీరాల-పేరాల సముద్రానికి దగ్గరలో ఉండటం వలన ప్రకృతి వైపరీత్యాలు సర్వసాధారణం. అటువంటి పరిస్థితులలో వారి పరిస్థితి వర్ణనాతీతం. పరిశ్రమలను చూస్తే ఒక్క బియ్యపు మిల్లు తప్ప మరే పరిశ్రమ లేదు.[2] చీరాల - పేరాల పంచాయితీగా ఉన్నప్పుడు వారు 4,000 రూపాయిలు పన్నుగా చెల్లించేవారు. పురపాలక సంఘం ఏర్పడటంతో ఆ పన్ను 40,000 రూపాయిలకు పెరిగింది.[3] ఇది మూలిగే నక్క మీద తాటికాయ పడిన సామెతగా ఉంది. దరిద్ర నారాయణుడు చీరాల-పేరాల ప్రాంతాన్ని పిలుస్తుంటే ఒక్కసారి పన్ను 10 రెట్లు ఎక్కువ మొత్తం చెల్లించవలసి రావటంతో వారు ఆ పన్నులు భరించరాని భారంగా భావించారు.[4] అదికాక చీరాల వంటి జనాభా, విస్తీర్ణం దృష్ట్యా పెద్ద పట్టణాలు అయిన బాపట్ల, పొన్నూరులలో పురపాలక సంఘాలు లేవు.[5] ఇది కూడా చీరాల-పేరాల ప్రజలను

---

1. D.V.S.Rao's <u>Article Chiral and Self Determination in The Hindu</u> dated May 27, 1921.
2. G.V.Krishna Rao, <u>OP Cit P</u>:52
3. D.S.R.Rao's <u>OP Cit</u>, <u>The Hindu, dated May 27, 1921</u>
4. D.S.R.Rao's <u>Chiral and Self determination in the Hindu</u>, dated May 27, 1921.
5. బసవరాజు అప్పారావు : శ్రీ <u>ఆంధ్రరత్నాదుగ్గిరాలు</u>, విజయవాడ, 1963, పుట 70

తీవ్ర అసంతృప్తి గురిచేసెను.

చీరాల-పేరాల ప్రజలు పురపాలక సంఘ ఏర్పాటుకు నిరసన తెలియు జేస్తూ 1920 ఫిబ్రవరి 18వ తేదీన, పన్ను చెల్లింపు దారుల సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేసారు.[1] ఈ సంఘం పురపాలక సంఘ ఏర్పాటుతో పెరిగిన పన్నును చెల్లించకూడదు అని ప్రచారం చేసెను. ఈ పరిస్థితులలో 1921 ఫిబ్రవరి న స్థానిక స్వపరిపాలనా శాఖామంత్రి చీరాలను సందర్శించినప్పుడు, గ్రామస్థులు పురపాలక సంఘాన్ని రద్దుచేయుమంటూ ఒక ప్రతినిధి వర్గాన్ని ఆయన వద్దకు పంపిరి. అప్పటికే ఉద్యమానికి బ్రాహ్మణుడైన దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య నాయకత్వం వహిస్తున్నాడని భావించిన మంత్రి ప్రజాభిప్రాయమును లెక్కచేయక ప్రజలను బెదిరించెను. పురపాలక సంఘాన్ని అంగీకరించకపోయినట్లయితే, ఊరిలో ప్యూనిటివ్ పోలీసులను ఉంచుతామని, ఆసుపత్రి, తపాలాశాఖ, రైల్వేస్టేషన్‌లను తీసివేస్తామని, మిలటరీదళాన్ని తెచ్చిపెడతామని మంత్రి ప్రకటించెను.[2]

నాడు మద్రాసు రాష్ట్రంలో జస్టిస్ పార్టీ అధికారములో ఉండెను. అదికాక మద్రాసు రాష్ట్రములో బ్రాహ్మణ, బ్రాహ్మణేతరుల మధ్య ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న రోజులు. నాడుముఖ్యమంత్రి, స్థానిక స్వపరిపాలనా మంత్రిగా రామనారాయణం గారు నిర్వహిస్తున్నాడు.[3] ఆయన తలుచుకుంటే పురపాలక సంఘాన్ని రద్దుచేసేవాడు. కాని ఈ ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహిస్తున్నది బ్రాహ్మణుడైన దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య. అందుకు 1921 ఏప్రిల్ 1వ తేదీన పురపాలక సంఘ సభ్యులను తొలగించి 300 రూపాయల జీతముతో ఒక అధ్యక్షుని నియమించెను. దీనితో ఉద్రిక్తులైన ప్రజలు ఆందోళనలను ప్రారంభించి,

---

1. G.V.Krishna Rao, <u>OP Cit</u>, P:53
2. G.V.Krishna Rao, <u>OP Cit</u>, P.10
3. Gummidithla Venkatasubbarao, <u>OP Cit</u>, P:76,77.

టోల్‌గేట్‌ను తగులపెట్టి, రైల్వేస్టేషన్ చేరి పట్టాలపై అవరోధాలు కల్పించి కలకత్తా మెయిల్‌ను కొంత సేపు ఆపుచేసారు.[1] ఇట్టి ఉద్రిక్తతలు పెరుగుతున్న సమయములో ప్రభుత్వం పబ్లిక్ సిటీ బ్యూరో ద్వారా ఒక ప్రకటన చేసెను.

<u>పబ్లిక్ సిటి బ్యూరో ప్రకటన</u> :

స్థానిక స్వపరిపాలన వల్ల కలిగే లాభాలను , ప్రత్యేక హక్కులను ప్రజలకు అందజేయుటం కోసమే పురపాలక సంఘం ఏర్పాటు చేయుటం జరిగిందని, చీరాలలో అభివృద్ధి చెందిన నేత, అద్దకం పరిశ్రమ ఉందని, గుంటూరు జిల్లాలో అతిపెద్ద వ్యాపార కేంద్రాలలో చీరాల ఒకటి అని, చీరాల ప్రజలు పెరిగిన పన్నులను చెల్లించే స్థితిలో ఉన్నారని మరియు పట్టణం అపరిశుద్ధ పరిస్థితిలో ఉందని, పంచాయితీని పురపాలక సంఘంగా మార్చటం వల్లనే పరిస్థితి మెరుగుపడుతుందని ప్రకటించడమయినది.[2]

కాని ఈ ప్రకటన వాస్తవానికి చాలా దూరంగా ఉందని నాడు చీరాలను సందర్శించిన 'ది హిందూ' పత్రిక విలేకరి డి.యస్.ఆర్.రావు ''నేను చూచినంతవరకూ చీరాల ప్రత్యేకంగా అపరిశుద్ధంగా ఉన్నట్లు తోచదు. పరిస్థితిని మెరుగుపరచవచ్చునని అంగీకరించినా , ప్రజల ఇష్టానికి వ్యతిరేకముగా పంచాయితీని పురపాలక సంఘంగా మార్చటం సమస్యకు సరి అయిన పరిష్కారం కాదు . నిజానికి ఈ దేశంలోని పురపాలక సంఘాలు నాగరికతకే తలవంపులు తెచ్చేవిగా ఉన్నాయి''.[3] పబ్లిక్ సిటి బ్యూరో ప్రకటన కేవలం అధికారం చెలాయించటానికి, పంతానికి చేసిన ప్రకటన అనే అభిప్రాయాన్ని

---

1. G.V.Krishna Rao, <u>OP Cit</u>, P:10,11
2. G.V.Krishna Rao, <u>OP Cit</u>, P:43-48
3. D.S.R.Rao's, <u>OP Cit</u>, <u>The Hindu, dated May 27, 1921</u>

జి.వి.కృష్ణారావు,[1] బసవరాజు అప్పారావులు అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తంచేసారు.[2]

<u>చీరాల - పేరాల ఉద్యమం -దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య</u> :

గుంటూరు జిల్లా తెనాలి తాలూకా కూచినపూడి వాస్తవ్యుడు అయిన గోపాల కృష్ణయ్య 1916లో ఇంగ్లాండ్‌లోని ఎడింబరో విశ్వ విద్యాలయం నుండి ఎం.ఏ డిగ్రీ పొంది, అధ్యాపకునిగా మచిలీపట్నంలో చేరెను. అయితే 1920 లో గాంధి పిలుపు నందుకొని, సహాయనిరాకరణోద్యమ భావాలకు లోనై, జాతీయ విద్యావిధానం పట్ల ఆకర్షితుడై, అధ్యాపక వృత్తిని త్యజించి 1920లో చీరాలనందు ''ఆంధ్ర విద్యాపీఠ గోష్ఠి''ని స్థాపించి అందు జాతీయ విద్యావిధానమును రూపొందించుటకు పరిశోధనలు సాగించెను.[3]

ప్రత్యేక కలకత్తా కాంగ్రెస్ సమావేశములో తీర్మానించిన సహాయ నిరాకరణోద్యమం, నాగపూర్ సమావేశములో ఆమోదించిటంలో ప్రారంభమైన సహాయ నిరాకరణోద్యమ బీజాలు అంటుతున్నప్పుడే, చీరాల-పేరాల పురపాలక సంఘ వ్యతిరేకోద్యమం దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య నాయకత్వంలో రూపుదిద్దుకొంది. బెజవాడ కాంగ్రెస్ సమావేశం జరుగక మునుపే 1921 మార్చిలో చీరాలలో పన్నులు చెల్లించుటకు నిరాకరించిన ఒక ముదుసలి స్త్రీ అయిన అలివేలు మంగమ్మతో సహా 12 మందినిప్రభుత్వం అరెస్ట్ చేసెను.[4] ఈ జాతీయోద్యమానికి గాంధి నాయకత్వం వహించిన తరువాత ఒక రాజకీయ నేరంపై జైలుకు వెళ్ళిన మొదటి మహిళ బహూశా ఈమేనేమో.[5]

---

1. G.V.Krishna Rao, <u>OP Cit</u>, P:50
2. బసవరాజు అప్పారావు: శ్రీ <u>ఆంధ్రరత్నాదుత్తులు</u>, విజయవాడ, 1963, పుట 68
3. అచ్యుతుని బాలకృష్ణమూర్తి : <u>చీరాల చరిత్ర - జాతీయోద్యమం</u>, చీరాల, 1970, పుట 14
4. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 54
5. M.Venkata Rangayya: <u>OP, Cit</u> Vol-I, P:219

<u>గాంధీ చీరాల రాక :</u>

బెజవాడలో కాంగ్రెస్ సమావేశం జరుగుతున్న సమయంలోనే చీరాలలో ఉద్యమం కొనసాగుతుంది. గాంధీ ఆంధ్రా పర్యటనలో భాగంగానే 1921 ఏప్రిల్ 6వ తేదీన సాయంత్రం బాపట్ల నుండి సరాసరి చీరాల వచ్చి, అచ్చట గోపాలకృష్ణయ్య నిర్వహిస్తున్న ఉద్యమాన్ని ఎంతగానో పొగిడి, రామనగర్‌కు శంకుస్థాపన చేసాడు.[1] దేశం కోసం జైలుకు వెళ్ళ గలిగిన ఒక్క స్త్రీనయినా తయారు చేసినందుకు చీరాల ప్రజలను అభినందించి, ఆమెను మిగిలిన 11 మంది దేశభక్తులను పూలమాలలతో గౌరవించారు. అప్పుడే గాంధీ జైలు గోడల లోపలనే ఎక్కువ స్వేచ్ఛ ఉంటుందని, అందువల్ల జైలుకు వెళ్ళ అవకాశం కలిగిన వారిని చూస్తే తనకు ఈర్ష్యగా ఉంటుందని చెప్పాడు.[2]

గాంధీ రామనగర్‌ను సందర్శించటం, ప్రజలలో నూతనోత్సాహాన్ని కలిగించింది. ఉద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొనుటకు ప్రజలకు మంచి ఊపునిచ్చింది గాంధీ చీరాల దర్శన. అప్పుడు చీరాల ప్రజలు గాంధీని ప్రస్తుత కర్తవ్యం ఏమిటని అడిగినప్పుడు[3] ఆయన రెండు మార్గాలను సూచించాడు. మొదటిది శాసనోల్లంఘన ద్వారా సహాయనిరాకరణ చేయుట, రెండవది ముస్లింలవలె స్వప్రాంతాన్ని వదలి హిజరత్ చేయుటం, ఈ రెండు కూడా సమాన శక్తి కలిగి మంచి ఫలితాన్ని ఇవ్వగలిగినవే అని చెపుతూ, మీరు కాంగ్రెస్ సహాయంపై ఆధారపడవద్దు, బాధలను సంతోషంగా సహించటం అనే తమ సొంత లాభాలపైనే ఆధారపడమని చెప్పాడు.[4] అదే విధంగా

---

1. Gummidithala Venkata Subba Rao: <u>OP Cit</u>, P:106
2. <u>The Hindu</u>, dated April 8, 1921
3. B.Pattabhi Sitaramaiah, <u>OP Cit</u>, Vol-1, P:219
4. <u>The Hindu</u>, dated April 8, 1921

ఉద్యమం సఫలమైతే ఆ కీర్తి కొంత వరకూ కాంగ్రెస్‌కు చెందుతుంది. విఫలమైతే అపఖ్యాతి కాంగ్రెస్‌కు అంటకూడదు.[1]

దీనితో ప్రజలలో ఉత్సాహం ఉరకలెత్తుతున్నా, నాయకులలో మాత్రం అసంతృప్తిని మిగిల్చింది. కారణం కాంగ్రెస్ యాజమాన్యమున జరుపకూడదని గాంధి కాంగ్రెస్ వాదులను మందలించుట.[2] ఏమైనా గాంధి సూచించిన మార్గాలలో మొదటిది శాసనోల్లంఘన చేసినట్లయితే హింసాత్మక సంఘటనలు చోటు చేసుకుంటాయని, గాంధి అహింసాయుత ఉద్యమం దెబ్బతింటుందని, మరియు అనేక త్యాగాలకు సిద్ధపడాలని భావించారు. రెండవది పురపాలక సంఘ పొలిమేరలు దాటి బయట నివసించటం. దీని ద్వారా పురపాలక సంఘం దాని అంతట అదే రద్దు అవుతుంది. గాంధి అహింసాత్మక సహాయనిరాకరణోద్యమానికి కూడా ఆటంకం ఉండని, హింసాత్మక సంఘటనలు చోటు చేసుకోవు అని , ఆంధ్రుల సహాయంతో 1921 నాటికయినా బహుశ చీరాలలో స్వరాజ్యం సంపాదించాలని దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య తలచాడు.[3] దీనికి అనుగుణముగా పట్టణాన్ని ఖాళీచేయుటకు నిర్ణయించారు.

<u>పురనిర్మాణము</u> :

గాంధి అందించిన పిలుపుకు ప్రభావితులై, దానిని త్రికరణ శుద్ధిగా ఆచరించుటకు కంకణం కట్టుకొని పురనిర్మాణమునకు పిలుపునిచ్చెను. గోపాల కృష్ణయ్య . దీనిని పిలుపు మాత్రమే గాక ఆదేశంగా భావించిన చీరాల-పేరాల వాసుల పురనిర్మాణమునకు చేతులు కలిపిరి.[4] 1921 ఏప్రిల్ 25 తేదిన రాత్రి డప్పుల మోతలతో గ్రామాలు ఖాళీ చేయుటం ప్రారంభమైనది. శ్రీరామదాసు భజన గోవిందా హరి ''గాంధీజీకి జై'' అను

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 263,64
2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 46
3. Gummidithala Venkata Subba Rao, <u>OP Cit.</u> P:82
4. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 55

అను నినాదాలతో పురవీధులు మారు మ్రోగెను.[1] ఇది బసవరాజు అప్పారావు ఆ నాడు వేసవి అర్ధరాత్రి స్త్రీ , పురుషులు, పెద్దలు, చిన్నలు నిత్యావసరమైన సామగ్రిని మోసుకొని, పూర్వ నివాసాలను వదలి, కొత్త నివాసాలకు పోవటం చూసినప్పుడు ఆపుకుందామన్న ఆగని కన్నీళ్ళు చెంపలమీద ధారలుగా ప్రవహించాయి.[2] 1921 ఏప్రిల్ 26వ తేదీనాటి ది హిందూ పత్రికలో చీరాల-పేరాల పట్టణాలు ఖాళీచేయుటం గూర్చి వివరంగా చెప్పబడింది. చీరాల-పేరాల ప్రజలు ఊరు ఖాళీచేసి పోవటం చురుకుగా సాగుతోంది. గృహోపకరణాలతో నిండిన బండ్లు వరుసలు, వ్యాపారస్తులు, వారి సరుకులు అవేగ్రాములు బిడా బిక్కా, స్త్రీ,పురుషులందరూ తమ సామగ్రిని మూటలతో తలపై పెట్టుకొని పోతున్నారు. అన్ని తరగతుల వారు ఈ కార్యక్రమంలో సంతోషంగా పాల్గొన్నారు.[3]

చీరాల-పేరాల ప్రజలు అందరూ రామనగర్ చేరుకున్నారు. చీరాల పట్టణం పాడు పడ్డట్టుయినది. ఎక్కడా మానవ సంచారం లేదు. పోలీసులు, రెవిన్యూ ఉద్యోగులు ఈ వలసను ఆపటానికి అన్ని ప్రయత్నాలు చేసారు. కాని దుగ్గిరాల గోపాల కృష్ణయ్య సమయస్ఫూర్తి, రాజకీయ చతురత, స్వచ్ఛంద రామదండు క్రమశిక్షణ, అధికారుల యత్నాలను వమ్ము చేసాయి. నాడు చీరాల పట్టణం సందర్శించిన ది హిందూ పత్రికా విలేకరి డి.యస్.ఆర్.రావు 1921 మే ఆరంభంలో సందర్శించి చీరాల పరిస్థితిని తెలియజేసారు. చీరాల వాస్తవ్యులలో 75 శాతం, పేరాల వాస్తవ్యులలో 50 శాతం మంది తమ పూర్వ నివాసాలు ఖాళీ చేసారు. భరించగలిగినవారు, పొరుగున ఉన్న ఊళ్ళలో ఇండ్లు బాడుగకు తీసుకొన్నారు. కాని ఎక్కువ మంది ప్రజలు తాటియాకులతో పోరంబోకులో కట్టిన పర్ణశాలలలో ఆశ్రయం తీసుకున్నారు. వారు వారి సామానులను పాత ఇండ్లనుండి పర్ణశాలలోకి తరలించబడుతున్న దృశ్యం చాలా విషాదాంత భరితంగా ఉంది. వీధులు

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం, హైదరాబాదు, 1980 పుట 56

2. బసవరాజు అప్పారావు : శ్రీ ఆంధ్రరత్నాద్భుతులు, విజయవాడ, 1963, పుటలు 82,83

3. The Hindu, dated April 26, 1921

ఒక్కొక్కదాని వెంట ఒక్కొకటిగా నిర్మాణమైపోయాయి. వక్కటి వీధులలో చివరకు మనిషి గొంతే వినబడకుండా పోయింది. పెద్ద బరువులు మోస్తూ సాగుతున్న బండ్ల చప్పుళ్ళు, సుత్తెల మోతలు, ఎండకు ఎండిన తాటియాకుల వాసనలు, ఓర్పుగా తమ సామానుల బరువులతో చెమట కక్కుతూ, దుమ్ము రేగుతున్న బాటల వెంట తమ క్రొత్త పందిళ్ళను నడచిపోతున్న పురుషులు, స్త్రీలు, పిల్లల దృశ్యాలు అన్ని ఒక పరమాద్భుతమైన విషయం.[1] ఈ పురనిర్గమనము, దేశ చరిత్రలో గోపాలకృష్ణయ్య తిరస్కరణ శుద్ధ, సమయస్ఫూర్తి శాశ్వతంగా నిలిచిపోయింది.

<u>రామనగర్ నిర్మాణం</u> :

రామనగర్ నిర్మాణం చాలా ఆర్థిక పరమైన అవస్థలు తెచ్చిపెట్టింది. ఒక్కొక్క పర్ణశాల నిర్మాణానికి కుటుంబాన్ని బట్టి 20 నుండి 40 రూపాయలు వరకు ఖర్చు అయింది. తాత్కాలిక బావుల నిర్మాణానికి ఒక్కొంటికి 5 రూపాయలు, శాశ్వతంగా ఉండే బావుల నిర్మాణానికి ఒక్కొంటికి 50రూపాయలు ఖర్చు అయింది. మొత్తం రామనగర్ నిర్మాణానికి 30 వేలకు పైగా ఖర్చు అయింది. ఈ నష్టాన్ని ప్రజలందరూ స్వీకరించారు.[2]

గోపాలకృష్ణయ్య సాగిస్తున్న సత్యాగ్రహాన్ని జాతీయ వాదులు ఎంతో సంతోషించారు. అదేవిధంగా ఉద్యమానికి అయ్యే ఆర్థిక లోటును తీర్చుటకు అనేక విరాళాలు రాసాగాయి. ముఖ్యంగా మద్రాసుకు చెందిన ఎస్.శ్రీనివాస అయ్యంగార్ చీరాల సహాయ నిధికి 1000 రూపాయల విరాళం పంపాడు.[3] గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ 250

---

1. D.S.R.Rao's <u>Article Chiral and Self determination</u> <u>The Hindu</u>, dated May 27, 1921

2. పై మూలము

3. <u>The Hindu</u>, dated April 24, 1921

రూపాయలు విరాళం యిచ్చింది.[1] ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ చీరాల ఉద్యమానికి 3000 రూపాయలు మంజూరు చేసింది.[2] 1921 మే 3వ తేదీన టంగుటూరి ప్రకాశం చీరాల వచ్చి గోపాల కృష్ణయ్య సమయస్ఫూర్తిని కొనియాడి ఆ సాయంత్రం జరిగిన సభలో ప్రకాశం, బొబ్బిలికి చెందిన పి.కృష్ణమూర్తి ప్రసంగిస్తూ రామనగర్ ప్రజలు ఎన్నో ఇబ్బందులు ఎదుర్కొనవలసి వస్తున్నప్పటికి, ప్రజలు ప్రదర్శిస్తున్న దృఢ నిశ్చయాన్ని, ధైర్యాన్ని ప్రశంసిస్తూ కొండా వెంకటప్పయ్య అధ్యక్షునిగా, దేశిరాజు హనుమంతరావు కార్యదర్శిగా, నరశింహారావు కోశాధికారిగా ఒక రిలీఫ్ కమిటీని ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది.[3]

ఉద్యమ తీవ్రతను గూర్చి 1921 ఆగస్టు 25న యంగ్ ఇండియా పత్రికలో చీరాలలోని ధైర్యశాలురైన ప్రజలు, ప్రభుత్వం నిరంకుశమును లెక్కచేయక, పురపాలక సంఘాన్ని ప్రతిఘటించారు. వారు అలా చేసి ఉండ అక్కర లేదు. స్వరాజ్యం వచ్చువరకు, ఆగి ఉండవలసింది, కాని వారు అట్లా నిశ్చయించుకున్నారు. అందుకు పూర్తి బాధ్యత వారిమీదనే ఉంది. వారు ఎట్టిపరిస్థితులలోను లొంగకుందురు. తమ పై ఎట్టి అపరాధ పన్ను విధించినను, వారు విశ్వాసముగా ఉండవలెను. వారు లొంగిపోకుండా వినయంతో, బాధలను అనుభవించుట వలన తమకు కూడా కీర్తిని సంపాదించినవారు అవుతారు. అంతేగాక అహింసతో భారతదేశానికి ఆదర్శప్రాయులవుతారు. నిరాశ్రయులై ఇల్లు విడిచి పోయినందులకు కలిగిన నష్టాలన్నిటిని భరిస్తూ, ఆ రెండు గ్రామాల వారు దృఢ నిశ్చయంతో తాము పట్టిన పట్టు విడువకుండా ఉత్సుకతతో ఉన్నారు .

---

1. *The Hindu*, dated April 24, 1921
2. Gummidithala Venkata Subba Rao, *OP Cit*, P:118
3. *The Hindu*, dated June 6, 1921

కొందరి పేదవారి పాకలు కాలిపోయినవి. మరి కొందరు కొత్తవి వేసుకోవలసి వచ్చింది. ఇటువంటి వారి వలననే స్వరాజ్యం రూపొందుతుంది. గుండె జారి కూలిపోకూడదు. అగ్ని వర్షం కురుస్తున్నప్పటికి లొంగుబాటు కూడదు.[1]

గోపాలకృష్ణయ్య రామనగర్‌లో అన్ని వర్గాల వారితో కలసి పోటీ ప్రభుత్వం లేదా పంచాయితీని ఏర్పాటు చేసెను. ఈ మహా నగరంలో గోపాల కృష్ణయ్య మాట చట్టంగా చెలామణి అయ్యేది.[2] ప్రతిరోజు న్యాయవిచారణ, సమావేశాలు, శాసనసభా సంబంధమైన చట్టాల ఏర్పాట్లు, పరిపాలనా సంబంధమైన ఉత్తర్వులు ఉండేవి. దాదాపు ప్రతిరోజు పౌరుల యొక్క విషయాలు కూడా గోపాల కృష్ణయ్య అధ్యక్షతలో, పంచాయితీలోనే జరిగేవి.[3] ఇట్లు పరిపాలనా విషయాలు అన్ని ఒకేచోట పంచాయితీ సభ్యుల సమక్షంలో చర్చించి నిర్ణయాలు తీసుకునేవారు. అప్పుడు చీరాలకు స్వరాజ్యం వచ్చిందా అనే అనుభూతి వారి యందు కలిగెను.

ఈ పోటీపాలన ఏర్పాటు విషయం దేశం మొత్తం అలముకొని, ఆంధ్రుల త్యాగాన్ని కొనియాడిరి. ఇది బ్రిటిష్‌వారికి పుండుమీద కారం చల్లినట్లయ్యెను. అలహాబాద్‌లో జరిగిన ఒక సమావేశములో ఇండిపెండెంట్ పత్రికకు చెందిన జార్జి జోసఫ్ చీరాల గవర్నర్ ఎవరు? గోపాలకృష్ణయ్య లేక లార్డ్ వెల్లింగ్‌టన్‌యా? నాకు మాత్రం గోపాలకృష్ణయ్య చీరాల గవర్నర్, లార్డ్ వెల్లింగ్‌టన్ కాదు, అని తోస్తోంది.[4]

---

1. Young India, dated August 8, 1921
2. Gummidithala Venkata Subba Rao, OP Cit, P:110
3. పై మూలము, పుట 111
4. బసవరాజు అప్పారావు, శ్రీ ఆంధ్రరత్నాదుగ్గిరాల, విజయవాడ, 1963, పుట 87

అని అన్నాడు. ఇట్లు రామనగర్ స్వపరిపాలన బ్రిటిష్ వారి అధికారమునకు సవాలుగా నిలచెను. చీరాల కథ మనోహరం, అద్భుతం, ఇండ్లు వాకిళ్ళు విడి రెండు గ్రామాలు ప్రజలు ఇసుక దిబ్బలపై కుటీరాలు నిర్మించి నెలలకొలది కాపురముండి ప్రభుత్వ ఆజ్ఞలను ధిక్కరించి, కారాగారముల నింపిరి. ఇట్టి మానవాతీత కర్మ జరిగినది . ఆంధ్రరత్న ఆయన రామదండు ఖైదుయగు వారికి, తిరిగి వచ్చువారికి, ఊరేగింపులు, వినోదాలు, విందులు, అలంకారాలు ఏర్పరచెను. ఈ చీరాల కథ పార్లమెంట్ సహితము మెచ్చుకొనెను.[1]

<u>ప్రభుత్వము అనుసరించిన పద్ధతులు</u> :

రామనగర్ దినదినాభివృద్ధి చెందటంతో కంగుమన్న ప్రభుత్వం ఏవిధంగానైనా ఉద్యమాన్ని అణచివేయాలని కృతనిశ్చయానికి వచ్చి ప్రభుత్వ పోరంబోకులలో గుడిసెలు వేసారనే నెపంమీద ప్రభుత్వం ప్రజలపై కేసులు బనాయించి జరిమానాలు విధించి, చీరాల నగర వాసుల ఆస్తులను వేలం వేయించింది.[2] చీరాల-పేరాలలో సహాయనిరాకరణంలో భాగంగా సాంఘిక బహిష్కరణ జరగటం వలన ప్రభుత్వాధికారులకు తినటానికి తిండి, త్రాగటానికి నీరు కూడా దొరకలేదు.[3] దీనితో ప్రభుత్వాధికారుల దమన నీతి మరీ ఎక్కువ అయ్యెను. అరెస్టులు, శిక్షలు సర్వసాధారణమయినాయి. రామనగర్‌లో చీరాల-పేరాల ప్రజలు కట్టుకొన్న దాదాపు 200 తాటియాకు గుడిసెలు నిర్మించ, ప్రభుత్వ పోరంబోకు భూములను దురాక్రమణ చేసారని గుంటూరు రెవన్యూ అధికారి నేరారోపణ చేసి, ఆ గుడిసెలపై ఎక్కువ పన్నులు వేసి, బలవంతంగా గుడిసెలు ఖాళీ చేయిస్తామని, గుడిసెల స్వంతదారులకు నోటీసులు జారీ చేసాడు. ఒక్కొక్క

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు, <u>గుంటూరు స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 47

2. <u>The Hindu</u>, dated July 27, 1921

3. Gummidithala Venkata Subba Rao, <u>OP Cit</u>, P:109

పాకప్పై పన్ను 1026 రూపాయలు విధించటం జరిగింది.[1] అయిన ఖర్చు 20 నుండి 40 రూపాయలు, చీరాల రంగయ్య, రాఘవయ్య, పేరయ్య అనే ముగ్గురు ప్రయాణీకులతో లైసెన్సు లేని బండి తోలిన నేరానికి అరెస్టు చేసి విచారణ జరిపి రంగయ్యకు 3 సంవత్సరాలు కఠిన జైలు శిక్ష, రాఘవయ్య, పేరయ్యలకు 5 నెలలు జైలు శిక్ష విధించుటమయినది. దీనికి ప్రాసిక్యూషన్ సాక్షులుగా ఉన్నది పురపాలక సంఘ ఉద్యోగులు, పోలీసులు మాత్రమే. సహాయనిరాకరణోద్యమ సిద్ధాంతములను అనుసరించి తమ నిర్దోషిత్వాన్ని నిరూపించుకొనుటకు ప్రయత్నించలేదు.[2] చీరాల-పేరాల గ్రామములు నిర్మానుష్యములై, ఘూక, ప్రేత పిశాచములకు ఆలవాలమై, విషసర్పములకు స్థానమై, వెలవెలబోవుచు భీకరము గొలుపుచుండెను. ఇండ్లు కూలిపోయినను, దొంగలు తలుపులు ఎత్తుకొని పోయినను, ఎన్నో ఇక్కట్లు వచ్చినను ప్రజలు తమ దీక్షను వదలలేదు. ఇంతలో వర్షాకాలం వచ్చి అనేక కష్టములు ఎదుర్కొన్ననూ ప్రజలు పట్టు విడలేదు.[3]

11 నెలలు నిష్ఫలమైన పర్ణ యిసుకతో 113° డిగ్రీల ఎండకు మండి, 10 శాతం వర్షపాతంలో ఆర్థిక ఇబ్బందులతో సతమతమవుతున్నా మరోప్రక్క జాతీయ కాంగ్రెస్ నాయకుల నుండి సరియైన స్పందన లేక ఆర్థిక సహకారం కొరవడింది. ఆర్థిక ఇబ్బందులను పూరించటానికి అందుతున్న కొద్ది పాటి సహాయం, విరాళాలు అంతంత మాత్రంగానే ఉన్నాయి. గోపాలకృష్ణయ్య ఇంటింటికి తిరిగి చందాలు వసూలు చేసినా, బెజవాడ, భీమవరం, ఉండి, నరసాపురం, రాజమహేంద్రవరం, కాకినాడ మొదలైన ప్రాంతములు సందర్శించి ఉద్యమానికి కావలసిన సంజీవి ధనమును అభ్యర్థించెను.[5]

---

1. The Hindu, dated July 27, 1921
2. The Hindu, dated June 6, 1921
3. మాదాల వీరభద్రరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 45
4. The Hindu, dated July 27, 1921
5. మాదాల వీరభద్రరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 44

అయినను ఆర్థిక ఇబ్బందులు ఒకదారికి రాలేదు.

బరంపురం ఆంధ్రమహాసభ - గోపాలకృష్ణయ్య హాజరవుట :

ఆంధ్ర మహా సభ సెప్టెంబర్ 27, 28 న బరంపురంలో జరుగుతున్నది. గోపాలకృష్ణయ్య బరంపురం వెళ్ళి ఆర్థిక పరిస్థితిని వివరించి, విరాళాలకోసం బరంపురం సమావేశంలో పాల్గొనుటకు బయలుదేరెను.[1] సెప్టెంబర్ 28 వ తేది సాయంత్రం గోపాలకృష్ణయ్య, బసవరాజు అప్పారావు మరికొందరు మిత్రులతో గురజాడ కృష్ణమూర్తి ఇంటి నుండి బయటకు వస్తుండగా, ఒక పోలీస్ వచ్చి, గంజాం మేజిస్ట్రేట్, టి.జి.రూథర్‌ఫర్డ్ జారీ చేసిన వారెంట్‌ను అందజేసాడు. అది భారత శిక్షాస్మృతి 144 సెక్షన్ ప్రకారం గోపాలకృష్ణయ్య రెండు నెలలపాటు బహిరంగ ప్రసంగాలు చేయుటం నిషేధించటం అయింది.[2] దీనిని చూసినా గోపాల కృష్ణయ్య చలించలేదు. కాని మిత్రులు టంగుటూరి ప్రకాశం, పట్టాభిసీతారామయ్యలు ఆ వారెంట్‌ను ఉల్లంఘించరాదని సలహా ఇచ్చారు.[3] గోపాలకృష్ణయ్య జిల్లా కలెక్టరు తంతిద్వారా సమాచారమును పంపెను. అది గంజాం జిల్లా కలెక్టర్ టి.జి.రూథర్‌ఫర్డ్ గారికి 28వ తేదిన జారీ చేయబడిన మీ ఉత్తర్వును ఉల్లంఘిస్తూ గోపాలకృష్ణయ్య ఈ నాటి సాయంత్రం సభలో ఉపన్యసిస్తాడు. దయచేసి సమాచారమును గ్రహించండి.[4] అని గోపాల కృష్ణయ్య నిర్ణయాన్ని పంపెను.

---

1. Gummidithala Venkata Subba Rao, <u>OP Cit</u>, P:118 .
2. బసవరాజు అప్పారావు : <u>శ్రీ ఆంధ్రరత్నాదుత్తలు</u>, విజయవాడ, 1963, పుట 101
3. పై మూలము , పుట 101
4. పై మూలము , పుట 103

బరంపురములో సెప్టెంబర్ 28వ తేదిన జరిగిన గొప్ప బహిరంగ సభలో, గంజాం జిల్లా మేజిస్ట్రేట్ ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించి, ప్రసంగించాడు. ఈ సభలో గోపాలకృష్ణయ్య సహాయనిరాకరణోద్యమంలో పాల్గొనమని, విదేశీపాలన నుండి దేశాన్ని రక్షించమని, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకముగా చీరాల-పేరాల ప్రజలు కొనసాగిస్తున్న ఉద్యమాన్ని గూర్చి, తాము పడుతున్న ఇబ్బందులను గూర్చి వివరించెను. ఈవిధంగా ఆంగ్ల ప్రభుత్వ విద్యాసంస్థలు విద్యార్థులను తమకు'త' అంటే తందాన అనే వారిగా తయారు చేస్తున్నాయని, ఉపాధ్యాయులు హిరణ్యకశిపుని కాలమునాటి చండమార్కుల వలె ఉన్నారని, న్యాయస్థానాలలో న్యాయం శూన్యమని, విద్యార్థులు పాఠశాలలు వదిలిరమ్మని, న్యాయవాదులు న్యాయస్థానాలు విడిచి రమ్మని కోరెను. అదేవిధంగా ప్రజాభిప్రాయాన్ని లెక్కచేయకుండా మద్రాసు ప్రభుత్వం పురపాలక సంఘాన్ని ప్రజలపై రుద్దటాన్ని తీవ్రంగా ఖండించటమే గాకుండా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని హిరణ్యకశిపుని ప్రభుత్వంగాను, మద్రాసు గవర్నర్ వెల్లింగ్టన్‌ను రావణునిగాను , స్థానిక స్వపరిపాలనా శాఖా మంత్రి అయిన రామరాయనింగార్‌ను తీవ్రంగా విమర్శించెను.[1] గోపాలకృష్ణయ్య గంజాం జిల్లా ఉత్తర్వును ఉల్లంఘించి లోపలే చీరాల-పేరాల ప్రజలకు ఉద్యమాన్ని కొనసాగించి, తమ కర్తవ్యాన్ని నిర్వహించమని తన సందేశంలో చెప్పెను.[2] ఈ విధంగా గోపాలకృష్ణయ్య ప్రభుత్వ ఉత్తర్వును లెక్కచేయక బరంపురం బహిరంగ సభలో ప్రసంగించి చీరాల-పేరాల ప్రజల మనోధైర్యాన్ని పెంచెను.

---

1. బసవరాజు అప్పారావు : శ్రీ ఆంధ్రరత్నాదులు, విజయవాడ, 1963, పుట 116

2. పై మూలము , పుట 107

గోపాలకృష్ణయ్య అరెస్టు - జైలు శిక్ష :

బరంపురంలో కార్యక్రమాన్ని ముగించుకొని గోపాలకృష్ణయ్య, బసవరాజు అప్పారావు, గాస్ బేగ్‌లు చీరాల వచ్చుటకు బరంపురం రైల్వేస్టేషన్‌లో రైలు ఎక్కబోతుండగా అరెస్టు వారెంట్ అందజేయబడి అరెస్టు చేసి 2 క్టోబర్ 2వ తేదీన శ్రీకాకుళంలో టి.జి. రూథర్ ఫర్డ్ ఎదుట హాజరుపర్చెను.[1] విచారణ జరుగుతున్నప్పుడు గోపాలకృష్ణయ్య సమాధాన పత్రికలకు మేజిస్ట్రేటు విరగబడి నవ్వాడు. విచారణ అనంతరం తీర్పును అక్టోబర్ 8కి వాయిదా వేసెను. అక్టోబర్ 8న గోపాలకృష్ణయ్య హామీ పత్రం మీద సంతకం పెట్టటానికి, పూచీకత్తు యివ్వటానికి అంగీకరించక స్వతంత్ర భారతదేశానికి మాత్రమే పూచీకత్తు యిస్తానని ప్రకటించాడు. అంతట మేజిస్ట్రేటు ఆయనకు ఒక సంవత్సరము సాధారణ జైలు శిక్ష విధించి, బరంపురం సబ్ జైలుకు తరలించెను. అక్టోబర్ 10 వ తేదీన మరలా ఆయనను బరంపురం నుండి తిరుచునాపల్లి సెంట్రల్ జైలుకు తీసుకువెళ్ళాలని, బరంపురం రైల్వేస్టేషన్‌కు తీసుకొని రాగా, మల్లాది కృష్ణమూర్తి పంతులు, వి.వి.గిరి, ఎస్.నారాయణమూర్తి, కె.రామకోటేశ్వరరావు మహమ్మద్ హైదరసాహెబ్‌లు ప్లాట్ ఫారం మీద కలుసుకోగా, చీరాల-పేరాల ఉద్యమ గమనాన్ని గూర్చి ఆదురతతో వి వి గిరిని అడిగి పరిస్థితులను తెలుసుకొని సంతృప్తితో తిరుచునాపల్లి సెంట్రల్ జైలుకు వెళ్ళెను.[2]

మరోకేసు - శిక్ష :

1921 జూన్ 21వ తేదీన గోపాల కృష్ణయ్య పేలూరులో చేసిన

---

1. బసవరాజు అప్పారావు : శ్రీ ఆంధ్రరత్నాదుఃతులు, విజయవాడ, 1963, పుట 120
2. ఆంధ్రపత్రిక (మద్రాసు), అక్టోబర్ 14, 1921

ఒక ప్రసంగం ఆధారంగా మరోకేసు పెట్టడమయినది.[1] ఈ కేసు భారత శిక్షాస్మృతి 124 ఎ సెక్షన్ ప్రకారం నమోదు చేసి, విచారణ నవంబర్ 10వ తేది నుండి 14వ తేది వరకు మచిలీపట్నంలో జిల్లా మేజిస్ట్రేట్ హెచ్.హెచ్.ఎఫ్.ఎమ్ ట్యిలర్ సమక్షములో ముగిసింది. గోపాలకృష్ణయ్యకు 9 నెలలు సాధారణ జైలు శిక్ష విధించి, ఇది పాత శిక్షతో పాటు అనుభవించవలెనని తీర్పు చెప్పెను.[2] ఇట్లు గోపాలకృష్ణయ్యను అరెస్టు చేసి శిక్ష విధించటంతో చీరాల-పేరాల ఉద్యమం పడమరకు కుంగిన భానుని వలె ఉండెను.

<u>ఉద్యమ క్షీణత</u> :

గోపాల కృష్ణయ్య అరెస్టుతో చీరాల-పేరాల ఉద్యమం పడమరకు కుంగిన భానుని వలె ఉండ, రాజులేని రాజ్యంగా మారెను. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటి కార్యదర్శి డా|| సుబ్రహ్మణ్యం రామనగర్ చీరాలలో ఉంటూ ఉద్యమాన్ని కొనసాగిస్తున్న టంగుటూరి ప్రకాశం తరచుగా చీరాల వస్తానని మాట యిచ్చినను ఉద్యమం తైలంలేని దీపాలవలె కొనసాగెను. ఈ సమయములో యావత్ భారతావనిలో సహాయనిరాకరణోద్యమం అవిచ్ఛిన్నంగా సాగుతున్న తరుణములో చౌరిచౌరాలో జరిగిన హింసాకాండ వలన ఉద్యమం హింసా మందాను తొక్కుతుంది. అని భావించిన గాంధీ 1922 ఫిబ్రవరి 11న సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని నిలుపుదల చేసినట్లు ప్రకటించెను. దీనితో చీరాల-పేరాల ప్రజల నాయకులలో ధైర్యం కోల్పోయి, కొద్ది కాలములోనే

---

1. G.V.Krishna Rao, <u>OP Cit</u>, P:103

2. పై మూలము , పుట 150

ఉద్యమం క్షీణించి, రామనగర్ నుండి చీరాల-పేరాల ప్రజలు తమ స్థలాలకు రాసాగారు. పురపాలక సంఘాన్ని అంగీకరించారు.

<u>ఉద్యమంవిఫలం కావటానికి కారణాలు</u> :

చీరాల-పేరాల ప్రజలు తమ నివాస స్థలాలను ఖాళీ చేసి కొత్త పట్టణమును నిర్మించి, పోటీ ప్రభుత్వమును నెలకొల్పి 11 నెలలు నడిపిన సంఘటన ఏదీ భారత జాతీయోద్యమ చరిత్రలో కానరాదు. ఇటువంటి ఉద్యమానికి అంతకు ముందు ఎక్కడా ప్రయత్నం జరగలేదు. అట్టి మహోజ్జ్వలమైన సత్యాగ్రహం కేవలం 11 నెలలు మాత్రమే మనగలిగింది. దీనికి కారణాలు కనిపిస్తూనే ఉన్నాయి.

<u>బ్రాహ్మణ-బ్రాహ్మణేతరుల మధ్య నలిగిన ప్రతిష్ఠ అనే అహంభావం</u> :

చీరాల - పేరాల పురపాలక సంఘం 1919లో ప్రకటించినా అందుకు వ్యతిరేకత కనిపిస్తూనే ఉంది. నాడు జస్టిస్ పార్టీ అధికారములో ఉండి మద్రాసు రాష్ట్రంలో జస్టిస్ పార్టీ బ్రాహ్మణేతరుల పార్టీగా గుర్తింపు పొంద : బ్రాహ్మణులకన్నా అధికులమనే భావన ఉంది. అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ బ్రాహ్మణుల మాత్ర సంస్థయని, బ్రాహ్మణుల ఆధిపత్యాన్ని వీరు అంగీకరించరు.

అందుకే ఉద్యమం బ్రాహ్మణుడైన గోపాలకృష్ణయ్య నాయకత్వంలో జరుగుతున్న నాటి మద్రాసు ముఖ్య మంత్రి స్థానిక పురపాలక శాఖను నిర్వహిస్తున్న రామరాయనింగార్‌కు గిట్టకపోయినట్లయితే ప్రజలు తప్పకుండా శాసనోల్లంఘన జరిపి ప్రభుత్వానికి ప్రజలకు మధ్య తీవ్రమైన సంఘటనలకు దారితీసేది., ఉద్యమం మరో విధంగా ఉండేది.[1] 1921 ఫిబ్రవరిలో రామరాయనింగార్ చీరాల-పేరాల ను సందర్శించినప్పుడు పరిస్థితి తెలుసుకొని తాను అనుకుంటే పురపాలక సంఘాన్ని రద్దు చేయగలడు. కాని ఉద్యమం బ్రాహ్మణుల సారధ్యంలో సాగుటను మింగలేక, దానిని అణచటానికే నిర్ణయించుకొని, బ్రాహ్మణేతరుల గొప్పతనాన్ని తెలియజెప్పటానికి ఉద్యమాన్ని అణచుటకు చర్యలు తీసుకొనెను.

<u>అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఉద్యమాన్ని గుర్తించకపోవటం</u> :

చీరాల-పేరాల ఉద్యమాన్ని జాతీయ కాంగ్రెస్ గుర్తించకపోవటం వలన ఉద్యమానికి సగం అయువు పోయినట్లయ్యెను. జాతీయనాయకులెవ్వరూ ఇందు పాల్గొనలేదు దీనికి తోడు నాడు జాతీయ కాంగ్రెస్ లేదా ఉద్యమ నేత గాంధి చీరాల పేరాల ఉద్యమానికి కాంగ్రెస్‌కు ఎట్టి సంబంధం లేదని[2] ప్రకటించటం, దీనికి అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ 1921 ఏప్రిల్ 25 నాటికి శాసనోల్లంఘన ప్రారంభించటానికి ఏ ప్రాంతమునకు అనుమతి ఇవ్వకపోవటం. 1921 డిసెంబర్‌లో జాతీయ కాంగ్రెస్ శాసనోల్లంఘనోద్యమానికి అనుమతి యిచ్చింది. అప్పటినుండయినా ఉద్యమ సారధ్యాన్ని కాంగ్రెస్ స్వీకరించలేదు. కారణం ఉద్యమం విజయవంతమైతే ఆ కీర్తి ఆంధ్రులకు, గోపాలకృష్ణయ్యకు దక్కుతుందనా? గాంధి మరోసారి ఉద్యమం సఫలమైతే ఆ కీర్తి

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980 పుట 54

2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లాలో స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు బెంగుళూరు, 1974, పుట 45

కాంగ్రెస్‌కు, విఫలమైతే అపకీర్తి మీకేనని ప్రకటించడం, కాంగ్రెస్‌తో పనిలేకుండా ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించినందుకేనా? అదికాక పురసిర్ణమున సూత్రం గాంధి సూచించినదే. ఇది శాంతియుత శాసనోల్లంఘనే కాని దౌర్జన్య పూరిత శాసనోల్లంఘన కాదు. గోపాల కృష్ణయ్య గాంధి సూత్రాలను త్రికరణ శుద్ధిగా నమ్మి ఆచరించాడు. ఏమైనా కాంగ్రెస్ ఉద్యమాన్ని గుర్తించకపోవటం ఉద్యమ జ్వాలపై నీటిని చల్లినట్లే. గోపాలకృష్ణయ్యను ఉద్యమం ఎందుకు విఫలమైనదని అడిగితే చీరాల ఉద్యమం ఆరంభించిన నాటి నుండి గౌరవనీయులు, సాహసవంతులు, దురాశాపరులు అయిన నాయకులు అనిశ్చితాబుద్ధిని, ఆత్మ విశ్వాస రాహిత్యాన్ని ప్రదర్శించారు. మద్రాసుకు చెందిన యస్.శ్రీనివాస్ అయ్యంగార్ తప్ప ఇతరులెవ్వరూ ఇక్కడకు రాలేదు. వారి స్థితిగతులను విచారించటానికి ఏ కాంగ్రెస్ కమిటి రాలేదు. వారికి బాధ్యత తెలియదు. అని గోపాల కృష్ణయ్య చెప్పటాన్ని బట్టి ఉద్యమం పట్ల అంకురిత దీక్ష ఉన్న అంతరంగాలలో కాంగ్రెస్ ఉద్యమాన్ని గుర్తించలేదనే అసంతృప్తికి లోనయ్యెను.

<u>ఆర్థిక ఇబ్బందులు</u> :

ఆర్థికంగా అభివృద్ధి చెందినందుకు పన్నులు చెల్లించే స్థితిలో లేకపోవటానికి వ్యతిరేకముగా జరిగినదే చీరాల-పేరాల ఉద్యమం. అటువంటిది కొత్తగా తాటియాకులతో ఇండ్లను నిర్మించి 11 నెలలపాటు ఎటువంటి వ్యవసాయ యోగ్యం కాని ఇసుక ప్రాంతంలో 113 డిగ్రీల ఎండ 10 మీటర్ల వర్షపాతాన్ని లెక్కచేయకుండా ఉండటం చీరాల ప్రజల ఆత్మస్థైర్యం, అభినందనీయం. అప్పటికే ఆర్థిక పరిస్థితి ఉద్యమ ప్రణాళికను తలక్రిందులు చేసింది. బయట నుండి తగినంత సహాయం లభించలేదు. చివరకు కంటితుడుపుగా ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటి కేవలం 3000

మాత్రమే మంజూరు చేసింది. గోపాలకృష్ణయ్య ఎంత విరాళాలు సేకరించినా అది నామమాత్రంగానే ఉంది. కాని, అవసరాలను తీర్చలేకపోయింది. దీనిలో భాగంగానే బరంపురం వెళ్ళి అచ్చటనే అరెస్టు కాబడ్డాడు. గోపాలకృష్ణయ్య అరెస్టుతో ఉద్యమ కారులకు వేగుచుక్క కనుమరుగై పోయినట్లయ్యెను.

ఆంధ్రకాంగ్రెస్ నాయకుల మధ్య విభేదాలు :

ఉద్యమానికి కాంగ్రెస్ సంబంధంలేదని గాంధీ ప్రకటించటంతో ఆంధ్రా కాంగ్రెస్ నాయకులెవ్వరు ఉద్యమంలో పాల్గొనలేదు. చీరాల-పేరాల ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతూ, పలువురి మన్ననలను పొందుతున్నా నాయకులు సహాయసహకారములు అందించకపోగా గోపాలకృష్ణయ్యకు ఎక్కడ కీర్తి వరిస్తుందనే ఈర్ష్య పడ్డారు [1] అని గుమ్మిడిదల వెంకట సుబ్బారావు అన్నాడు. కనీసం కాంగ్రెస్ నాయకులు కూడా చేయూత నివ్వలేదు. పట్టాభి సీతారామయ్య, గోపాలకృష్ణయ్యల మధ్య విభేధములను ఎన్.వి.యల్.హనుమంతరావు తెలియజేసాడు.[2] పట్టాభి సీతారామయ్య ఆంధ్రప్రాంత వాసుడు, కాంగ్రెస్ పార్టీలో ఒకనిగా ఉన్నప్పటికి కూడా ఉద్యమానికి సహాయంగా కాంగ్రెస్నుండి కేవలం 3000 మాత్రమే ఇవ్వటం జరిగిందని స్వయంగా గోపాల కృష్ణయ్య చెప్పారు.[3] ఇట్టి ఆంధ్రనాయకుల మధ్య విభేధాలు ఉద్యమ క్షీణతకై స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి.

---

1. Gummidithala Venkata Subba Rao, OP Cit, P:120
2. ఎన్.వి.ఎల్.హనుమంతరావు : స్వంతపత్రాలు
3. Gummidithala Venkata Subba Rao, OP Cit, P:121

ఈ విధంగా ప్రభుత్వం అణచివేత చర్యలు, ముఖ్యంగా పోలీసులు, రెవిన్యూ అధికారులు, పురపాలక సంఘ అధ్యక్షుడు, ఎన్నో ఇబ్బందులు కలుగజేసారు. గోపాల కృష్ణయ్య జైలుకు వెళ్ళినప్పుడు ఆ స్థానాన్ని స్వీకరించటానికి ఎవరూ ముందుకు రాలేదు.[1] దీనితో ఉద్యమం ఒక వ్యక్తి నటించిన నాటకమయింది. సహాయనిరాకరణోద్యమ సమయములో చీరాల-పేరాల కీర్తి కెరటం దేశ నలుమూలలకు వ్యాపించి, గుంటూరు జిల్లాకే అజరామరమైన ఖ్యాతిని తెచ్చిపెట్టింది. డా|| బి.యస్. ఎల్ హనుమంతరావు బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదమనే సముద్రములో రామనగర్ స్వపరిపాలన జరుపుకునే ఒక దీపంలా కనిపించింది.[2] చీరాల-పేరాల ఉద్యమం తరువాత స్వరాజ్య సాధనకు, పూర్వాభినయాలై, గాంధీ నాయకత్వంలో నడచిన గొప్ప ఉద్యమాలకు నాంది అయినది. అదే ఉద్యమ విజయం.

-o-

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు, <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 63

2. Dr.B.S.L.Hanumantha Rao, <u>Guntur thought ages</u> (Brochure issued by the AICC during its session in Nehru on November 7-9, 1964), P:39

నాల్గవ అధ్యాయము

<u>పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం</u> :

బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాధికారాన్ని కూకటి వేళ్ళతో కదిలించి ప్రభుత్వాన్ని గడగడలాడించిన మరో మహోజ్జ్వలమైన సంఘటన గుంటూరు జిల్లాలోని పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం. 1921-22 సంవత్సరంలో సహాయనిరాకరణోద్యమంలో భాగంగా జరిగిన శాసనోల్లంఘనోద్యమంలో పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం భారత జాతీయకాంగ్రెస్ సాగించిన స్వాతంత్ర్య పోరాట చరిత్రకు మణి మకుటం. 1921 వ సంవత్సరం అంతా సహాయనిరాకరణోద్యమం ముమ్మరంగా సాగింది. దాదాపుగా నాడు 20 వేల మందికి పైగానే వ్యష్టి శాసనోల్లంఘన జరిపి, జైలులో ఉన్నారని, వారి సంఖ్య త్వరలో 30వేలకు పెరుగుతుందని పట్టాభి సీతారామయ్య రాసారు.[1] ఒక్క గుంటూరు జిల్లాలోనే సహాయనిరాకరణోద్యమ కాలంలో 100 మందికి పైగా ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది.[2] గాంధి నాయకత్వంలో జాతీయ స్వాతంత్ర్య పోరాటం పట్టణాల నుండి గ్రామాలకు చేరుకొని, అది ఒక ప్రజా ఉద్యమంగా పరిణితించేది. రైతు, కూలీ, గ్రామీణ ప్రజల సమస్యలపై తీర్మానాలు చేయుటం, వాటి అమలుకై ఆందోళనలు చేయుటం ప్రారంభమైనది. సహాయనిరాకరణోద్యమ లక్ష్యాలను తు.చ తప్పక పాటించినట్లయితే ఒక్క సంవత్సరంలో స్వరాజ్యాన్ని సాధిస్తానని గాంధీ చెప్పెను. 1921 సంవత్సరం ముగియుచుండగా ఉద్యమాన్ని ఉధృతం చేయుటానికి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ శాంతియుత శాసనోల్లంఘనోద్యమానికి పిలుపునిచ్చెను.

---

1. B.Pattabhi Sitaramayya : <u>OP Cit</u>, Vol-I, P:223
2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లాలో స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 176-185

<u>ప్రత్యేక ఢిల్లీ కాంగ్రెస్ సమావేశము</u> :

1921 నవంబర్ 5వ తేదిన అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఢిల్లీలో సమావేశమై మొదటిసారిగా పన్నుల నిరాకరణోద్యమంతో సహా సమిష్టి శాసనోల్లంఘనమును జరపటానికి వరించింది, కార్యక్రమాన్ని రూపొందించి దానిని అమలు జరుపటానికి రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీలకు అధికారం ఇవ్వబడింది.[1] దీనితోపాటుగా రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీలకు కొన్ని నిబంధనలను యివ్వడమైనది. అవి

అ) వ్యష్టి శాసనోల్లంఘన చేయదలచి వ్యక్తి సహాయనిరాకరణోద్యమ కార్యక్రమాన్ని పాటించాలి.

ఆ) నేత నేయుటం, నూలు వడకటం, విదేశీ వస్త్రాలను వదలి ఖద్దరును ధరించాలి.

ఇ) హిందూ-ముస్లిముల ఐక్యతలో విశ్వాసం ఉండాలి.

ఈ) ఖిలాఫత్, పంజాబు దురాగతాల పరిష్కారానికి స్వరాజ్య సాధనకు అహింసయే పరమావశ్యకమని గుర్తించాలి.

ఉ) అంటరానితనాన్ని పాటించకుండుట.

ఇవే తరువాత ఢిల్లీ నిబంధనలు అనే పేరుతో బాగా ప్రచారం పొందాయి. సమిష్టి శాసనోల్లంఘన విషయంలో జిల్లాకొక యూనిట్‌గా తీసుకొని ఆ యూనిట్ జనాభాలో ఎక్కువ శాతం సహాయనిరాకరణోద్యమ సిద్ధాంతాలతో పూర్తి విశ్వాసం ఉండాలి.[2]

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 86

2. B.Pattabhi Sitaramayya : <u>OP Cit,</u> Vol-I, P:219

<u>అహమ్మదాబాద్ అఖిలభారత జాతీయకాంగ్రెస్ సమావేశము</u> :

1921 డిసెంబర్ చివరలో అఖిలభారత జాతీయకాంగ్రెస్ సమావేశము అహమ్మదాబాద్‌లో జరిగింది. ఈ సమావేశానికి చిత్తరంజన్ దాస్ అధ్యక్షత వహించాల్సి ఉంది. కాని చిత్తరంజన్ దాస్ అరెస్టు కావటంతో ఢిల్లీకి చెందిన హకీం అజ్మల్‌ఖాన్ అధ్యక్షత వహించెను.[1] ఈ సమావేశములో ఇంతకు ముందు నడచిన దానికంటె ఎక్కువ శక్తితో అహింసాయుత సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని కొనసాగించాలని ప్రకటించింది. ఇంకా వ్యక్తులు గాని, సంస్థలు గాని తమ అధికారాన్ని నిరంకుశముగా నియంతృత్వ ధోరణిలో, ప్రజలను నిర్వీర్యులను చేసే విధంగా ఉపయోగించటాన్ని నిరోధించటానికి మిగిలిన అన్ని మార్గాలు నిష్ఫలమైనప్పుడు సాయుధ విప్లవానికి బదులుగా ఉపయోగించతగిన ఒకే ఒక నాగరికమైన, ప్రభావాత్మకమైన అయుధం శాసనోల్లంఘన అని తెలుస్తుంది. అందువల్ల కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలందరిని అహింసాయాత్మక మార్గంలో విశ్వాసం కలిగి, భారతీయుల పట్ల పూర్తిగా బాధ్యతారాహిత ధోరణిలో నడుస్తున్న ప్రస్తుత ప్రభుత్వాన్ని తొలగించటానికి ఏదో ఒక విధమైన త్యాగం తప్ప ఇతర మార్గం ఏదీ లేదని నమ్మే ఇతరులందరిన సమిష్టి శాసనోల్లంఘనం చేయుమని ప్రజలు అహింసాత్మక పద్ధతులలో తగిన శిక్షణను పొందినప్పుడు లేక ఇంతకు క్రితం జరిగిన ఢిల్లీ సమావేశంలోని నిబంధనలను పాటించబడిన సందర్భాలలోని నిబంధనలు, పాటించబడిన సందర్భాలలోను, సమిష్టి శాసనోల్లంఘనమును ఆదరించవలసిందిగా, ఇందుకుగాను 18 సంవత్సరములు అంతకు పైబడిన వయసు కలవారందరిని స్వచ్ఛంద సంస్థలో చేరమని కోరడమైనది.[2]

---

1. B.Pattabhi Sitaramayya: <u>OP Cit</u>, Vol-I, P:219
2. B.Pattabhi Sitaramayya: <u>OP Cit</u>, Vol-I, P:223

శాంతియుత శాసనోల్లంఘున జరిపే యూనిట్‌ను గాంధి స్వయంగా సందర్శించి కార్యక్రమాన్ని పర్యవేక్షిస్తాడు. ఇందులో భాగంగా ఆంధ్రా శిబిరములో ఆంధ్రులు అడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానము ఇస్తూ ఉన్నాడు గాంధి. అప్పుడే ఒంగోలు నుండి వచ్చిన చేరువు వెంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి '' సహాయ నిరాకరణోద్యమ కార్యక్రమంలో భాగంగా పన్నులు చెల్లించటానికి నిరాకరించాలి. మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలో పన్నులు వసూలు కార్యక్రమం జనవరి , జూన్ లలో ప్రారంభమవుతుంది. ఇప్పుడు ఇండ్లకు వెళ్ళగానే మేము ఎదుర్కొనబోయే ఈ పన్నులు చెల్లింపు నిరాకరణ విషయంలో మీరు మాకు ఏ సలహా ఇస్తారు '' అని అడిగిన దానికి గాంధి హిందూ , ముస్లిమ్ ఐక్యత, అంటరానితనము నిర్మూలన, ఖద్దరు ప్రచారము, అహింసలో విశ్వాసం మొదలైన అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఢిల్లీ సమావేశము నిబంధనలను ప్రజలు సాధించగలిగేటట్లు చెప్పదగిన ప్రాంతాలలో పన్నుల నిరాకరణతో సహా శాసనోల్లంఘున కార్యక్రమాన్ని చేపట్టవచ్చు అని సమాధానము చెప్పెను.[1]

<u>గుంటూరు జిల్లాలో పన్నుల నిరాకరణోద్యమం</u> :

గాంధి సూచనలు మేరకు దేశం మొత్తం శాంతియుత శాసనోల్లంఘునకు సమాయత్తమయ్యెను. దీనిలో భాగంగా పన్నుల నిరాకరణోద్యమంలో గుంటూరు జిల్లా ప్రముఖ పాత్ర వహించెను. గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి 1921 జనవరి 12వ తేదిన పొన్నూరులో సమావేశమై పన్నుల నిరాకరణోద్యమ తీర్మానాలను ఆమోదించి తెనాలి, గుంటూరు , రేపల్లె, ఒంగోలు, తాలూకాలలోని కొన్ని పిర్కాలు తప్ప గుంటూరు జిల్లా అంతట జనవరి వాయిదా భూమిశిస్తు, చెల్లింపరాదని

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 283

ఏకగ్రీవంగా నిర్ణయించటం జరిగింది.[1] జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ తీసుకున్న నిర్ణయానికి ముందే ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షుడైన కొండా వెంకటప్పయ్య, కార్యదర్శి గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి 1921 డిసెంబర్ మొదట్లోనే గుంటూరు జిల్లాలోని గ్రామాలను సందర్శించి పన్నుల నిరాకరణోద్యమానికి సంసిద్ధంగా ఉండాలని చెప్పెను.[2]

ఒంగోలులో పన్నుల నిరాకరణోద్యమాన్ని వ్యాప్తి చేయుటకు కాంగ్రెస్ కార్యకలాపాలను అమలు చేసే బాధ్యతను రాధాగోపాలశాస్త్రి, చెరువు వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం శాస్త్రి, రామాయణం లక్ష్మీనరసింహం, కోటు విశ్వనాథం, చివుకుల రాధా కృష్ణయ్య, కప్పర నరశింహం, వల్లూరి నారాయణరావు మొదలైనవారు తాలూకాలో పర్యటించి కాంగ్రెస్ తీర్మానాలను ప్రజలు ముందుంచెను.

<u>పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం</u> :

బ్రిటీష్ సామ్రాజ్యాన్ని కలవరపరచి, భారత జాతిని చైతన్య వంతులను చేసి, మొత్తంగా 1921 వ సంవత్సరములో గాంధీ సత్యం, అహింసా అనే ఆయుధాలతో సాగించిన సహాయనిరాకరణోద్యమానికి, ఊపును హుషారును కలిగించినది పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం. దీనికి నాయకుడు పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి. పెదనందిపాడు గ్రామం ఫిర్కా కేంద్రం. ఈ ఫిర్కాలో దాదాపుగా 100 గ్రామాలు ఉన్నాయి.

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు, <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 88

2. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 280-81

పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి పల్లెటూరిలో పెరిగి, పల్లెటూరి చదువులు మాత్రమే చదివినా కాంగ్రెస్‌లో పూర్తి విశ్వాసం ఉంది. సాహసోపేతము, వీరోచితము, సమయస్ఫూర్తి , నిర్మాణదక్షత వీరయ్య సొంతం. దీనికి తోడు వీరయ్య గొప్ప కర్నాటక విద్వాంసుడు. హరికథలు రచియించి ప్రజానురంజకముగా ప్రదర్శించి అశేష ప్రజలను ఆకర్షిస్తూ ఉండేవాడు.

ఒకప్రక్క గుజరాత్‌లో గాంధి ప్రత్యక్ష పర్యవేక్షణలో వల్లభాయి పటేల్ నాయకత్వంలో బార్డోలి నందు ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతుంది. కాని ఆంధ్రా కాంగ్రెస్ కమిటి పట్టిపట్టనట్లుగా ఎక్కడ, ఎవరు ఉద్యమం సాగించాలో నిర్ణయించలేక మినమేషాలు లెక్కపెడుతున్నారు.[1] చివరకు గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ వినుకొండలో సమావేశమై పెదనందిపాడును ఎన్నిక చేసింది.[2] ఎన్నిక చేయుటయే తరువాయి, పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి పెదనందిపాడు ఫిర్కాలోని ప్రతి గ్రామం తిరిగి, ప్రసులూరు గ్రామంలో ఫిర్కా గ్రామోద్యోగుల సమావేశం ఏర్పాటు చేసెను. అప్పటికి కాంగ్రెస్ అనుమతి అధికారికంగా లభించలేదు. అయినను వీరయ్య చౌదరి, మాచిరాజు రామమూర్తి అధ్యక్షతన 1921 డిసెంబర్ 28న ప్రసులూరులో సమావేశం జరిపి గ్రామ మునసబులు, కరణాలు, ఎట్టి మొతాదులతో సహా రాజీనామాలు చేయాలని నిర్ణయించిన వెంటనే వంద మైగా గ్రామోద్యోగులు మూకుమ్మడిగా రాజీనామాలు చేసారు.[3]

---

1. దరువూరి వీరయ్య : <u>పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి వీరోచిత గాధ, గుంటూరు</u>, 1992, పుట 35

2. పై మూలము, పుట 42

3. పై మూలము, పుట 42

అయితే నాటికే గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి, మద్దిరాధాకృష్ణమూర్తి, ఉన్నం లక్ష్మి నారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరశింహాచారి వంటి గుంటూరు నాయకులు అరెస్టు కాబడ్డారు.[1] దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య అధ్వర్యములో చీరాల-పేరాల ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతుంది. అట్టి పరిస్థితులలో పెదనందిపాడు ఉద్యమానికి అధినేతగా నాటి ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడు కొండా వెంకటప్పయ్య, రైతు పెద్దగా ఉన్న పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి ప్రత్యక్ష నాయకత్వం వహించారు. వీరికి చేదోడు, వాదోడుగా వందవోలు గ్రామకరణం మాచిరాజు రామమూర్తి, పెదనందిపాడు కరణం గద్దె నాగేశ్వరరావులు పనిచేసారు.[2]

<u>శాంతిసేన</u> :

పన్నులనిరాకరణోద్యమాన్ని ఉధృతం చేయుటకు శాంతియుతమైన ఒక సేవా దళాన్ని ఏర్పాటు చేయాలని, గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కార్యవర్గ సంఘం 1921 డిసెంబర్ 19న నిర్ణయించి, వాలంటరీలను చేర్చుకొనటానికి ఎస్.వి.యల్. నరసింహారావు, వోలిశెట్టి హనుమయ్య గుప్త, మద్దిరాధాకృష్ణయ్యలతో ఒక సబ్ కమిటీని కూడా ఏర్పాటు చేసింది.[3] ఈ తీర్మానాన్ని అనుసరించి చాలామంది వాలంటరీలు శాంతిదళంలో చేరారు. ముఖ్యంగా పెదనందిపాడు ఫిర్కాలో వీరయ్య చౌదరి అధ్వర్యంలో వందల కొలది వాలంటరీలు శాంతి సేనలో చేరారు. ప్రతి గ్రామంలో 20నుండి 200 మందితో జాతీయ వాలంటరీ సంఘాలను ఏర్పరచారు. మొత్తం శాంతి దళంలో

---

1. దరువూరి వీరయ్య: <u>పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం, పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి, వీరోచిత గాధ, గుంటూరు</u>, 1992, పుట 43

2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 74

3. <u>The Hindu</u>, dated December 20, 1921

4 వేలకు పైగానే ఉన్నారు.[1] 60 నుండి 65 సంవత్సరముల వయోవృద్ధులు కూడా చురుకుగా పాల్గొని పనిచేసారు. ఈ శాంతి సేనలోని సభ్యులు అందరూ ఖద్దరు యూనిఫారంలు, బాడ్జీలు ధరించేవారు. వీరు గాంధీ ప్రవచనాలు అయిన సత్యం, అహింసలకు పూర్తిగా అంకితులైనారు. పోలీసులు, అధికారులు ఎంత తీవ్రంగా రెచ్చగొట్టినను తమ నిబ్బరాన్ని, సహనాన్ని కోల్పోయేవారు కాదు. కొందరు రోజుకు 24 గంటలు పగలనక రేయి అనక అనేక గ్రామాలు తిరుగుతూ పరిస్థితులు గమనిస్తూ ఉండగా, మరికొందరు వార్తాహారులుగా పనిచేసి సమాచారమును ఎప్పటికప్పుడు కొండా వెంకటప్పయ్య, వీరయ్య చౌదరికి తెలియచేసేవారు.[2] ప్రతి గ్రామంలో శాంతిసేన 100 గజాలకు ఒక్కరు చొప్పున ఉండేవారు.[3]

<u>శాంతిసేన కార్యక్రమము</u> :

ప్రతి 100 గజాలకు ఒక్కరు చొప్పున ఉండే శాంతి దళం ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన ఏ అధికారి లేదా పోలీసులు లేదా రెవిన్యూ ఉద్యోగులు వచ్చి పలకరించినా పలికేవారు కాదు. ఏమైనా అడిగినా ఏమో నాకు తెలియదు అని చెప్పేవారు. అధికారులు శాంతిసైనపై ఉమ్మివేసినా,కొట్టినా ఏ విధమైన హింసలకు దిగేవారు కాదు. మరియు ప్రభుత్వ ఉద్యోగులను సంఘ బహిష్కరణ కూడా చేసేవారు. దీనికి నిదర్శనం స్పెషల్ ఆఫీసరుగా వచ్చిన రూథర్ఫర్డ్ గుంటూరు నుండి పెదనందిపాడులో ఉన్న సైన్యమును కలుసుకునేందుకు బయలుదేరి పెదనందిపాడు శివారుప్రాంతపు చెరువు వద్ద ఉన్న ఒక పిల్లవానిని పిలిచి ఇదేనా పెదనందిపాడు అని అడుగగా ఆ బాలుడు సమాధానము

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 96

2. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 220

3. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 83

కూడా చెప్పలేదు. చివరకు ప్రభుత్వం రికవరి చట్టాన్ని ప్రవేశపెట్టింది.[1] ఈ వాలంటరి శాంతిదళం పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమంలో అద్వితీయమైన పాత్రను నిర్వహించి ఉద్యమం విజయవంతం కావటానికి తోడ్పడెను.

<u>ఉద్యమం :</u>

పన్నుల నిరాకరణోద్యమంలో భాగంగా గ్రామాధికారుల రాజీనామాలు శాంతిసేన ఏర్పాటు, అస్పృశ్యతా నివారణ, హిందూ-ముస్లీముల ఐకత్య, అహింసా పద్ధతి మొదలైనవి అహ్మదాబాద్ నిబంధనల అనుగుణముగా పన్నుల నిరాకరణోద్యమానికి మార్గం సుగమమయ్యెను . ఇదే కొండా వెంకటప్పయ్య తంతిద్వారా గాంధీకి తెలియజేసాడు. ఉద్యమం బాగా ముందుకు సాగింది, పంచమ, క్రిస్టియన్స్, వెట్టి వారితో సహా గ్రామాధికారులు పెద్ద సంఖ్యలో రాజీనామాలు చేస్తున్నారు. వివిధ స్థాయిలలో జట్టు వెంట జట్టుగా పనివారలు అరెస్టులు పెరిగిపోతున్నాయి. చాలా గ్రామాలలో సహాయనిరాకరణం చేసేవారు వాలంటరీల ద్వారా మార్పు చెందినారు. పంచములు, క్రిస్టియన్స్ అధికారులు కూడా బ్రాహ్మణ వంట ఇంటిలోకి ప్రవేశించి, ఒప్పు చేసినప్పటికి ఎవరూ అభ్యంతరం చెప్పలేదు. ప్రయోగం జరుగుతున్న ఈ తాలూకాలు ఖద్దరు విషయంలో స్వయం సమృద్ధిగా ఉన్నాయి. గ్రామాలలో స్త్రీలతో సహా 60 శాతం ప్రజలు ఖద్దరు ధరిస్తున్నారు. ఢిల్లీ నిబంధనలు పాటించబడ్డాయని మేము సవినయంగా తెలియజేసుకొంటున్నాము.

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 84

శతఘ్ని శకటాలతోను, మోటారు లారీలతోను మిలటరీ గుంటూరు వచ్చింది. ఈ పరిస్థితులలో పన్నులు చెల్లించమని చెప్పినట్లయితే ఉద్యమం నుండి మూకుల్నా తొలగిపోవటం జరిగి, మిగతా జిల్లాలు కూడా బాగా దెబ్బతినటానికి కారణమవుతుంది. మీ నుండి అనుకూల సమాధానమునకై ఎదురు చూస్తూ

ఇట్లు
కొండా వెంకటప్పయ్య,
అధ్యక్షుడు;
ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ.

నడింపల్లి నరశింహారావు,
కార్యదర్శి, ఎ.ఐ.సి.సి.

వల్లిశెట్టి హనుమయ్య గుప్త,
ఎ.ఐ.సి.సి.సభ్యుడు.

ఈ తంతికి గాంధి సమాధానము ఇలా ఉంది.

పరిస్థితిని గమనించి నిర్ణయించటానికి తగిన మంచి న్యాయాధిపతులు మీరే. ఢిల్లీ నిబంధనలు సరిపోయినట్లయితే, మీకు నమ్మకం ఉన్నట్లయితే జోక్యం చేసుకోవటానికి నాకు అధికారం లేదు. భగవంతుడు మీకు మేలు చేయునుగాక. న్యాయమైన ప్రయత్నాలు అన్నిటిని ఆయన ఆశీర్వదిస్తాడు. ప్రతిరోజు సమాచారము అందజేయుండి.[1]

ఇట్లు
గాంధి.

---

1. The Hindu, dated January 23, 1922

అదే విధంగా గాంధీ ఉద్యమానికి పూర్తి నేతృత్వం వహిస్తానే నేను గావిస్తున్న ఇటువంటి ప్రయోగ ఫలితం స్పష్టంగా తెలిసేవరకూ ఆంధ్రదేశంలో సహా ఏ ప్రాంతంలో కూడా అందుకు ప్రయత్నం చేయకుంటే నేను సంతోషిస్తాను. అని యంగ్ ఇండియా పత్రికలో జనవరి 2, 1922న ప్రకటించాడు.[1] దీనికి న్యాపతి సుబ్బారావు ఇప్పుడు ఒక్క తప్పటడుగు వేసినా అది మనలను సరిదిద్దుకోనంత కష్టనష్టాలు చేస్తుంది. అప్పుడు పశ్చాత్తాపపడినా, గుండెలు బాదుకున్నా ప్రయోగం ఉండదు.[2] అని అన్నాడు. మరియు లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ సభ్యుడైన సి.వి.సుబ్బారావు అహింసాయుతమైన కార్యక్రమంలో రైతుల శిక్షణ పొందినవారు కారు అని, అందువల్ల తీవ్రమైన అలజడులు జరుగవచ్చునని వారి చర్యలకు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ పూర్తి బాధ్యతలు స్వీకరించాలని, తమ సొంత ప్రయోజనం కోసం కాకుండా సహాయనిరాకరణ వాదిగా జిల్లాలో ఈ ఉద్యమం విఫలమైతే ప్రభుత్వ ధోరణి మరింత కఠినమవుతున్నదన్న విషయం గమనించాలి. అని చెప్పాడు.[3]

గాంధీ సమాధానం తడవుగా గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ 1922, జనవరి 12న పన్నుల విరాకరణాన్ని చేపట్టుటకు నిర్ణయాన్ని గైకొన్నది. గుంటూరు జిల్లా అంతట ముఖ్యంగా పెదనందిపాడు ఫిర్కాలోను, ఒంగోలు తాలూకా దుద్దుకూరు, అద్దంకి, నూతలపాడు ఫిర్కాలలోను ఉద్యమం, బాగా సాగింది. ఈ పరిస్థితులలో జాతీయనాయకులు వచ్చి ఉద్యమాన్ని నిలుపుదలచేయాలి అన్నా వినేటట్టు లేరు ప్రజలు.

---

1. Young India, dated January 2, 1922

2. The Hindu, dated January 25, 1922

3. The Hindu, dated January 29, 1922

<u>ప్రభుత్వ దమనకాండ</u> :

జిల్లాలో 1921 జనవరి కిస్తీ చెల్లించవలసిన మొత్తం పన్ను 14,73,000 రూపాయిలు, ఫిబ్రవరి 3వ తేదీకి ప్రభుత్వ ప్రకటనను బట్టి వసూలైన మొత్తం 4 లక్షలు మాత్రమే.[1] ఇట్లా ప్రభుత్వ ఆదాయం పూర్తిగా తగ్గిపోవటంతో పన్ను వసూలు చేయుటకుమిలటరి దళాన్ని మరియు జిల్లా మేజిస్ట్రేట్ కోరికి మేరకు గవర్నర్ అంగరక్షక దళం ఒకటి గుంటూరులో ఉంచబడింది. మరతుపాకులు ధరించిన సైనికులు పెదనందిపాడు ఫిర్కాలోని అనేక గ్రామాలలో కవాతులు జరిపి ప్రజలను భయాందోళనలు కల్గించుటకు ప్రయత్నించారు. ప్రజలు ప్రతిఘటన మరి ఎక్కువ ఉన్న చోట్ల శతఘ్ని శకటాలను కూడా ఉంచారు.[2] 1861 నాటి పోలీస్ చట్టపు 15వ సెక్షన్ క్రింద ఆ పోలీస్ బలానికి అయ్యే ఖర్చు పెదనందిపాడు ఫిర్కాలోని ప్రజలు చెల్లించాలని ప్రభుత్వం ఉత్తర్వు జారీ చేసెను.[3] అదే విధంగా ఈ ప్రాంతాన్ని 1861 చట్టం 5వ సెక్షన్ క్రింద ప్రకటించిన సైనిక పోలీస్ దళాలు జరుపదలచినందున, జప్తుచేసిన స్థిరాస్తులను తక్షణమే అమ్మకాలు చేయుదలచి ప్రత్యేక శాసనాన్ని ప్రవేశపెట్టెను.[4] దీని ద్వారా ప్రభుత్వం స్థిర చరాస్థులను జప్తు చేయుటం ప్రారంభించెను. జప్తు చేసిన భూమికాని, చరాస్తులు కాని వెంటనే వేలం వేయుటానికి అవసరమైన దళాలు తీసుకొనుటకు రెవిన్యూ బోర్డు సభ్యుడైన ఎల్.టి.హారిస్‌ను గుంటూరుకు పంపించారు.[5]

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 98

2. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 295

3. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్రోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 93

4. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లాలో స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 95

5. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్రోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 93

సబ్ ఇన్స్పెక్టర్, డిప్యూటీ తహశీల్దార్ వచ్చి రైతులను పిలిచిరి. కాని ఎవరూ రాలేదు. గ్రామం అంతా నిర్మానుష్యంగా నిశ్శబ్దంగా ఉండెను. తరువాత పోలీసు లోనికి వెళ్ళి నోటీసులను స్తంభాలకు తగుల్చబెట్టుటకు అంటించ పోయిరి. ఆ నోటీసులు శిస్తులు ౬ రోజులలో చెల్లించని ఎడల భూములను కూడా జప్తు చేయుదము అని ఉంది.[1]

పెదనందిపాడు :

పెదనందిపాడులో 4,5 తేదీలలో 30 మంది మిలటరీ పోలీసులు వచ్చి పడమర వైపున ఉన్న చింతల తోపులో ఉండిన వార్త గ్రామములో తెలియగానే నలుగురు మనుష్యులు ఎచ్చటనూ కూడరాదనియు, బాలురులను బయటకు రానియకూడదనియు దండోరా వేయించిరి. అప్పుడు ఇరువురు నోల్జర్లు గ్రామంలోనికి రాగా వారిని పలుకరించిన వారు లేకుండెను.[2]

ఈదుమూడి దుద్దుకూరు సంఘటనలు :

ఒంగోలు తాలూకాలోని ఈదుమూడి దుద్దుకూరు గ్రామాలు పన్నుల నిరాకరణానిక సంసిద్ధులు కాగా తహశీల్దార్ రైతులకు బుద్ధి చెప్పాలనే ఉద్దేశ్యముతో ఎరి పశువులను నిర్బంధిస్తే వారి ఆట కడుతుందనే ఉద్దేశ్యముతో మలబారు రిజర్వు పోలీసుల సహాయముతో ఊరికి ఒక మైలు దూరమున పశువులన్నిటిని

---

1. పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి డైరీ ఆధారంగా

2. మాదాల వీరభద్రరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 89

నిర్బంధించి, దప్పిడీలతో సహా పన్ను చెల్లిస్తేనే పశువులను వదులుతామన్నారు. పొద్దు నెత్తిమీదకెక్కుతోంది అయినా వదలలేదు. పశువులకు మేత, నీళ్ళు లేక ఆకలిగి అల్లాడిపోతున్నాయి. సత్యాగ్రహులు అవటనే ఉన్నారు. ఈవార్త విన్న ప్రజలు పిద్యైనా ఉంటే మామీద చూపండి, నోరులేని జీవాలమీద కాదు. అని పశువులను రక్షించుకొనుటకు ఈటెలు, బల్లెములు, గొడ్డళ్ళు, గునపాలు, కర్రలు చేతికి అందినవి తీసుకొని సుమారు 600 మంది రణరంగానికి బయలుదేరిన వీర సైనికుల వలె వస్తూ ఉన్నారు. ఇది సత్యాగ్రహులుగా, గాంధీ అనునాయులుగా, అహింసా బద్ధులుగా ఇది చేయదగునా అనేది వీరు మరచారు. అప్పుడు వారికి కనిపిస్తుంది విజయమో, వీర స్వర్గమో అనేది తప్ప మరేదీ కనిపించలేదు. అప్పుడు సత్యాగ్రహులలో ఒక పెదతలకాయలలో పుట్టిన ఆలోచనతో కొందరు చొక్కాలు విప్పి, నడుముకు బిగించి గ్రామస్థులు వస్తున్న డొంకకు అడ్డంగా నేలమీద పరుండి మా శరీరముల మీదుగా నడచి పోవలచిందేకాని వేము లేవము అని మూర్కించారు. గ్రామస్థులకు సత్యాగ్రహులకు మధ్య వాదోపవాదములు జరిగాయి. గ్రామస్థులు కాళ్ళు పట్టుకొన్నా సత్యాగ్రహులు వారి మాట వినలేదు. ఇంతలో ఒంగోలుకు కొత్తగా వచ్చిన సబ్‌కలెక్టర్ అక్కడకు వచ్చి పరిస్థితులను గమనించి తహశిల్‌దార్‌ను మందలించి నోరులేని పశువులను నిర్బంధించటం సబబుకాదు, పశువులను వదలివేయమని ఉత్తరువు జారీచేసి సత్యాగ్రహుల సమయస్ఫూర్తిని ప్రశంసించాడు.[1]

ప్రభుత్వాధికారులు కరణాలవద్దనుండి రికార్డులు,తీసుకొన్న పన్నులు వసూలు చేయుటానికి చివరకు వెట్టి మొహతాదులు కూడా లేకపోయిరి. ఆస్తులు జప్తు

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 92

చేయాలంటే ఎవరు ఎంత కట్టాలో, ఏ ఇల్లు ఎవరిదో చెప్పే మనిషి లేడు. చివరకు అడ్డగోలుగా ఏదో నెంబర్ క్రింద ఎవరివో ఆస్తులు జప్తు చేయనారంభించినా జప్తు చేసిన ఆస్తిని చేర్చటానికి, బండ్లు కట్టేవారు కాని, కూలీలు కాని రాని పరిస్థితి[1] జప్తు చేయుటంలో ప్రభుత్వం అతి నిర్దయగా వ్యవహరించింది. అద్దంకి తహశీల్దార్ అయిన సోమయాజులు అద్దంకిలో జప్తు చేయుచుండగా కోటా సుందరమ్మ అనే స్త్రీ మెడలోని మంగళసూత్రములు లాక్కొనుటకు ప్రయత్నించగా ఆమె రెండు అడుగులు వెనక్కివేసి ఆ దండను తన సోమయాజుల మొహాన విసిరివేసింది.[2]

ఈ విధంగా రెవిన్యూ అధికారులు ఎంత ప్రయత్నించినా శాంతి సేన సమయస్ఫూర్తి వలన వారి చర్యలు ఫలించలేదు. అప్పుడు ప్రభుత్వం గుంటూరు జిల్లా కలెక్టర్ రూథర్ ఫర్డ్‌కు శిస్తు వసూలు చేయుటకు సర్వాధికారాలు ఇచ్చింది. ఈ స్థితిలో ఆంగ్లేయులు అనుసరిస్తున్న విభజించు పాలించు అనే సూత్రాన్ని ప్రవేశ పెట్టనారంభించెను. నాడు గ్రామ మునసబులంతా కమ్మవారు, కరణాలు . వీరిద్దరిని రెచ్చగొట్టి ఉద్యమాన్ని బలహీనపరచుటకు ప్రయత్నాలు చేసెను. నాడు తహసీల్దార్‌గా ఉన్న జంపాల వెంకటేశాన్ని డిప్యూటి కలెక్టర్‌గా ప్రమోట్ చేస్తామని ఆశ చూపి పెదనందిపాడు పంపారు. కాని ఈయన ప్రయత్నాలన్నింటిని శాంతిసేన భగ్నంచేసింది.[3] మరియు ప్రభుత్వం జప్తు చేసిన భూములను వేలం వేసేటప్పుడు పాడేవారు ఎవరూ రానట్లయితే ప్రభుత్వమే ఆ భూములను కొని బడుగువర్గాల వారికే పంచిపెడుతుందని ప్రభుత్వం ప్రకటించెను.[4] దీనిని గాంధి అభినందించి ఈ ఏర్పాటు

---

1. పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి : నివేదిక ఆధారంగా
2. రామచంద్రుని వెంకటప్పయ్య : <u>ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ రాజకీయ చైతన్యం</u>, గుళ్ళపల్లి ఆదినారాయణ షష్టిపూర్తి సంచిక, ఒంగోలు, 1972, పుట 116
3. దరువూరి వీరయ్య : <u>పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం, పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి వీరోచిత గాథ</u>, హైదరాబాదు, 1991, పుట 16
4. Press Communiqe issued by R.A Graham, Chief Secretary, Government of Madras, Fort St.George, dated January 20, 1922

రెండు వర్ణముల వారికి ఉపయోగకరంగా ఉంటుందని, సహాయనిరాకరణ వాదులు జప్తు చేయబడిన తమ వస్తువుల అమ్మకం జరుగనీయవలెనని, బడుగు వర్ణాలవారిని వేలం పాడి భూములను కొనుక్కునేందుకు అవకాశం ఇవ్వటం చాలా ఉదారాత్మకంగా ఉంటుందని, మనం ఏ బడుగు వర్ణాల వారినైతే ఆ దుస్థితినుండి ఉద్ధరింపబడాలని కోరుకుంటున్నామో, వారే తాత్కాలికంగా మనం వదులుకున్న భూములను ఆక్రమించటం కంటె మంచిపని ఇంకేముంటుంది, ఇది తాత్కాలికంగానైన. బడుగువర్ణాలవారు నష్టపోరు. ఎందుకంటే వారిని సంతోషముగా తృప్తిగా జీవితంలో స్థిరపడేటట్లు చూడటమే స్వరాజ్య ప్రభుత్వపు ముఖ్య ధ్యేయంగా ఉంటుంది అని గాంధి యంగ్ ఇండియా పత్రికలలో చెప్పెను.[1] ఆదే విధముగా గ్రామ మునసబులను, కరణాలను తొలగించి, వారి స్థానములో వంశపారంపర్యపు హక్కులు కల్పించి తక్కువ కులముల వారిని నియమిస్తామన్న అధికారాలు తీసుకొనుటకు ఎవరూ ముందుకు రాలేదు. పెదనందిపాడులో దారిన పోయేవారిని ఇరువురిని బలవంతంగా కొనితెచ్చి వారు శిస్తును చెల్లిస్తున్నట్లు సంతకాలు చేయించుకొని రశీదులు ఇచ్చి, శిస్తు చెల్లిస్తున్నారు అని ప్రభుత్వం వదంతులు వ్యాప్తి చేసినా ప్రజలు వాటిని ఖాతరు చేయలేదు.[2]

ప్రభుత్వం ఎన్ని ప్రయత్నాలు చేసినను గాంధి చెప్పినట్లు ప్రభుత్వ సైన్యాలు కాల్పులు సాగించినప్పుడు, వారాసంతోషముతో రొమ్మును చూపాలి కాని, బెదిరిపోయి వీపులు చూపరాదు. అయినప్పటికి ప్రతీకార భావన, ద్వేషం ఉండకూడదు.[3] గాంధి యిచ్చిన సలహాను శాంతిసేన కార్యరూపంలో పెట్టెను.

---

1. M.K.Gandhi : Awakingis in Andhra Desa in <u>Young India</u> dated February 2, 1922

2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్రోద్యమము</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 44

3. M.K.Gandhi : Awakingis in Andhra Desa in <u>Young India</u> dated February, 1922

ఇదే రూథర్ ఫర్డ్ ''నేను అసలు 75వ కర్నాటక దళం వారు ఎలా ఉన్నారో చూడటానికి వెళ్ళాను. నా వెంట ఉన్న బంట్రోతుకు అది ఏగ్రామమో తెలియదు. మొదట వెళ్ళినప్పుడు అది పెదనందిపాడు అవునో, కాదో, సైన్యాలు ఎక్కడ ఉన్నాయో ఎవరూ చెప్పలేదు. వారు పారిపోవటమో లేక తమకు తెలియదని చెప్పటమో చేసారు. అని పెదనందిపాడును గూర్చి, అదే పెదనందిపాడు ఫిర్కా పరగాని గ్రామంలో ఎదురైన సమస్యలు లేదా శాంతిసేన కార్యక్రమములు గూర్చి, గ్రామ మునసబులు రాజీనామాలు చేసారు. కరణం ఉద్యమ నాయకులలో ఒకడు, గ్రామ పెద్దవాళ్ళు కూడా హాజరు కాలేదు. భూములను జప్తు చేయటానికి రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టర్లు సర్వే మ్యాప్ సహాయముతో ప్రతి సర్వే నెంబర్ వెతుక్కోవాల్సివచ్చింది. అక్కడ వాలంటరీలు తప్ప మరెవరూ కనిపించలేదు. ఆ వాలంటరీలు కూడా నేను వారి వద్దకు వెళ్ళగానే అక్కడనుండి వెళ్ళిపోయేవారు. వారి వెనుకాలే ఇతరులు కూడా వెళ్ళేవారు. పన్నులు చెల్లించని వారు ఎక్కడ నివశిస్తున్నారో ఎవరూ చెప్పేవారు కాదు. జిల్లాలో గ్రామాలన్నీ అతి జాగ్రత్తగా సర్వేక్షేయించబడి ఉన్నందువల్ల మేము వారి ఇల్లు కనుక్కోగలిగాము. మొదట ఇల్లు ఖాళీగా ఉండేది. తలుపులు తెరువగా ఎవరూ కనిపించలేదు. తరువాత ఇంటిలోని స్త్రీలు వరుసగా బయటకు వచ్చేవారు. యజమాని కనిపించేవాడు కాదు. ధాన్యం జప్తు చేయాల్సి వచ్చింది. ధాన్యాన్ని కొలవటం, కట్టి బస్తాలుగా తయారు చేయటం, జప్తు లిస్టు తయారు చేయటం, మొదలైనవి జరపటానికి రెండు గంటలు పట్టింది. ఈ కూలిపని అంతా రిజర్వు పోలీసులు చేయాల్సివచ్చింది.''[1] అని రాసాడు.

---

1. Rutherford to R.A.Graham, Chief Secretary Government of Madras, George, Madras dated January 26, 1922 (Andhra Pradesh State Archives, H.F.S.Section)

ఈ విధంగా గుంటూరు జిల్లా ప్రభుత్వానికి చెందవలసిన పన్నులు చెల్లించటానికి నిరాకరించటం ద్వారా పరిపాలనా వ్యవస్థ యొక్క అధికారాన్నే భగ్నం చేయటానికి ప్రయత్నించిందని మద్రాసు గవర్నర్ స్వయంగా అన్నాడు.[1] పన్నుల నిరాకరణతో పాటు ప్రభుత్వాధికారుల సాంఘిక బహిష్కరణ కూడా జరిగెను. ముఖ్యంగా వైశ్యులు వారికి నిత్యావసర వస్తువులు అమ్మటానికి నిరాకరించారు.[2] వాటి సబ్ ఇన్‌స్పెక్టర్ అక్బర్ హైదర్, తహశిల్దార్, పిల్లమర్రి నోమయాజులకు దుదుకూరులో కనీసం తాగటానికి మంచినీళ్ళు కూడా దొరకలేదు.[3] అదే విధంగా కోటికి గ్రామ కరణం అయిన అబబరాజు సుబ్బారాయుడు ప్రభుత్వాధికారులకు ఆహార పదార్థాలు ఇవ్వటం కాని, అమ్మటం కాని చేయవద్దని అన్ని గ్రామాలలోను మరీ దండోరా వేయించాడు.[4] ఇట్లా పన్నుల నిరాకరణతో స్తంభించిపోయిన గుంటూరు జిల్లాను గూర్చి రెవిన్యూ బోర్డు సభ్యుడైన హారిస్ ప్రస్తుతం తన జిల్లాలో పరిస్థితి చాలా తీవ్రంగా ఉందని, త్వరగా గట్టి చర్యలు తీసుకోనట్లయితే అది చాలా వేగం పెరిగేందుకు అవకాశం ఉందని, గుంటూరు జిల్లా కలెక్టర్ భావిస్తున్నాడు. అలాగే గుంటూరులో ఉద్యమాన్ని అణచివేయనట్లయితే ఆ అంటువ్యాధి అతి త్వరలో కృష్ణా జిల్లాకు పాకుతుందని కృష్ణా జిల్లా కలెక్టర్ తెలుసుకున్నాడు.[5] అని రాసాడు.

<u>ఉద్యమంలో కాంగ్రెస్ పాత్ర</u> :

ఇంతటి తీవ్రమైన ఉద్యమం కాంగ్రెస్ అనుమతితోనే జరిగినా

1.

2. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 291

3. రామచంద్రుని వెంకటప్ప వ్యాసం : <u>ఒంగోలు తాలూకా బహుముఖ రాజకీయచైతన్యం, గుండావల్లి ఆదినారాయణ షష్ఠిపూర్తి సంచిక, ఒంగోలు</u>, 1972, పుట 114

4. No tax Compaign in Duddukur of Guntur Dt. or narrated by Duddukur, Sri Krishna Murthy Karanam, Duddukur, (Andhra Pradesh State Archives, H.F.S. Section)

5. Report of Harris Member, Board of Revenue on the situation in Krishna, Guntur and Godavari District dated January 16, 1922 (Andhra Pradesh State Archives H.F.S. Section)

ఉద్యమ నాయకులలో లేదా కాంగ్రెస్ నాయకులలో భేదాభిప్రాయాలు ఉండటం వలన నాయకులెవ్వరూ ఉద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొనలేదు. ''కాంగ్రెస్ వారు ఒక్కరైనా ఆ ప్రాంతానికి వచ్చిన పాపాన పోలేదు. ఒకసారి శ్రీ నడింపల్లి నరశింహారావుగారు, మరోసారి శ్రీ గొల్లపూడి సీతారామ శాస్త్రి తప్ప మిగిలిన కాంగ్రెస్‌వారు అటుపక్కకు తిరిగి చూడలేదు.[1] కాంగ్రెస్ వారు ఉద్యమం పట్ల చిన్న చూపు చూసినను వీరయ్య చౌదరి చెప్పినట్లు'' ఆనాటి ఉద్యమం పార్టీలో పదవుల కోసమో లేక పేరు ప్రతిష్టల కోసమో జరిగినది కాదు , అందులోని ప్రతి వ్యక్తి నిస్స్వార్థ బుద్ధితో పర ప్రభుత్వ దమన నీతిని వ్యతిరేకించి ప్రజాక్షేమాన్ని సాధించుటయే కనుక కాంగ్రెస్ మొండిచేయి చూపినా ఉద్యమ తీవ్రత దినదినాభివృద్ధి పొందింది.[2]

<u>గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ కార్యవర్గ సమావేశము</u> :

పన్నుల నిరాకరణోద్యమం పెదనందిపాడు తారాస్థాయికి చేరింది. ఆంగ్లేయుల అరెస్టులు, జప్తులు, మిలటరీ కవాతులు ప్రజల మనోధైర్యం ముందు మోకరిల్లాయి. కాని నాయకులలో భేదాభిప్రాయాలు ఉండటం వలన పన్నుల నిరాకరణ ఉద్యమాన్ని సాగించటానికి ఎంపిక చేసిన ప్రాంతాలలో ఢిల్లీ నిబంధనలు పూర్తిగా పాటింపబడ్డాయా లేదా అనే విషయం గురించి కూడా బేదాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. అందుకు గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ కార్యవర్గం 1922 జనవరి 26న కొండా వెంకటప్పయ్య ఇంటిలో శివయ్య అధ్యక్షతన సమావేశం జరిగెను.[3] ఈ

---

1. పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి <u>డైరీ</u> ఆధారంగా

2. పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి <u>డైరీ</u> ఆధారంగా

3. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 95

సమావేశమునకు ఆంధ్ర నాయకులైన టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు, భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య వంటి ప్రముఖులు హాజరైనారు. ఇచ్చటనే అభిప్రాయబేధాలు పొడజూపాయి. సమావేశం ప్రారంభమైన వెంటనే పట్టాభి సీతారామయ్య, వెంకటప్పయ్య గారితో పెదనందిపాడు అన్నివిధాల తయారవనిదే ఎట్లా పన్నుల నిరాకరణకు అనుమతినిచ్చారు. ఏ ఉద్దేశంతో అనుమతిచ్చారు? అనిప్రశ్నించాడు. దానికి వెంకటప్పయ్య వీరయ్య గారిని సమాధానం చెప్పమని అడిగారు. వెంటనే వీరయ్య, అయ్యా పట్టాభిసీతారామయ్యగారు తమరు పిలూరులో పన్నుల నిరాకరణోద్యమమునకు అనుమతినిచ్చారు కదా ఏ విధంగా ఉద్యమానికి అనుకూలంగా ఉందని పిలూరులో అనుమతినిచ్చారు అని ఎదురు ప్రశ్న వేశారు. గతుక్కుమన్నారు పట్టాభిగారు.[1] తర్జనభర్జనలు జరిగిన అనంతరం పన్నుల నిరాకరణ జరుగుతున్న ప్రాంతాలలో ఢిల్లీ నిబంధనలు అమలు అయినదీ లేనిది నిర్ణయించటానికి టంగుటూరి ప్రకాశం, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు, దండు నారాయణ రాజు లతో ఒక సబ్ కమిటీ ఏర్పాటు చేయుటం జరిగింది.[2]

<u>సబ్ కమిటీ సిఫారసు</u> :

ఈ సబ్ కమిటీ జనవరి 31 నుండి ఫిబ్రవరి 7 వరకు జిల్లాలోని వివిధ ప్రాంతాలు పర్యటించి ఒక నివేదికను తయారు చేసింది. తమ నివేదికలో 4,000 మంది జాతీయ వాలంటీర్లు చాలా బాగా నిర్మాణ కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తున్నారు. ఖద్దరు విషయంలో గ్రామస్థులు స్వయం సంవృద్ధిగా ఉన్నారు. అంటరానితనం నిర్మూలించటానికి చేసిన ప్రయత్నాలు బాగా ఫలించాయి. ప్రజలు, వాలంటరీలు

---

1. వీరయ్య చౌదరి <u>డైరీ</u> ఆధారంగా

2. <u>The Hindu</u>, dated January 29, 1922

అహింసా, ఆత్మత్యాగాలు గలవారనటానికి చాలా రుజువులు దొరికాయి. కాని ప్రభుత్వం ఇంకా తీవ్రమైన అమానుషమైన చర్యలు ప్రారంభించేస్తే ప్రజలు ఎంతవరకు శాంతియుతంగా ఉండబోతారన్న విషయం గురించి ఇప్పుడే చెప్పటం కష్టమని సబ్ కమిటీ అభిప్రాయపడింది. అందువల్ల కనీసం మహాత్మాగాంధి బార్డోలీలో పరీక్షించి చూసేంతవరకూ అయినా ఉద్యమాన్ని వాయిదా వేయమని సిఫారసు చేసింది.[1]

తాత్కాలికంగా ఉద్యమం నిలిపివేత :

సబ్‌కమిటి సిఫారసులు పరిశీలించి, ఉద్యమం కొనసాగించటానికి లేదా విరమించటానికి ఫిబ్రవరి 11,న జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ కొండా వెంకటప్పయ్య చేతిలో ఓ చీటి పెట్టి వెళ్లాడు. అది గాంధి పంపించిన చీటీ. అందులో రాష్ట్రంలో శాసనోల్లంఘనం మానివేస్తే నేను సంతోషిస్తాను. కాని అది ఒపక పోయినట్లయితే నాకేమి అభ్యంతరం లేదు; కాని హింసాత్మక శక్తులపై అదుపు ఉండాలి; అన్ని నియమాలు పాటించబడాలి ఎమ్.కె.గాంధి.[2] ఆ చీటి ఎస్.వి.ఎల్ నరశింహారావు గారు అరెస్టు చేసినప్పుడు ఆయన దగ్గర దొరికింది. కాని ఆ చీటి గాంధి ఎప్పుడు పంపాడు అనేది కూడా వెంకటప్పయ్యకు తెలియదు. ఎందుకంటే కలెక్టర్ ఆ చీటి అసలు ప్రతిని ప్రభుత్వానికి పంపాడు. దీనితో ప్రభుత్వం కొండా వెంకటప్పయ్య మీద అభాండాలు మోపెను. ఇదే ఆయన స్వీయచరిత్రలో ఉద్యమం ఆపి వేయవలసిందని మహాత్మాగాంధి ఉత్తరం వ్రాసినా దానిని లెక్కచేయకుండా నేను మూర్ఖంగా ఉద్యమాన్ని క్రమశిక్షణా రహితంగా నడిపిస్తున్నట్లు, కరపత్రాలు అచ్చు వేయించి, వాటిని గ్రామాల వెంట తిరిగి ఉద్యోగులు పంచుతున్నారని నాకు

---

1. The Hindu, dated February 11, 1922

2. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయ చరిత్ర, హైదరాబాదు, 1964, పుట 27

తెలియవచ్చింది. నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది, నాకలాంటి ఉత్తరమేదీ రాలేదు సరికదా మహాత్ముని వద్దనుండి కబురుకూడా రాలేదు. ఎందుకు ఇలాంటి అభాండాలు, అభూతకల్పనలు ప్రచారం చేయుటం జరుగుతుందా అని విచారించగా భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు మహాత్ముని వద్దకు పోయి ఇచట (పెదనందిపాడు) ఉద్యమం కాంగ్రెస్ ఆశయ, ఆదర్శాలకు , నియమ నిబంధనలకు భిన్నంగా నడిపించబడుతుందని, చెప్పి నందువల్ల మహాత్ముడు ఆయన మాటలు నమ్మి ఉద్యమాన్ని విరమించవలసిందిగా ఆదేశించుతూ జాబు రాసి దానిని నాకు తెలియజేయవలసిందిగా శ్రీ సీతారామయ్య గారికి ఇచ్చినట్లు దానిని ఆయన ఎవరితోనో నాకు పంపినట్లుగా, అది అధికారుల చేతికి చిక్కినందువల్ల వారు కరపత్రాలు అచ్చు వేయించి ప్రజలకు పంపకం చేస్తున్నట్లు తెలిసింది.[1]

ఏమైనా గాంధీ తంతివార్త, సబ్‌కమిటీ సిఫారసులు ఉద్యమాన్ని తాత్కాలికంగా నిలుపుదల చేయుటకు నిర్ణయించెను. ఇది కొండా వెంకటప్పయ్య ఇంటి ఆవరణలో గుమిగూడిన జనసమూహం ఎదుట టంగుటూరి ప్రకాశం జిల్లా కాంగ్రెస్ తీసుకొన్న నిర్ణయాన్ని ప్రకటించాడు.[2]

గాంధీ తంతివార్తను అఘమేఘాల మీద వీరయ్య చౌదరికి అందజేసెను. వీరయ్య చౌదరి గాంధీ తంతివార్తను విని కండ్లనీళ్ళ పర్యంతమై, ఆవేదనతో బాధతో ఉద్యమాన్ని నిలుపుదల చేసెను. ఉద్యమాన్ని విరమిస్తున్నట్లు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ ప్రకటించటంతో ప్రజలలో ఉన్న ఉత్సాహం, చైతన్యం, పట్టుదల

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1966, పుట 297-98

2. పై మూలము , పుట 298

సరుకారిపోయెను. అయినను కాంగ్రెస్ ఆజ్ఞ శిరసావహించి, పన్నులు చెల్లించటానికి ఉపక్రమించారు. కాంగ్రెస్ ఆజ్ఞాపించటంతో పన్నులు చెల్లించటం కాంగ్రెస్ పై ప్రజలకు ఉన్న అభిమానం ఎంతో తెలియచున్నది. ఫిబ్రవరి 20 నాటికి దినసరి లెక్కలలో అంతకు ముందెన్నడూ లేనంత పెద్ద మొత్తంలో వసూళ్ళు జరిగాయి.[1]

<u>ఉద్యమం నిలుపుదలపై భిన్నాభిప్రాయాలు</u> :

ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న సమయంలో గాంధీ నిర్ణయం అటు నాయకులను, ఇటు ప్రజలను తీవ్ర మనస్తాపానికి గురిచేసెను. ఇది కొండా వెంకటప్పయ్య ఇంత చక్కగా సాగుతున్న ఉద్యమం బుద్ధిపూర్వకంగా ఆపివేయుటం నా కిష్టం లేకపోయినను గాంధీగారే తాము నడుపు ఉద్యమమునకు ఇది అడ్డం వచ్చుచున్నదన్న భావం వెలిబుచ్చినప్పుడు నేనింక ముందుకు సాగుట సమంజస మని నేనును తక్కిన సభ్యులును అభిప్రాయపడి ఉద్యమమును ఆపివేయక తప్పినది కాదు.[2] అని తన మనోభావాన్ని వ్యక్తంచేసెను.

ఉద్యమ నేత వీరయ్య చౌదరి భారత జాతీయ స్వాతంత్ర్య సమర మహాసేనానిగా పరిగణింపబడుతున్న మహాత్మాగాంధికి ఈ విధంగా రాసాడా అనే సంచయం కలుగుతుంది. నిజంగా పెదనందిపాడు ఉద్యమానికి వెన్నుపోటు పొడిచింది గాంధీ జియోనా అనే సందేహం కలుగుతుంది. కీర్తికోసం, ప్రతిష్ఠ కోసం, ప్రజలలో ముమ్మరంగా సాగుతున్న ఉద్యమానికి ఒక్క ఉత్తరం ముక్కతో

---

1. District Collector, Guntur to R.A.Graham Chief Secretary to the Government of Madras Fort St.George, Madras dated February 27, 1922

2. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుట 298

వెన్నుపోటు పొడిచారు, గాంధీజీ.[1] అని తన నిరాసక్తతను కన్నీళ్ళతో వెలిబుచ్చెను.

అలాగే దుదుకూరులో పన్నుల నిరాకరణోద్యమ నాయకుడు గాంధి నిర్ణయాన్ని గురించి ఇలా అన్నాడు ''మేము ఎంతో నిరాశ చెందాము. కాని క్రమశిక్షణ కల కాంగ్రెస్ వాదులుగా మాపై ఎంతో ప్రభావం చూపిన గాంధి యిచ్చిన సూచనలను మేము పాటించవలసివచ్చింది. అందుకోసం కాకపోయినట్లయితే మేము ఉద్యమం విరమించి ఉండేవారము కాదు. ఆయన ఒక మంత్రదండం ఉపయోగించాడు''.[2]

టంగుటూరి ప్రకాశం గారు ఉద్యమ విరమణపై ఉద్యమం ఒక్క 100 గ్రామాలలోనే ప్రారంభింపబడ్డా జిల్లా మొత్తం అంతా సానుభూతితో పెద్ద ఎత్తున వార్తాళ్ ఆరంభమైనవి. 4 మాసాలు దాటినా జిల్లా మొత్తం మీద నాలుగు పైసలైనా వసూలు కాలేదు. ఉద్యమం ఇంకా సాగిస్తే ప్రజలు ఈ పరిస్థితులకు తట్టుకోవటం దుస్సాహం అవుతుందనే భావంతో జిల్లా అంతట పర్యటించిన నేను నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు కూడా ఉద్యమాన్ని విరమించటమే మంచిదని సూచించాము. ఇట్టి క్లిష్ట సమయంలో గుంటూరులో ప్రారంభించబడ్డ ఈ పన్నుల నిరాకరణోద్యమం గాంధీగారి అభిప్రాయానికి భిన్నంగా ఆరంభించబడ్డది అంటూ డాక్టర్ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు వ్రాయబడిన ఉత్తరం ఒకటి జన్మభూమి పత్రిక ప్రచురించింది. దరిమిలా థామస్ రూథర్ ఫర్డ్ ఈ జన్మభూమి పత్రికలను విరివిగా కొని జిల్లా కేంద్ర స్థానాలలో పెకుబోట్ల తానే స్వయంగా ఆ కాపీలను పంచిపెట్టటం ప్రారంభించాడు. ఈ పరిస్థితులన్నింటిని గమనించే మేము ఉద్యమ విరమణకు సలహా యిచ్చాము.[3]

---

1. పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి డైరి ఆధారంగా

2. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమం, హైదరాబాద్, 1980, పుట 97

3. మాదాల వీరభద్రరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం, 1920-30 ఉట్ల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 114

ఏమైనా ఉద్యమాన్ని నిలుపుదల చేయుటం కదనరంగానికి వచ్చిన మదగజపు కుంభస్థలంపై శూలం పొడిచినట్లయ్యెను. 1890లో బాలగంగాధర తిలక్ భారతదేశానికి ఆత్మ అయిన గ్రామస్థుని ఆవరించిన నిర్లక్ష్యము; సోమరితనము, అనే మబ్బులను తొలగించాలి. అందుకొరకై మనము గ్రామస్థునితో పూర్తిగా ఏకభావం పొందాలి.[1] అంటాడు. ఇది నాడు గుంటూరు జిల్లా సహాయనిరాకరణోద్యమంలో కనిపిస్తుంది. గ్రామీణ ప్రాంతాలలోని ప్రజలలో ఉన్న సోమరితనము, నిర్లక్ష్యము అనే మబ్బులు పూర్తిగా తొలగిపోయి, చైతన్యవంతులై దేశంకోసం ఎలాంటి కష్టాలైనా అనుభవించటానికి, త్యాగం చేయుటానికి సన్నద్ధులైనారో, ఉద్యమగమనములో వారు చూపిన సంయమనం, నిర్భయం, నిస్వార్థత, నిండుతనాలు అద్దంపడతాయి. నేతాజి సుభాష్ చంద్రబోస్ సహాయనిరాకరణోద్యమ నిలిపివేత 'ఒక జాతీయ విపత్తుగా వర్ణించాడు. '' ఇది గాంధీ ఆలోచనా సరళికి, సిద్ధాంతానికి భిన్నమైనది కావచ్చు కాని మహోద్యమంగా సాగుతూ ఉవ్వెత్తున ఎగసి ప్రవహించే మహాసాగరానికి ఆనకట్ట వేయుటం వంటిదే '' ఏమైనా ఉద్యమం విరమించటం ప్రజలలోను , స్థానిక నాయకులలోను ఎంతో నిరాశ హృదయవేదనను కలిగించాయి.

-o-

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : *గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్రోద్యమం*, హైదరాబాదు, 1980, పుట 98

ఐదవ అధ్యాయము

<u>పల్నాడు పుల్లరి సత్యాగ్రహము</u> :

భారత జాతీయోద్యమ చరిత్రలో ఆంధ్రులు గర్వించదగ్గ అద్వితీయమైన మరో ఉద్యమం సహాయనిరాకరణోద్యమ కాలంలో పల్నాడు తాలూకాలో జరిగిన అటవీ పుల్లరి సత్యాగ్రహము. ముఖ్యంగా పల్నాటి సీమలోని మాచర్ల, మించాలపాడు, వెల్దుర్తి, జెట్టిపాలెం, జంగమేశ్వరరావులలో జరిగిన ఉద్యమము సాంఘిక బహిష్కరణ సహాయనిరాకరణోద్యమంలో మరెక్కడా జరగలేదేమో. ఈ ఉద్యమంలో హిందూ, ముస్లింలు చురుకుగా పాల్గొని బ్రిటీష్ పాలకులను మూడు చెరువుల నీరు త్రాగించిర.

<u>పల్నాడు ఆర్థిక పరిస్థితి</u> :

పల్నాడు సీమ వీరులకు జన్మభూమి పౌరుషానికి పెట్టిన పేరు కారంపూడి, కదనరంగంగా పల్నాడు చరిత్రకెక్కినది.[1] అంటరానితనం విలయతాండవం చేస్తున్న రోజులలో చాపకూడు పంక్తి పేర సహ పంక్తి భోజనాలు జరిపించిన బ్రహ్మ నాయుని కన్నభూమి పల్నాడు. కాని అనాదిగా పల్నాడు ఆర్థిక అస్థిరత, కరవు

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు బెంగుళూరు, 1974, పుట 49

కాటకాలు రాజ్యం ఏలుతూ ఉండేవి. శ్రీనాధ మహాకవి పల్నాటి స్థితిని కళ్లకు కట్టినట్లుగా చాటువుల్లో చక్కగా వివరించాడు.

చిన్నచిన్న రాళ్ళు చిల్లర దేవుళ్ళు
నాగులేటి సాళ్ళు నాపరాళ్ళు
సజ్జ, జొన్న కూళ్ళు సర్పంబులు తేళ్ళు
పల్లె నాటి సీమ పల్లెటూళ్ళు

రసికుడు పోవడు పల్నా
డేసగంగా, రంభయైన నడకున్
వసుధేశుడైన దున్నును
కుసుమాస్త్రుండైన జొన్నకూడే కుడుచున్

జొన్నకలి జొన్న అంబలి
జొన్న అన్నం జొన్న కూళ్ళు జొన్నలే తప్పన్.
సన్నన్నము సున్న సుమీ
పన్నుగ పలనాడు సీమ ప్రజలందరకున్

ఇది బ్రిటిష్ వారి కాలములో కూడా కొనసాగుతూనే ఉంది. ఏ ప్రాంతం మెరుగుపడలేదు. రాకపోక సౌకర్యాలు బాగా వెనుకబడి ఉండేవి. రైలు మార్గాలు ఇంకా ఏర్పడలేదు. రైలు కొరకు దాదాపు 20 మైళ్ళు నుండి 30 మైళ్ళు వెళ్ళవలసి వచ్చేది.[1] నీటిపారుదల సౌకర్యాలు మృగ్యము. చెరువులు ఉన్నా అవికూడా చాలా తక్కువ ప్రాంతాలకే పరిమితం. అది కూడా వర్షాధారంపై ఆధారపడి ఉండేది. నేల ఎండి బీటలు వారి ఉండేది. రాళ్ళు గుట్టలతో గులకరాళ్ళు కంటికి కనిపించే దృశ్యాలు ఇది చాలదా అనేట్లు 1919, 1920, 1921 సంవత్సరాలలో

---

1. భద్రిరాజు శేషగిరిరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమము</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 71

సంభవించిన అధిక వర్షాలు ఆ ప్రాంత ప్రజల్ని మరింత కృంగదీసింది. ఆకులు, అలములు, దుంపలు, చెట్ల బెరడు తిని ప్రజలు పొట్టపోసుకున్నారు.[1]

ఇట్టి పరిస్థితులలో పల్నాడు ప్రజల జీవనాధారం పశుపోషణే. పశువులకు మేతకు దట్టంగా పెరిగిన అడవులు కొంతవరకు ఉపయోగపడినాయి. అడవులు దట్టంగా విస్తారంగా లేకపోయినను పశుగ్రాసం బాగా లభ్యమయ్యేది. అయితే అడవులలో ఎక్కువ భాగం రిజర్వు అడవులుగా ప్రకటించి పుల్లరిని విధించింది.[2] ఇట్టి పుల్లరిని చెల్లించే స్థితిలో ప్రజలు లేరు. ఈ సమయములో దేశంలో ఉధృతంగా సాగుతున్న సహాయనిరాకరణోద్యమంలో భాగంగా పన్నుల నిరాకరణ అనునది పల్నాడు ప్రజలపై ఎంతో ప్రభావాన్ని చూపింది.

<u>సహాయనిరాకరణోద్యమ ప్రభావం</u> :

ఆంధ్రాలో సహాయ నిరాకరణోద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న తరుణములో పల్నాడు పై దాని ప్రభావం లేదనే చెప్పాలి. అయితే శాంతియుత సహాయనిరాకరణోద్యమం గూర్చి గొలమల్లి మల్లికార్జున శాస్త్రి పల్నాడు తాలూకా మొత్తంలో ప్రచారం చేసాడు.[3] అలాగే రెంటచింతలలో, నాళం మట్టుపల్లి శ్రేష్ఠి కాంగ్రెస్ సహాయనిరాకరణోద్యమ భావాలను ప్రచారం చేసాడు.[4] అప్పటికే పల్నాడు ప్రజలు నాగపూర్ కాంగ్రెస్ సమావేశానంతరం పుల్లరి చెల్లించటం

---

1. దండు నారాయణరాజు, సి.వి రంగయ్య శ్రేష్ఠి, గోనుగుంట్ల వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం <u>పల్నాడు దురంతాలు</u>, ఆంధ్రరాష్ట్ర జాతీయ సంఘ నియమిత విచారణా సభ్యుల నివేదిక, ప్రచురణ ప్రదేశం చెప్పలేదు , 1923, పుట 10
2. పై మూలము , పుట 11
3. గడ్డం రంగయ్యనాయుడు : <u>పల్నాడు దురంతాల విచారణోప సంఘ నివేదిక</u>, ప్రచురణ ప్రాంతం, సంవత్సరం చెప్పలేదు. పుట 22
4. పైమూలము , పుట 13

మానివేసారు. అప్పటి నుండే ప్రజలకు అటవీశాఖోద్యోగులకు, పోలీసులకు సంఘర్షణలు జరుగుతూ ఉండెను. అప్పటికి పల్నాడు పుల్లరి ఎగవేతకు, కాంగ్రెస్‌కు ఎటువంటి ప్రమేయము లేదు. ఉంచ్ శేషయ్య చౌదరి అధ్యక్షతన 1921 నవంబర్ 10న సమావేశమైన సర్వసభ్య సమావేశం, ఇకమీదట అటవీ చట్టాల ఉల్లంఘన కాంగ్రెస్ నాయకత్వం క్రింద జరగాలని నిర్ణయించింది.[1] అంతేకాకుండా పల్నాడులో పంచాయితులు పేర్పరచాలనీ శాసనోల్లంఘనానికి ప్రజలను సమాయత్తపరచటానికి, కాంగ్రెస్ ప్రచారం చేయటానికి 30 మంది ఉత్సాహవంతులను అక్కడకు పంపించాలని 1921 నవంబర్ 14న జరిగిన గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ కార్యనిర్వాహక వర్గం నిర్ణయం చేసింది.[2] ఈ విధంగా పల్నాడు పుల్లరి ఉద్యమం కాంగ్రెస్ నాయకత్వంలో జరుగుతున్న ప్రయత్నాలకు మద్దతు తెలపాలనే ఉద్దేశ్యముతో పల్నాడు తాలూకా ప్రజలు కారెంపూడి గ్రామంలో 1921 ఆగస్టు 15,16,17 తేదీలలో పల్నాడు సదస్సు జరిగింది. వేలాది మంది ప్రజలు ఈ సమావేశంలో పాల్గొన్నారు. ఈ సమావేశములోనే ప్రజలు పుల్లరి చెల్లించకుండా పశువులను అడవులలో మేపుకొనుటకు సంసిద్ధత వ్యక్తం చేసారు. దీనికి ముందుగా ప్రభుత్వాధికారులను సాంఘిక బహిష్కరణ చేయాలని సమావేశం నిర్ణయించింది.[3] ఈ నిర్ణయంతో ప్రజలు ఎవరూ ప్రభుత్వాధికారులకు పుల్లరి చెల్లించటం మానివేశారు.

పల్నాడు తాలూకా ప్రజలు పుల్లరి చెల్లించకపోవటంతో ప్రభుత్వం అటవీ చట్టాలను కఠినంగా అమలుపరచింది. ముఖ్యంగా రిజర్వు

---

1. 1921 నవంబరు 10న గుంటూరులో సమావేశమైన గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ సర్వసభ్య సమావేశ నిర్ణయం , నేటి ప్రకాశం జిల్లాలోని వేటపాలెంలోని సారస్వత నికేతన్
2. 1921 నవంబర్ 14 న గుంటూరు జిల్లాలో సమావేశమైన గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ కార్యనిర్వాహక వర్గ నిర్ణయాలు, సారస్వతానికేతన ,వేటపాలెం
3. <u>The Hindu</u>, dated August 22, 1921

అడవులలో అనుమతి లేకుండా పశువులను మేపుకొన్నట్లయితే ఆవుకు రూ.0.12.0 (75 పైసలు), గేదెకు రూ.1.80 (రూ.1.50) పుల్లరిగా నిర్ణయించారు. మేకలు అడవులకు శత్రువులు అని ప్రకటించి, వాటిని అడవులలో ప్రవేశింపనీయకుండా చేసింది.[1] అలాగే అనుమతి లేనిదే ఎవరు అడవులలో ప్రవేశింపకూడదని ప్రకటించెను.[2] ఈ చట్టాలను అమలు చేయుటకు పోలీసులు, అటవీశాఖ అధికారులు అనేక దుశ్చర్యలకు పాల్పడిరి. వీటికి కొన్ని గ్రామాలు ఉదాహరణ.

<u>వెల్దుర్తి గ్రామం</u> :

వెల్దుర్తి గ్రామము నందు పోలీసులు అటవీ చట్టాలను తప్పరం చేసి పశువులను బందెలకు తీసుకుపోవటం, ప్రజలు వారిని ఎదుర్కోవటం పరిపాటి అయినది. వెల్దుర్తి గ్రామంలో పోలీసులు పశువులను బందెలకు తోలుకొని పోతుండగా ప్రజలు అటకాయించారు. పోలీసుల కోపాగ్నికి తాళలేక అధికార్లు వెల్దుర్తి బంగళాలో తలదాచుకోవాల్సి వచ్చింది. కాల్పులు జరుపుతామని బెదిరించినప్పటికి ప్రజలు వెనుకంజ వేయలేదు. తుపాకులు గాలిలో పేల్చారు. కాని ప్రజలు వెనుతీయక పశువులను విడిపించుకున్నారు. దీనితో అవమానం చెందిన అధికారులు, పోలీసులు పై అధికారులకు నివేదికలు పంపి ఆ తరువాత గ్రామంపై పడి నానా బీభత్సం చేసారు.[3]

---

1. ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరసింహాచార్యులు : <u>పల్నాడు అటవీ ఇబ్బందులు</u>, ప్రదేశం, ప్రచురణ సంవత్సరం చెప్పబడలేదు, పుట 3
2. పై మూలము, పుట 3
3. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 53

<u>జిట్టిపాలెం గ్రామం</u> :

జిట్టిపాలెం గ్రామంలో పర్మిషన్ లేకుండా రిజర్వు అడవులలో పశువులను మేపుతున్నారని 100 పశువులను అధికారులు బంధించి నీరు, మేత లేకుండా చేసారు. అంతట ప్రజలు పశువులను విడిపించుకున్నారు. కాని అక్కడ హెడ్ కానిస్టేబుల్ కాపలా పోలీసులు ప్రజలతో కుమ్మక్కయ్యారని, పై అధికారులు భావించి పెద్ద రిజర్వు బలముతో జిల్లా కలెక్టర్, పోలీస్ సూపరింటెండెంట్ వచ్చి మూకుమ్మడిగా అరెస్టు చేసారు. కరణం నోరును సహితం బంధించారు. తన ఇంటి నుండి 200 రూపాయలు పోలీసులు దొంగిలించారని ఫిర్యాదు చేసినా అధికారులు పట్టించుకోకుండెను.

<u>జంగమహేశ్వర పురం గ్రామం</u> :

జంగమహేశ్వరపురం అనే గ్రామంలో 108 సెక్షన్ కింద ఒక రైతును అరెస్టు చేసి పోలీసులు తీసుకొని పోతుండగా ప్రజలు వెంటాడి అతనిని విడిపించుకొన్నారు. ఇది విని జిల్లా కలెక్టర్ జంగమహేశ్వర పురంలో మకాం వేసి తమను కలుసుకోమని గ్రామస్థులకు కబురు పంపారు. కాని ఆయన మాట ఎవరూ ఖాతరు చేయలేదు. దీనితో కలెక్టర్ మండపాటి ` రాత్రి గ్రామాన్ని

అంతా రిజర్వు బలంతో చుట్టుముట్టి ప్రజలందరిని రప్పించి నిర్బంధంలోనికి తీసుకొని ఎస్తులు జప్తు చేసి నానా బాధలు పెట్టారు.[1]

<u>రామాపురం గ్రామం</u> :

రామాపురం గ్రామం మొదటి కిస్తీ శిస్తు చెల్లించలేదు. దాదాపు 3 వేల రూపాయిలు గ్రామంలో శిస్తు వసూలు కావలసి ఉంది. అంతట రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టర్ను, 20 మంది రిజర్వు పోలీసులను వెంట తీసుకొని తాలూకా తహశీల్దార్ శిస్తు వసూలుకు బయలుదేరాడు. తీరా వెళ్ళి ఒక కోమటి ఇంటికి వెళ్ళి ఇష్టమొచ్చినట్లు వస్తువులను చిందర వందర చేస్తూ, జప్తు చేయనారంభించాడు. అది తెలుసుకున్న గ్రామ ప్రజలు అక్కడకు రాగా చిత్తరవోయిన అధికారులు 'మమ్ము పొందుగలవోనేయుండని ' బ్రతిమాలుకోగా ఎలాగో అధికారులను దగ్గరుండి పొందగల దాక సాగనంపి అధికారులను, ఉద్యోగులను బహిష్కరించండని నినాదాలు చేసారు. దీనితో కోపోద్రిక్తుడైన తహశీల్దార్ ''మమ్ము ఇంటిలో పెట్టి తాళం వేసారని'' పై అధికారులకు ఫిర్యాదు చేయగా జిల్లా కలెక్టర్, జిల్లా అటవీశాఖాధికారి, జిల్లా సూపరింటెండెంట్, కెప్టెన్ మాచోనోచి నాయకత్వంలో 20 మంది సైనికులను, 25 మంది రిజర్వు పోలీసు బలంతో తెల్లవారేసరికి గ్రామాన్ని చుట్టుముట్టి నానాభీభత్సం చేసి, అందరిని ఒకచోటకు చేర్చి , 18 మందిని అరెస్టు చేయటమే గాక మధ్యాహ్నానికల్లా మొత్తం శిస్తులోని 3000 రూపాయిలలో 300 రూపాయిలు తప్ప మిగిలినది వసూలు అయింది.[2]

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 54

2. పై మూలము, పుట 54

ఈ విధంగా ప్రతి గ్రామాన్ని పోలీసులు, అధికారులు తమ ఇష్టారాజ్యం చేసుకొన్నారు. దౌర్జన్యాలకు భయపడి కొన్ని గ్రామాలలో ప్రజలు తమ పశువులను తక్కువ ధరకు అమ్ముకోవటం జరిగింది. జూలకల్లు, కళ్ళగుంట గ్రామస్తులు పుల్లరి చెల్లించలేక తక్కువ ధరకు తమ పశువులను అమ్ముకున్నారు. వారికి మరొక వృత్తి దొరకక భిక్షాటనకు దిగారు.[1] జట్టిపాలెం గ్రామంలో అడవిలో ఉన్న వాగునుండి పదే తాగునీళ్ళను కూడా తెచ్చుకోనియకుండా ప్రభుత్వం అడ్డుకొనటమే కాక వాగులో నీళ్ళు త్రాగుతున్న పశువులను సహితము అధికారులు బందెలకు తోలారు.[2] ఇట్లా అటవీ చట్టాలను కఠినంగా అమలుపరచి ప్రజలను నానా ఇబ్బందులకు గురిచేసారు.

<u>సాంఘిక బహిష్కరణ</u> :

అధికారులు దుశ్చర్యలు సహించని గ్రామ ప్రజలు సహాయ నిరాకరణంలో భాగంగా సాంఘిక బహిష్కరణ అమలు జరపాలని, ఈ సాంఘిక బహిష్కరణలో అటవీ శాఖాధికారులకు ఎలాంటి సహాయము చేయకూడదు. సాంఘిక బహిష్కరణ వలన అటవీశాఖాధికారులు అనేక ఇబ్బందులు పాల్పైరి. మాచెర్ల డిప్యూటీ తహసిల్దార్ తన పిల్లలకు పాలను సహితము సంపాదించలేకపోయారు. మాచెర్ల ఊరు వెలుపల క్యాంప్‌లో ఉన్న గుంటూరు జిల్లా కలెక్టర్‌కు గుడ్లు దొరకక, తన జవానులను గుంటూరు పంపి తెప్పించుకోనవలసిన పరిస్థితి వచ్చింది. అదే

---

1. ఉన్నం లక్ష్మీ నారాయణ, మండభూషి వేదాంతం నరశింహాచార్యులు : <u>పల్నాడు అటవీ ఇబ్బందులు</u>, ప్రచురణ ప్రదేశం, సంవత్సరం చెప్పబడలేదు , పుట 3
2. పై మూలము, పుట 2

విధంగా ప్రభుత్వ ఉత్తర్వును దండోరా వేయించటానికి డప్పులు కొట్టేవారుంటే గ్రామాలలో డప్పులు కరువయ్యాయని, ఉన్నవి కాస్త పెడిపోయాయని కలెక్టర్‌కు గ్రామ మునసబులు విన్నవించుకున్నారు.[1] డిప్యూటీ తహసిల్దార్ పోన్నాడ రామకోటేశ్వరరావు కలెక్టర్‌కు కాఫీకూడా సమకూర్చలేకపోయారు. ప్రూట కూళ్ళవారు కట్టు కట్టినందువలన మాచర్లలో ఎక్కడా రెవిన్యూ అటవీశాఖాధికారులకు భోజనం దొరకలేదు. సామానులతో గుంటూరు వెళ్ళటానికి బండ్లు కూడా ఉద్యోగులకు దొరకలేదు. మొదట సాంఘిక బహిష్కరణ అటవీ ఉద్యోగులకు మాత్రమే పరిమితమైనది. కాని రహస్యంగా రెవిన్యూ ఉద్యోగులకు దొరుకుతున్న వస్తువులను అటవీ ఉద్యోగులకు చేరవేయుటం గమనించిన ప్రజలు ఈ బహిష్కరణ రెవిన్యూ ఉద్యోగులకు కూడా విస్తరింపజేసారు.[2]

ఈ సాంఘిక బహిష్కారమును కొందరు పక్షపాతం చెప్పారు. 1921 ఆగస్టు 11, జన్మభూమి పత్రికలో పల్నాడులో జరుగు సంఘ బహిష్కారమునకు, మనుష్యులను ఖూని చేయుటకును పెద్ద భేదం లేదని కొందరు రాసారు.[3] అయితే ఏ ఉద్దేశముతో సంఘ బహిష్కారమును గూర్చి కొండావెంకటప్పయ్య, గాంధీకి తెలియజేసినప్పుడు గాంధీ కొన్ని స్థలాలలో ఉన్న ప్రత్యేక కష్టములను బట్టి, బహిష్కారమును చేపట్టవచ్చును. అయితే అట్టి బహిష్కారము దౌర్జన్యరహితముగా ఉండవలెను. అని అనిరి.[4] దౌర్జన్యరహితము అంటే బహిష్కరించిన వారికి బియ్యం అమ్మకపోవచ్చు, ప్రూటకూలి పెట్టకపోవచ్చు, అయితే భోజనం లేక అడిగిన అన్నదానము చేయవలెను. అట్టివాని భార్య కడుపుతో ఉండిన మంత్రసాని పోకుండా ఉండరాదు.

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1966, పుటలు 231, 232
2. ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరశింహాచారులు : <u>పల్నాటి అటవీ ఇబ్బందులు</u>, ప్రదేశం, సంవత్సరం చెప్పబడలేదు, పుట 67
3. <u>జన్మభూమి</u>, తేదీ ఆగస్టు 11, 1921
4. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 51

బహిష్కారము చేయుటంలోని ఉద్దేశము బహిష్కరింపబడినవారు దుర్మార్గమును తెలుసుకొని వాటిని చేయకుండా ఉండకుండుటకు కాని, వారిని హింసించుటకు కాదు.[1] అని బహిష్కరణోద్యమాన్ని ముమ్మరం చేసెను.

<u>ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరశింహాచారులు ప్రసిద్ధ వర్గం పల్నాడు వెళ్ళుట :</u>

పల్నాడు సీమ రైతులు అసంతృప్తి రోజు రోజుకు ఉధృతం కావటమేగాక గ్రామస్థులు పుల్లరి కట్టడం మానివేశారు. ఈ పరిస్థితులలో పల్నాడు సీమ పరిస్థితిని అవగాహన చేసుకొనుటకు లేదా తెలుసుకొనుటకు ఆంధ్ర రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ 1921 జూలైలో వెంకటగిరిలో కలికోని వెంకటరామారావు కళ్యాణరావు గార్ల వసతి గృహములో సమావేశమై పల్నాడు సీమ పరిస్థితిని కూలంకషంగా పరిశీలించి నివేదికను సమర్పించవలసిందిగా ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరసింహాచారి, కొమ్మూరి లక్ష్మీనారాయణ గార్లను రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ తీర్మానించెను.[2] అయితే కొమ్మూరి నారాయకు తంతి ఇచ్చినను 16 వ తేదికి ఆయన గుంటూరు రానందున ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరశింహాచారులు ఇద్దరే మాచర్లకు బయలుదేరారు.[3] వీరు అనేక కష్టాలు పడి గుత్తి కొండ, కారెంపూడి, కళ్ళగుంట, ఊటవర్గ, జూలకల్లు, గురిజాల,

---

1. పోలిశెట్టి హనుమంతరాయ్య గుప్త : <u>పల్నాటి ద్వితీయ మహాసభ అధ్యక్షోపన్యాసము</u>,

2. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : <u>నా జీవిత కథ, నవ్యాంధ్రము</u>, విజయవాడ, 1959 పుట 51

3. ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరశింహాచారులు, <u>పల్నాడు అటవీ ఇబ్బందులు</u>, ప్రదేశం, ప్రచురణ సంవత్సరం చెప్పబడలేదు, పుట 1

రెంటచింతల, తుమ్మురగోడు, దాచేపల్లి, పొందుగుల మొదలైన గ్రామాలు సందర్శించి పరిస్థితులను తెలుసుకొని ఉపన్యాసాలిస్తూ 1921 జూలై 18న మాచర్లకు బయలు దేరెను.[1] 1921 జూలై 19వ తేది నాటికి మాచర్ల చేరి ఉపన్యసించెను. ఇదే సమయములో గుంటూరు జిల్లా కలెక్టరు పల్నాడు సీమ ప్రజల కష్టాలను వినటానికి మాచర్లకు వచ్చి ఉండెను. లక్ష్మీనారాయణ, నరశింహాచార్యులు ఇరువురూ కూడా కలెక్టరును కలసి గ్రామస్థుల ఇబ్బందులను తెలియజేయుటకు సుముఖత వ్యక్తంచేసారు. సాయంత్రం 4 గంటలకు కలెక్టరును కలుసుకొని

అ) జిల్లాలో కలప అడవులు ఎక్కువగా లేవు కనుక కూపుల పద్ధతి అనవసరము.

ఆ) అడవులలో సగం రిజర్వు అడవులుగాను, సగం అడవులను అందరి ఉపయోగార్థం వదలివేయాలి.

ఇ) పుల్లరి రేటు అంతకు ముందు ఉన్నట్లు ఉండవలెను.

ఈ) వ్యవసాయ పనిముట్ల కోసం కట్టెను కొట్టుకోనీయవలెను.

ఉ) ఒక పుల్లరితో సంవత్సరం అంతయూ ఎక్కడైనా జిల్లాలో మేపుకొనవచ్చును.

ఊ) ఆకును కోసుకొనుటకు అధికారము ఉండవలెను

ఋ) అనుమతి పత్రాలు పొందిన వారు పశుగ్రాసాన్ని అడవులనుండి నెత్తి మోపులతో తెచ్చుకోనీయవలెను.

ౠ) పుల్లరి కట్టకుండా పశువులను రిజర్వు అడవులలో మేపినట్లయితే బందెలకు తోలాలి కాని వాటిమీద అదనపు సుంకం విధించకూడదు

ఎ) అడవిలోపల ఫలవంతమైన భూములను

అని ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ కలెక్టరుకు విన్నవించెను.[2]

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం, 1920-30 ఉజ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 58

2. ఉన్నం లక్ష్మీ నారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరశింహాచార్యులు : పల్నాటి అటవీ ఇబ్బందులు, ప్రదేశం, ప్రచురణ సంవత్సరం చెప్పబడలేదు , పుట 56

కాని కలెక్టరు ఈ విన్నపమును మన్నించలేదు. దీనిని లక్ష్మీనారాయణ గ్రామ ప్రజలకు తెలియజేయుగా బహిష్కరణోద్యమమును ఎక్కువ చేయుటయేగాక, కలెక్టరు గారికి పంచదార, ఉద్యోగులకు భోజనం కూడా దొరకకుండెను.[1] ఇట్టి పరిస్థితులలో కలెక్టరు లక్ష్మీనారాయణ కోరిన కోర్కెలను పైకి సిఫారసు చేసి అవి అంగీకరించబడే వరకు ఆందోళనలు, బహిష్కారమును ఆపి వేయుమని కబురు పంపెను. అయితే చర్చలు అనంతరము పుల్లరి కట్టక తప్పదనియు, పట్టములు కాని నిబంధనలు కాని మార్పు చేలు లేదనియు, తమ సిఫారసుల మీద ఉత్తరువు వచ్చేవరకూ ఆందోళనలు కూడదనియు, చేసినంతవరకూ అల్లర్లు జరుగకుండా శాంతిని నెలకొల్పవలెనని లక్ష్మీనారాయణ చెప్పెను.[2]

<u>మాచర్ల - ముస్లిముల అభిమానము</u> :

కలెక్టర్, లక్ష్మీనారాయణల మధ్య చర్చలు విఫలం కావటంతో బహిష్కారము యధాప్రకారం జరుగుతూనే ఉండెను. మాచర్లలో ముస్లిములు చాలా మండి ఉద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొన్నారు. మాచర్లకు దగ్గరలో ఉన్న కొత్తపల్లిలో 100 గొర్రెలను, మేకలను ఫారెస్టు ఉద్యోగులు పట్టుకోవటమేగాక, 12 సంవత్సరాల వయస్సు కల కాపరిని కూడా పట్టుకొని వాని వద్ద ఉన్న చద్ది అన్నపు మూటను పశువుల బందెలో పెట్టిరి. సాయంత్రం లక్ష్మీనారాయణతో కలసి ప్రజలు వెళ్ళి బందె కట్టి విడిపించెను.[3] 1921 జూలై 21 న మధ్యాహ్నము కొత్తపల్లిలో ఒక ఇంట్లో ఇద్దరు ఫారెస్టు గార్డులు రహస్యంగా భోజనం చేస్తున్నారని తెలుసుకున్న ముగ్గురు మహమ్మదీయ యువకులు నబీసాహెబ్, చెంతపల్లి హుస్సేన్ సాహెబ్,

---

1. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 61
2. పైమూలము , పుట 61
3. పైమూలము , పుట 63

ఖాన్‌మహమ్మద్‌లు ఆ ఇరువురినీ అన్నం తింటుండగా గెంటివేసెను. ఆ సాయంత్రమే ఫారెస్టు గార్డులు మేజిస్ట్రేట్ వద్ద 352, 452 "అసాల్టు నాన్ ట్రాన్స్ పాస్" సెక్షన్ క్రింద కేసులు బనాయించెను. జూలై 22న విచారణ జరిపి ముగ్గురు ముస్లింలకు మొదటి సెక్షన్ క్రింద 2 నెలలు, రెండవ సెక్షన్ క్రింద 6 నెలలు జైలు శిక్ష విధించెను.[1]

<u>లక్ష్మీనారాయణ, నరసింహాచార్యులకు శిక్ష</u> :

ముస్లిం నాయకుల పై విచారణ జరుగుతున్న సమయంలోనే రోశయ్య శాస్త్రి వచ్చి సర్కిల్ ఇన్స్పెక్టర్ పిలుచుచున్నారని లక్ష్మీనారాయణకు చెప్పగా బయటకు రాగా 107 సెక్షన్ క్రింద అరెస్టు వారెంటును చేతిలో పెట్టెను. ఆ సమయంలో నరసింహాచార్యులు గ్రామంలో ఉపన్యసిస్తూ ఉండెను. ఆ సాయంత్రం డిస్ట్రిక్టు మేజిస్ట్రేట్ దగ్గర విచారణ ప్రారంభమయ్యెను. గ్రామస్థులు లక్ష్మీనారాయణను గుర్రంపై ఎక్కించి డప్పులు వాయిస్తూ మేజిస్ట్రేట్ కోర్టుకు ఊరేగింపుగా వెళ్ళారు. కొద్ది రోజుల క్రితం కలెక్టర్‌కు దొరకని డప్పులు ఇప్పుడు బాగా కనిపిస్తున్నాయి. ప్రజల ఉత్సాహాన్ని తమ నాయకుని పట్ల గౌరవం చూసిన కలెక్టర్ "ఎప్పుడో స్వరాజ్యం వస్తుందని అంటున్నారు. కాని ఇప్పుడు తన చుట్టూ స్వరాజ్యాన్ని చూస్తున్నాను" అని పక్కనున్న వారితో చెప్పాడు.[2]

---

1. ఉన్నం లక్ష్మీనారాయణ, మాడభూషి వేదాంతం నరసింహాచార్యులు, <u>పల్నాడు అటవీ ఇబ్బందులు</u>, ప్రదేశం, ప్రచురణ సంవత్సరం చెప్పబడలేదు , పుటలు 9,10
2. కొండా వెంకటప్పయ్య : <u>స్వీయచరిత్ర</u>, హైదరాబాదు, 1980, పుట 239

మేజిస్ట్రేట్ విచారణలో లక్ష్మీనారాయణపై

అ) పల్నాడులోని ప్రజలను అటవీ చట్టాలను ఉల్లంఘించమని ప్రోత్సహిస్తున్నారని

ఆ) అటవీ ఉద్యోగులను సాంఘిక బహిష్కరణకు ప్రేరేపిస్తున్నారని

ఇ) పల్నాడులో శాంతి భద్రతలకు హాని కలిగిస్తున్నారని నేరారోపణ చేసిరి. దీనికి

లక్ష్మీనారాయణ :-

అ) నేను ఇంకనూ అటవీ చట్టాలను ఉల్లంఘించమని బోధించలేదు

ఆ) బాయ్‌కాట్ అనుమాట సరియైనది కాదు. అటవీ ఉద్యోగులకు సహాయం చేయకూడదను ఉద్యమం ఇదివరకే ఉన్నది. దానికి దౌర్జన్యం లేకుండా సక్రమపుటకు సహాయం చేయుచున్నమాట వాస్తవం.

ఇ) పల్నాడులో నావల్ల శాంతిభద్రతలకు భంగం లేదు.

ఈ) అందుకు జామీనును నిరాకరించుటకు కారణములు కనిపించలేదు. నేను విచారణలో పాల్గొనను అని లక్ష్మీనారాయణ సమాధానం చెప్పెను.

వెంటనే మేజిస్ట్రేట్ ఒక రేంజర్, ముగ్గురు గార్డులు, ఒక సబ్ ఇన్స్పెక్టర్, రోశయ్య శాస్త్రి మొత్తం ఐదుగురు సాక్షులనువిచారించి సత్ప్రవర్తన, పూచీకత్తు ఇవ్వ నిరాకరించిన లక్ష్మీనారాయణ, నరసింహాచార్యులకు డిస్ట్రిక్ట్ మేజిస్ట్రేట్ ఒక సంవత్సరం శిక్ష విధిస్తూ ''మీపై ఇట్టి ఉత్తర్వు చేయవలసినందుకు చింతపడుతున్నాను.'' అని అన్నాడు. అందుకు మీరు చింత పడవలసిన పనిలేదు. నా దేశంపై నా ధర్మమును నెరవేర్చితిని. మీ దేశమునకు మీ ధర్మమును నెరవేర్చితిరి విచారింపవలదు. అని లక్ష్మీనారాయణ కలెక్టరుకు చెప్పెను.[1]

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1980, పుట 233

నిరసనాగ్రహం ః

లక్ష్మీ నారాయణ, నరశింహాచార్యులకు విధించిన పెద్ద శిక్ష కాదు నిమిషాలలో ప్రజలకు తెలిసి కోపావేశాన్ని కలిగించాయని, గాంధీ ప్రవచించిన అహింసా సిద్ధాంతాన్ని నాయకులు, ప్రజలు వదిలినట్లయితే ఈ జిల్లాలో ప్రవహించిన చంద్రవంక నీరు, రక్తంతో ఎర్రబడివుండేదని, శిక్ష, సహనం ప్రదర్శించి, ఇద్దరు వీరులు సహాయనిరాకరణోద్యమానికి పేరు తెచ్చి పెట్టారని, లక్ష్మీనారాయణ నరసింహాచార్యుల మీద పడ్డ శిక్షలపై కృష్ణ పత్రిక వ్యాఖ్యానించింది.[1] ప్రభుత్వ చర్యను ఖండిస్తూ గుంటూరు మండలం అంతటా సభలు, నరసరావు పేటలో హర్తాళ్ సంపూర్ణంగా జరిగాయి. వకీళ్ళు న్యాయస్థానాలు బహిష్కరించారు. ప్రతిచోట "మా నాయకులను విడుదల చేయండి" అనే నినాదం ప్రభుత్వ ఉద్యోగులకు ఎదురయ్యేను.[2] బాపట్లలో వకీళ్ళు కోర్టుకు వెళ్ళలేదు. ఒంగోలులో న్యాయస్థానాలు నిర్మానుష్యాలయ్యాయి. పూర్తిగా హర్తాళ్ కూడా జరిగాయి. గుంటూరు పట్టణములో కొండా వెంకటప్పయ్య, గొల్లపూడి సీతారామ శాస్త్రి, ఉన్నవ గోపాల కృష్ణయ్య, చట్టి నరశింహారావు, నడింపల్లి వెంకట నరశింహ రావు , నిమ్మరాజు బసవయ్య మొదలైనవారు జూలై 24 నుండి ఆరు రోజులు పట్టణములో తిరిగి పూర్తి హర్తాళ్ జరిగేటట్లు చేసారు. అన్ని విద్యాలయాలు,వ్యాపార సంస్థలు, ఫ్యాక్టరీలు మూతపడ్డాయి.[3]

---

1. కృష్ణపత్రిక, తేది ఆగస్టు 6, 1921
2. The Hindu, dated July, 28, 1921
3. The Hindu, dated July 30, 1921

గుంటూరు పట్టణములో దౌర్జన్య సంఘటనలు కొన్ని జరిగాయి. 1921 జూలై 29న టౌన్ హైస్కూలు విద్యార్థులను తరగతులు బహిష్కరించి రావలసిందని భట్టిప్రోలు సూర్యప్రకాశరావు ప్రోత్సహిస్తుండగా పోలీస్ ఇన్స్పెక్టర్ సుబ్బయ్య నాయుడు ఆయనను అరెస్టు చేసి పోలీసుస్టేషనుకు తీసుకువెళ్ళాడు. వారితో పాటు కొందరు మనుష్యులు కూడా వెళ్ళారు. దారిలో సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ యువకులను కొరడాలతో కొట్టి హింసించారు. పరిస్థితి ఉద్రిక్తమవుతున్న సమయములో గుర్రపు బండి మీద డిప్యూటీ కలెక్టర్ గుండూరావు హైస్కూలు వద్దకు వచ్చాడు. పరిస్థితి మరి క్షీణించింది. ఉద్రిక్తులైన గుండూరావుపై మట్టిగడ్డలు, రాళ్ళు విసిరారు. అదే సమయములో కొండా వెంకటప్పయ్య అక్కడకు వచ్చి శాంతియుతముగా ఉండమని హితవు చెప్పాడు. ఈ సంఘటనలో వెంకటప్పయ్యకు కూడా రాళ్ళు తగిలాయి.[1] కొండా వెంకటప్పయ్య ఒక్క రక్తపాతం జరుగకుండా చూసినప్పటికి డిప్యూటీ కలెక్టర్ గుండూరావు ఆ రోజు జరిగిన దౌర్జన్య సంఘటనలన్నిటికి కొండా వెంకటప్పయ్య బాధ్యుడని జిల్లా కలెక్టర్‌కు రిపోర్టు పంపాడు. ఈ రిపోర్టు ప్రకారం వెంకటప్పయ్యతో పాటు మద్ది వెంకట సుబ్బయ్య, నేమమర్తి రామస్వామి, పోలిశెట్టి హనుమయ్య గుప్తలను కూడా అరెస్టు చేసెను.[2]

వెంకటప్పయ్య అరెస్టు గుంటూరు జిల్లాలోని పత్రికలేకాక దేశంలోని ప్రముఖ పత్రికలు ఖండించాయి. గుంటూరు జిల్లా ప్రజలలో చెప్ప అలవి కాని కోపాన్ని మిగిల్చింది. కొండా వెంకటప్పయ్య అరెస్టు వార్త గాంధీకి చేరింది. గాంధీ ''ఆయనను కాల్చి చంపాలని నా కోరిక'' అని వ్యాఖ్యానించెను.[3] అదే విధంగా జిల్లా కలెక్టర్ ఆఫీసులోని ఇద్దరు గుమస్తాలు 1921 జూలై జీతము తీసుకొని తమ ఉద్యోగాలకు

---

1. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1960, పుట 239
2. పై మూలము , పుట 243
3. పై మూలము , పుట 245

రాజీనామా ఇవ్వాలని నిర్ణయించింది.[1] మరియు కృష్ణా పత్రిక ప్రచారం నుండి తనను, పెదపాలెం నుండి తన భార్యను రక్షించిన కొండా వెంకటప్పయ్య తనపై (కట్ట చేయించాడని, సిగ్గు విడిచి గుండారావు కోర్టులో సాక్ష్యం ఇచ్చిన తర్వాత చెప్పటానికి ఏముంటుందని, ఆంధ్రదేశం మొత్తంలో సంచలనం రేగిందని, యుద్ధం ప్రకటించబడినదని, ప్రజలు భావిస్తున్నారని, దుష్టప్రభుత్వ గుండాలకి, బన్యాలకు, రౌడీలకు వర్తింపచేసే 107 వ సెక్షన్‌ను మహాత్ములైన కొండా వెంకటప్పయ్యగారికి వర్తింపచేసారని, న్యాయస్థానాలు కేవలం కొట్లు అయ్యాయని, నిన్నటివారు వదులు ధైర్యం, విశ్వాసం, సాహసం ప్రజాహృదయాలలో మెల్లగా నిలిస్తే ఎప్పటికైనా నిస్సందేహంగా స్వరాజ్యం స్థాపించబడినదని చెప్పవచ్చునని గుంటూరు జిల్లాలో నెలకొన్న ప్రజా శక్తి గురించి ప్రముఖముగా ఒక వ్యాసం ప్రచురించింది.[2]

కొండా వెంకటప్పయ్యను విచారిస్తున్న కోర్టు ఆవరణములో వేల సంఖ్యలో జనం చేరారు. పోలీసు బలాన్ని ఎక్కువ చేసారు. పరిస్థితిని గమనించిన కలెక్టర్ రెండు రోజులు విచారణ తరువాత శాంతి భద్రతలకు ఏవిధంగాను భంగం కలిగించేటట్లు వెంకటప్పయ్య, ఆరెస్టు అయిన తదితరులు వ్యవహరించలేదని నిర్దోషులుగా తీర్పు చెప్పెను.[3]

అయినను సాంఘిక బహిష్కరణ, పుల్లరి చెల్లించకుండాను తమ పశువులను అడవులలోనికి తోలి, పన్నుల నిరాకరణోద్యమాన్ని ఉధృతం చేసారు. ఈ ఉద్యమంలో ప్రజలకు, పోలీసులకు మధ్య సంఘర్షణలు ప్రారంభమైనాయి.

---

1. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు : నా జీవితకథ నవ్యాంధ్రము, విజయవాడ, 1959, పుట 338
2. కృష్ణా పత్రిక : తేది ఆగస్టు 6, 1921
3. కొండా వెంకటప్పయ్య : స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1980, పుట 245

పశువులను బందెలకు తోలినప్పుడు గ్రామస్థులు బల ప్రయోగం చేసి వాటిని విడిపించు కొంటున్నారు. ఇట్టి సంఘర్షణలు తీవ్రతరమైనవి. జక్కిపాలెం, జంగమహేశ్వరపురం, వెల్లటూర్తి, మించాలపాడు మొదలగు గ్రామాలలో పోలీసులకు, ప్రజలకు మధ్య అనేక సంఘర్షణలు జరిగాయి. ఇదే కలెక్టర్ ''పల్నాడులోని పరిస్థితిని ఎదుర్కొనటం ప్రభుత్వానికి గడ్డు సమస్య అయింది. పల్నాడులో చాలా గ్రామాలు స్వరాజ్యాన్ని ప్రకటించుకొన్నాయి'' అన్నాడు.[1]

<u>మించాలపాడు సంఘటన - కన్నెగంటి హనుమంతు మరణం</u> :

దుర్గికి 14 మైళ్ళ దూరములో అటవీ ప్రాంతంలో ఉన్న గ్రామం మించాలపాడు. పశుపోషణ, వ్యవసాయం ఇక్కడ ప్రధానమైన వృత్తులు. ఇచట ప్రజలు పుల్లరి చెల్లించకుండానే పశువులను మేపుకొనుచుండిరి. అధికారులు బందెలకు తోలినను వాటిని బలవంతంగా విడిపించుకొనుచుండేవారు. తరచుగా అధికారులకు, ప్రజలకు సంఘర్షణలు జరుగుతూ ఉండేవి. పరిస్థితి తమ చేయి దాటిపోయిందని అధికారులు గ్రహించి 20 మంది కానిస్టేబుల్స్, ఇద్దరు హెడ్ కానిస్టేబుల్స్ జి.వి రాఘవయ్య అనే సబ్ ఇన్స్పెక్టర్‌తో ఒక పోలీస్ దళం మించాలపాడు చేరుకొంది. 20 మంది రిజర్వు పోలీసులు ముట్లూకూరు గ్రామం వద్ద మకాం వేశారు.[2] మించాలపాడుకు దక్షిణంగా ఉన్న రిజర్వు అడవిలో మేతమేస్తున్న 120 గేదెలను, 50 మేకలను బంధించి ముట్లూకూరు బందెలకు తోలుటకు సిద్ధంగా ఉన్నారు. పశువుల వెంట ఉన్న ఇద్దరు కాపరులను, ఒక మహిళను కూడా

---

1. Guntur District Collector's D.O.No.1, R.D.Graham, Chief Secretary to Government of Madras dated February 27, 1922. (A.P.State Archives H.F.S.Section)

2. మాదాల వీరభద్రరావు : <u>గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం</u>, 1920-30 ఉజ్జ్వల ఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974, పుట 55

అదుపులోనికి తీసుకున్నారు. వీరు పశువులను తోలుకొని మించాలపాడు గ్రామం సరిహద్దు మీదుగా వెళుతుండగా గ్రామస్థులు బలప్రయోగం చేసి అరెస్టు కాబడిన వ్యక్తిని, 30 గేదెలను విడిపించి, మేకలన్నిటిని నిర్బంధం నుండి తరిమివేశారు. ఇటువంటి పరిస్థితులలో కొలగుంట్ల కరణం అక్కడకు వచ్చి జప్తు చేయబడి ఉన్న పశువులను విడిపించవద్దని గ్రామస్థులను వెనుకకు వెళ్ళమని చెప్పాడు. కాని గ్రామస్థులు ఆ మాటకు లెక్కచేయక అధిక సంఖ్యలో అక్కడకు చేరి ప్రభుత్వ ఉద్యోగులపై బలప్రయోగం చేయుటం ప్రారంభించారని జిల్లా కలెక్టర్ ఎచ్.బి. వర్నెన్ అంటారు.[1]

ఇంకా ప్రభుత్వ కథనం మరో విధంగా ఉంది. సుమారు రెండు , మూడు వందల మంది దాకా అక్కడకు చేరి రాళ్ళు రువ్వటం మొదలు పెట్టారని, వారిలో స్త్రీలు కూడా ఉన్నారని, ఆ ప్రాంతమంతా కొను రాళ్ళతో నిండి ఉండేదని, అవి విసిరినప్పుడు తగిలితే చాలా ప్రమాదమని, అప్పటికే సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ పరిస్థితి విషమించినదని భావించి, గుంపుపై కాల్చటానికి పోలీసు వారిని బాయినెట్‌లు తగిలించమని, తుపాకులకు మందు దట్టించమని ఆజ్ఞాపించాడు. చట్ట వ్యతిరేకముగా అక్కడకు ప్రజలు గుమిగూడి ఉన్నారని, అక్కడ నుండి తరలిపొమ్మని, తాను కాల్చటానికి సిద్ధంగా ఉన్నానని, మూడు పర్యాయములు అందరికి వినిపించేటట్లు సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ హెచ్చరించాడని, ఆ హెచ్చరికలు నిష్ఫలమైనాయని, గుంపులు రాళ్ళతో దాడి చేస్తూనే ఉన్నారని, అప్పుడు రిజర్వు పోలీసులను ఒక పర్యాయము

---

1. H.A.B. Vermon, District Collector's Guntur to the Chief Secretary to Government of Madras, dated March 1, 1922. (A.P.State Archives H.F.S.Section)

కాల్పులు జరపమని ఆజ్ఞాపించాడని, దానితో ఒక వ్యక్తి క్రిందపడ్డాడని, అయినా గుంపు చెల్లాచెదరు కాక పోలీసులపై రాళ్ళు రువ్వుతూనే ఉన్నారని, అప్పుడు 6గురు కానిస్టేబుల్సను, తుపాకులకు గుండ్లు దండించమని ఆజ్ఞాపించి, ఒక పర్యాయము కాల్పులు జరుపమని ఆజ్ఞాపించాడని అప్పుడుమరో ఇద్దరు క్రిందపడ్డారని, అప్పుడు జనం అటూ, ఇటూ పారిపోయారని, ఇది 26-2-1922 సాయంత్రం 4,5 గంటల మధ్య జరిగింది.[1]

పోలీసుల కాల్పుల వార్త తెలుసుకొన్న గుంటూరు జిల్లా కలెక్టర్ ఎచ్.ఏ.బి.వర్నెస్ 1922 ఫిబ్రవరి 27 ఉదయం 3,4 గంటల మధ్య జిల్లా సూపరింటెండెంట్, జిల్లా అటవీశాఖాధికారి, సైనిక బలముతో కెప్టెన్ మేఖానిషితో మించాలపాడు చేరుకొని, గ్రామాన్ని చుట్టుముట్టి గ్రామస్థులను విచారణ జరిపి 28 మంది పురుషులు, 9 మంది స్త్రీలు నాటి సంఘటనలో పాల్గొన్నారని నేరారోపణ చేసి అరెస్టు చేసారు.[2] నాడు మరణించిన ముగ్గురిలో మొదట క్రింద పడినది కన్నెగంటి హనుమంతు, తరువాత క్రిందపడినది హనుమంతు క్రింద పనిచేసే వ్యవసాయ కూలీ ఎల్లంపల్లి శేషుడు, సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ గుర్భువాడు కూడా మరణించెను.[3] ఇది ప్రభుత్వ నివేదిక అయితే ఈ నివేదిక అంతా అధికారులు తమకు అనుకూలముగా సృష్టించిందేనని, ఆ తరువాత ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ విచారణ సంఘాలవలన తెలుస్తోంది.

---

1. H.A.B.Vermon, District Collector, Guntur to the Chief Secretary to Government of Madras, dated March 1, 1922

2. పై మూలము.

3. పల్నాడు పికసభ్య విచారణా సంఘు నివేదిక , పుట 16

<u>విచారణా సంఘు నివేదికలు</u> :

పల్నాడు పుల్లరి సత్యాగ్రహంలో ముఖ్యంగా మించాలపాడులో జరిగిన సంఘటన కన్నెగంటి హనుమంతును పోలీసులు విచక్షణా రహితముగా కాల్చివేయుటం ఆంధ్ర రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ ఎంతో దిగ్భ్రాంతిచెందింది, 1922 ఏప్రిల్ 30న గుంటూరులో సమావేశమై మించాలపాడులో జరిగిన పోలీస్ కాల్పులపై దర్యాప్తు జరుపటానికి పంగులూరి వెంకట శ్రీనివాసరావు, యస్.శ్రీనివాస అయ్యంగార్‌లతో ఒక ఉపసంఘాన్ని నియమించెను. కాని ఈ ఉప సంఘం పల్నాడు వెళ్ళలేదు. అనంతరం మరలా రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ 1922 జూలై 22న తిరుపతిలో సమావేశమై డాక్టర్ దర్భాడ రామచంద్రరావు, గద్దె రంగయ్య నాయుడులతో మరో ఉపసంఘాన్ని నియమించెను. దర్భాడ రామచంద్రరావు పల్నాడు వెళ్ళలేదు. గద్దె రంగయ్య నాయుడుమాత్రమే 1922 అక్టోబర్ చివరి వారంలో మించాలపాడు వెళ్ళి అక్కడ జరిగిన సంఘటనలపై విచారణ జరిపి రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షుడైన టంగుటూరి ప్రకాశంకు నివేదిక సమర్పించెను.[1]

ఈ నివేదిక ప్రకారం మించాల పాడులో 1922, ఫిబ్రవరి 26న జరిగిన సంఘటనకు పూర్తి బాధ్యత పోలీసులదేనని, విచారణా సంఘం తన నివేదికలో సమర్పించెను. దీని ప్రకారం కొలగట్ల గ్రామ శివారు గ్రామం మించాలపాడు, కొలగట్ల గ్రామం వెలుపల ఉన్న దంతేవాగు ఒడ్డున అటవీ అధికారులు, పోలీసులు పశువులను ఉంచి ఆ ఊరి గ్రామస్థులను, ఇతర గ్రామస్థులను పిలిపించి, మీరు పుల్లరి కట్టలేదు , మీ పశువులను దొడ్డికి తోలెదము అని చెప్పిరి. దానికి కన్నెగంటి హనుమంతు''ఊరి పుల్లరి యావత్తు నేనే కట్టి నేను వసూలు వేసికొందును, మీరు

---

1. పల్నాడు ఏకసభ్య విచారణా సంఘు నివేదిక, పుట 3,4

పశువులను పట్టుకోవద్దు'' అని వేడుకొనెను. అదే సమయంలో పోలీస్ సబ్ ఇన్‌స్పెక్టర్ రాఘవయ్యనాయుడు, కొందరు రిజర్వు కానిస్టేబుల్స్ కరణం యండపల్లి సదాశివయ్య అటవీ ఉద్యోగుల సహాయార్థం అక్కడకు వచ్చిరి.[1] అచ్చటే బావి దగ్గర నీళ్ళు త్రాగుతున్న 100 పశువులను పట్టుకొనిరి. అప్పుడు కూడా పుల్లరీ కట్టెదము గేదెలను విడిపించండి అని వేడుకొనిరి. కాని అధికారులు ''మేము విడువము, దుర్గిలో కలెక్టర్ వద్ద పుల్లరీ కట్టి విడిపించుకొని తెచ్చుకొనవలసిందే. అంతవరకు పిడ దొడ్డిలో పెట్టెదము. ఇప్పుడు పుల్లరీ కట్టుకొనుటకు మాకు ఉత్తర్వులేదు''. అని చెప్పిరి.[2] పిమ్మట హనుమంతు గ్రామం వైపు బయలు దేరెను.

అటవీ అధికారులు, పోలీసులు పశువులను తోలుకొని మించాలపాడుకు తూర్పున ఉన్న సిరిరి వాగు వద్దకు చేరిరి. అక్కడ కన్నెగంటి హనుమంతుని అల్లుడు వసుపులేటి చెన్నయ్య, పశువులను విడిపించమని, కనీసం పాడిగేదెనయినా విడిచిపెట్టుడని గేదె కొమ్మును పట్టుకొనెను. అందుకు కానిస్టేబుల్ అతని యెడమ చేతి మీద తుపాకి మడిమతో పొడిచెను. మరో కానిస్టేబుల్ కూడా అదే పని చేసెను. అది చూసిన ఒక స్త్రీ గ్రామంలోనికి పరుగెత్తి బజారులో చింతచెట్టు క్రింద నిలచి ఉన్న హనుమంతునితో ఓ హనుమంతూ నీ అల్లుని చంపేరని కేక వేసెను. అప్పుడు హనుమంతు పరుగున సంఘటనా స్థలం వద్దకు వచ్చి ''మీరు ఆ పసివానిని ఎందుకు కొట్టితిరి? పుల్లరి అంతా నేనే కట్టెదను, పశువులను విడువండి'' అని కుడ చేయి పైకి ఎత్తి చెప్పుతుండగా ఇరువది, ముప్పది తుపాకులు

---

1. పల్నాడు ఏకసభ్య విచారణా సంఘ నివేదిక, పుట 3,4
2. పై మూలము

హనుమంతునిపై పేల్చిరి. అయ్యో, ఇకనైనా కాల్చవద్దని ఎడమ చేయి ఎత్తి చెప్పుతుండగా మరియొక రవ్వలుబారు యెడమ డొక్కలో తగిలి క్రింద పడిపోయెను.[1] అప్పుడు గుండు తగిలి హనుమంతుని జీతగాడు ఎల్లంపల్లి శేషుడు, సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ గుర్రపు బండి వాడికి గుండ్లు తగిలి అక్కడికక్కడే మరణించిరి.

కాని కన్నెగంటి హనుమంతు అప్పటికింకా మరణించలేదని, దాహం కావాలని అడుగగా, దాహం ఇచ్చుటకు గొల్ల అచ్చమ్మ, చెంబునీళ్లు పంపగా, కానిస్టేబుల్ ఆ చెంబును తీసుకొని నీళ్లు త్రాగి ముసలి దాని వైపు చూస్తూ నీవు ఇక్కడ ఉంటే నిన్ను కూడా చంపెదమని బెదిరించిరి. ఈ సంఘటన అంతా 6 గంటల వరకు జరిగెను. అయితే హనుమంతు ఆ రాత్రి 12 గంటల వరకు మరణించలేదని తెలియుచున్నది. ఇదే గడ్డెరంగయ్య నాయుడు 1922, అక్టోబర్ 27న మించాలపాడు స్వయంగా వెళ్ళి హనుమంతుని భార్య గంగమ్మ, కుమార్తె మిరియాల పిచ్చమ్మ, అల్లుడు పసుపులేటి చెన్నయ్యతో సహా మిరియాల పిచ్చమ్మ, సల్లబోతుల కొండయ్య, కన్నెగంటి నాగయ్య, కన్నెగంటి వెంకటయ్య బార్బుడు రోశిగాడు, వురఫ్ మాణిక్యం అనే 5గురు గ్రామ పెద్దలను కలుసుకొని విషయ సేకరణ చేసాడు. పైన చెప్పినట్లుగానే హనుమంతు క్రింద పడిన తరువాత కొన్ని గంటలు సజీవంగా ఉన్నట్లు చెప్పారు.[2]

అయితే ఇక్కడ ఒకటి గమనించాలి. సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ గుర్రపువాడు కాల్పులలో మరణించాడు, అంటే కాల్పులు విచక్షణా రహితంగా జరిగాయి. అలా కాకుంటే గుర్రపు బండివాడు చనిపోవటానికి అవకాశం ఉండదు.

---

1. పల్నాడు ఏకసభ్య విచారణా సంఘ నివేదిక, పుట 16
2. పైమూలము, పుటలు 2,4

ఒకవేళ గుర్రం బెదిరిందా అంటే కాల్పులు జరుగుతున్నప్పుడు గుర్రపువాడు అటు వెళ్ళటానికి ముందుకు రాడు. కాల్పులు జరుగకముందే గుర్రం బెదిరి ప్రజల సమూహాంవైపు వెళ్ళాడా అంటే ఒక వేళ వెడితే ఎదురుగా గుర్రపువాడు ఉంటే అతనిని సబ్ఇన్స్పెక్టరు కాల్పులు జరిపాడా, ఏమైనా కాల్పులు విచక్షణారహితంగా జరిగాయి అని చెప్పవచ్చు.

గద్దె రంగయ్య నాయుడు, మించాలపాడు మాత్రమే వెళ్ళి విచారణ జరిపాడు. అందువల్ల అది సమగ్రంగా లేదని భావించిన రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ 1923 జూన్ 14న దండు నారాయణరాజు, సి.వి.రంగయ్య శెట్టి, గొనుగుంట్ల సుబ్రహ్మణ్యం, కన్నెగంటి సూర్యనారాయణ చౌదరితో మరో ఉపసంఘాన్ని నియమించింది. సూర్యనారాయణ చౌదరి పల్నాడు వెళ్ళలేదు. మిగిలిన ముగ్గురు పల్నాడు గ్రామంలో జూన్ 21 నుండి 26 వరకు పర్యటించి, విచారణ జరిపి 1923 సెప్టెంబర్ 6న తమ నివేదికను రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షుడు టంగుటూరి ప్రకాశంకు సమర్పించెను.[1] ఈ నివేదిక కూడా మించాలపాడు సంఘటనకు పూర్తి బాధ్యత పోలీసులేనని, మించాలపాడు సంఘటనలో 26-2-1922 తేదిన పోలీసు వారిచే హత్య గావించబడిన హనుమంతు శవంతో పాటు, మిగిలిన రెండు శవములను 27వ తేది కొలిగొట్ల గ్రామం తీసుకొని వెళ్ళి మామూలు శవ పరీక్ష చేసి ఊరివెలుపల పూడ్చిపెట్టిరి. 4 రోజుల అనంతరము కన్నెగంటి హనుమంతుని భార్య, కుటుంబ సభ్యులు శవాన్ని తవ్వి బయటకు తీసి ఉత్తర క్రియలు అనంతరము కొలిగట్ల గ్రామంలో

---

1. పల్నాడు త్రిసభ్య విచారణా సంఘ నివేదిక, పుట 2

లోకల్‌ఫండ్ రహదారికి 15 గజాల దూరములో ఉన్న దొంతలవాగు ఒడ్డున ఖననంచేసి సమాధిని నిర్మించెను. ఆ సమాధిపై ఒక స్మారక శిలాశాసనమును వేయించెను. అందు స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శతాబ్ది 1844 సంవత్సరమునకు సరియైన 1822 సంవత్సరము 26-2-1922 వ తేదికి సరియగు దుర్మతి నామ సంవత్సరము, మాఘ బహుళ దశమి, బుధవారము రోజు పగలు 12 గంటలకు గుంటూరు జిల్లా కలెక్టర్ మార్షన్‌గారు నాన్ కోఆపరేషన్‌ను అణగద్రొక్క కంకణం గట్టి , పల్నాడు తాలూకాకు వచ్చి పై రోజు కొలగట్ల శవారు , మించాలపాడు గ్రామమునకు వచ్చి ఫారెస్టు పుల్లరి కట్టనందుకు గాను, సదరు గ్రామ పశువులను నిర్బంధించుటకు కొంత సైన్యమును యిచ్చి దుర్గి సబ్ ఇన్‌స్పెక్టర్ రాఘవయ్య నాయుడును పంపగా వారు పశువుల నిర్బంధమునకు ప్రయత్నించిరి.

అంతలో సదరు గ్రామ కాపురస్థుడు కన్నెగంటి హనుమంతుకును, ఆఫీసర్లకును కొంత వాగ్వివాదముకాగా , పైవారలు, సదరు హనుమంతును, తుపాకులతో కాల్చగా శాంతముతో వారలను ఎదురించినంతలో తుపాకి గుండ్లను, 26 రవ్వలను శరీరములో నిలచి, దరిమిలా 1 1/2 గంటలు వాగ్వివాదము చేసి రాత్రి 12 గంటలకు వీరస్వర్గము చేరినాడు.[1] హనుమంతుని భార్య వ్యక్తపరచిన కోరిక మేరకు ఆత్మకూరి పున్నయ్య ఈ శాసనము వేయించెను.[2]

ఈ శాసనము వేయుటం ప్రభుత్వం అధికారాన్ని ధిక్కరించటమేనని భావించిన ప్రభుత్వ అధికారులు ఈ శిలా ఫలకాన్ని సమాధినుండి పెడబెరికి హనుమంతుని

---

1. పల్నాడు ఏకసభ్య విచారణా సంఘ నివేదిక, పుట 13,14

2. పల్నాడు త్రిసభ్య విచారణా సంఘ నివేదిక, పుట 19

ఇంటికి చేర్చి 1923, జనవరి 22న రెవిన్యూ అధికారులు శాసనాన్ని ముక్కలను చేసి ఆ ముక్కలను గ్రామములో విపరీతముగా పెరిగిపోతున్న తుప్పలలో వెదజల్లెను.

<u>అధికారుల దౌర్జన్య దర్శాలు</u> :

కన్నెగంటి హనుమంతుపై కాల్పులు జరిపిన మరుసటి రోజే ప్రభుత్వం మించాలపాడు గ్రామస్తులను బయాందోళనకు గురి చేయుటకు పెద్ద సైన్యముతో జిల్లా కలెక్టర్, జిల్లా సూపరింటెండెంట్ గ్రామాన్ని చుట్టుముట్టి గ్రామములో ఉన్న మగవారినందరిని ఊరి బయటకు కొనిపోయిరి. అప్పుడు పోలీసులు కొందరు ఇండ్లలో జొరబడి వస్తువులు, ఆభరణాలు, డబ్బులు ఒకటేమిటి ఉపయోగపడే ప్రతి వస్తువును, చేతికి అందిన ప్రతి వస్తువును చోరీ చేసారు . తమ ఇంట్లో 100 రూపాయల వస్తువులు పోయాయని హనుమంతుని భార్య మొత్తుకున్నా ఫలితం లేకపోయెను.[1] పోలీసుల దౌర్జన్యాలకు, అన్యాయాలకు గ్రామ ప్రజలు అడవులలో తలదాచుకోవలసివచ్చింది. ఇట్టి దురాగతాలకు కలెక్టర్ వెర్నన్‌కూ పాత్ర ఉంది అని చెప్పవచ్చు. ఎందుకంటే కలెక్టర్ ఫోర్ట్‌సెంట్ జార్జి లో తన పై అధికారులకు తమ విధిని సబ్ ఇన్‌స్పెక్టర్ ధైర్యంతో విచక్షణతో నిర్వహించాడని నా భావం. చివరి క్షణం వరకూ, ఆయన కాల్పులు జరుపకుండానే ఉన్నాడు. కాల్చినప్పుడు అవసరానికి మించి-ఒక్క క్షణం కూడా అతడు కాల్పులు కొనసాగించలేదు.[1] అని అన్నాడు. అదే విధంగా ఆ గ్రామంపై దౌర్జన్యం చేయమని ప్రోత్సహించాడు కూడా.

---

1. పల్నాడు పికసభ్య విచారణా సంఘ నివేదిక, పుట 26

2. H.A.B.Vermon, District Collector, Guntur to the Chief Secretary to the Government of Madras, dated March 1, 1922

అనంతరము పిడుగురాళ్ళ ప్రాంతములో అధికసంఖ్యలో అరెస్టులు జరిగాయి. వాటిని మాచెర్ల, నరసరావు పేట సబ్ జైలులో ఉంచి, అనంతరము డిప్యూటీ కలెక్టర్ అయిన జంబునాథ అయ్యర్ వీరిని కోర్టులో విచారణ జరిపి శిక్షలు విధించెను. కన్నెగంటి నాగయ్య, నల్లబోతుల వెంకయ్య, ఎనుగుల చిననరసయ్య, మిరియాల నరసయ్య, మిరియాల పిచ్చయ్య, నల్లబోతుల ఎల్లకొండయ్య, ఎనుగుల వీరయ్య, కన్నెగంటి వెంకటయ్య, బిడ్డి వెంకటస్వామిగాడు, కోసని కోటయ్య, కాండ్రపు వెంకటేశంగాడు, కాండ్రపు గురివిగాడు, ఒర్సుడు రోసిగాడు, బర్సుడు యల్లమంద, బర్సుడు వెంకటేశ్గాడు మొదలైన వారికి ఒక నెలనుండి ఒక సంవత్సరం వరకు శిక్షలు విధించెను. అలాగే పాలపుల కోటమ్మ, మిరియాల మంగమ్మ, ఎర్రగొర్ల బాలమ్మ, కోటా ఆదెమ్మ, ఎనుగుల రామమ్మ, మిరియాల కోటమ్మ, కొండా వెంకటమ్మలకు 75 రూపాయలు జర్మానా విధించెను. మరియు 16 సంవత్సరాల మిరియాల చిన్నయ్యకు, 10 సంవత్సరాల బంగారయ్యకు 72 రూపాయలు జర్మానా విధించి అతిచిన్నవయస్కుడైన అమ్మిగాడికి 1 1/2 నెలలు శిక్ష విధించెను.[1]

ఉద్యమ విరమణ :

నాటికే సహాయనిరాకరణోద్యమం గుంటూరు జిల్లా మొత్తంలో నలుగారిపోయింది. ముఖ్యంగా చీరాల-పేరాల ఉద్యమం, పెదనందిపాడు ఉద్యమం

---

1. పల్నాడు పికసభ్య విచారణా సంఘ నివేదిక, పుటలు 33,34

నిలిపివేత అప్పటికే వాటి ప్రభావం పల్నాడు పుల్లరి సత్యాగ్రహంపై ప్రభావం ఎంతైనా ఉంది. కన్నెగంటి హనుమంతు మరణముతో పల్నాడు ప్రజలలో ఉన్న చైతన్యం, ఉత్సాహం ఒక్కసారిగా నీరుగారిపోయినవి. పరిస్థితులు అన్నీ తిరిగి మామూలు స్థాయికి చేరుకొని పుల్లరి కట్టడం ప్రారంభించారు. గ్రామస్థులందరూ ఇప్పుడు పుల్లరి చెల్లిస్తున్నారని 1922 మార్చి 4న ప్రచారం కోసం విడుదల చేసిన ప్రకటనలో ప్రభుత్వం తెలియజేసింది.

-o-

---

1. Communique for Publicity issued by the Government of Madras, Fort St. George, Madras, dated March 4, 1922 (A.P. State Archives H.F.S. Section)

ఆరవ అధ్యాయము

ముగింపు :

భారత స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో అఖిలభారత జాతీయ కాంగ్రెస్ అద్వితీయమైన పాత్రను నిర్వహించెను. అయితే 1885 నుండి ఈ పోరాటం కొద్దిమంది విద్యావంతులకు పరిమితమై అదికూడా నిరసన, విజ్ఞాపన, హర్తాళ్ ద్వారానే తమ కార్యక్రమాలు నిర్వహించారు. 1905 నుండి స్వాతంత్ర్య పోరాట స్వరూప స్వభావాలు మారిపోయాయి. అట్టి చైతన్య దశ్రంలో ఆంధ్రరాష్ట్రం కూడా భాగస్వామ్యమైంది. అందు గుంటూరు జిల్లా అగ్రస్థానమును నిలచింది. అదే విధంగా 1920 సెప్టెంబర్‌లో కలకత్తా ప్రత్యేక సమావేశము అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పోరాట స్వభావాన్ని పూర్తిగా మార్చి, దానిని సామాన్య ప్రజల చెంతకు చేర్చి, దేశం మొత్తానికి నాయకత్వం వహించిన మోహన్‌దాస్ కరమ్ చంద్ గాంధి తన లక్ష్య సాధనకు సహాయనిరాకరణోద్యమాన్ని ప్రారంభించి, క్విట్ ఇండియా ఉద్యమ అనంతరం 1947 ఆగస్టు 15వ తేదీన సాగించిన సమర పోరాటంలో గుంటూరు జిల్లా అలుపెరుగని పోరాటం సల్పింది.

సహాయనిరాకరణోద్యమం జన చైతన్య స్రవంతిలో ఆంధ్రా జిల్లాలన్నిటిలో గుంటూరు జిల్లా అగ్రగామిగా ఉంది. యావత్ దేశానికి తలమానికంగా నిలచిన సంఘటనలు గుంటూరు జిల్లాలో జరిగాయి అనుట అతిశయోక్తి కాదు. ముఖ్యంగా చీరాల-పేరాల పురనిర్గమనమును చూస్తే చీరాల-పేరాల పుర జనులు నిజంగా స్వరాజ్యాన్ని సాధించిన అనుభూతిని పొంది, దానిని మిగిలిన ప్రాంతాలకు

తెలియజేసారు. మండుటెండలో, సముద్ర తీరపు చలిగాలులను తట్టుకొని 11 నెలలపాటు తాటియాకుల గుడిసెలలో నివశించటం వారి దీక్ష పట్టుదల, సమయస్ఫూర్తికి నిదర్శనము. ఇట్టి సంఘటన స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో ఎక్కడా కనిపించదు.

సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో భాగంగా జరిగిన శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో గుంటూరు జిల్లా ఆంధ్రా జిల్లాలన్నిటిని అధిగమించి మార్గమును చూపెను. బాగా అభివృద్ధి చెందిన ప్రాంతాలలోనే కాక, ఆర్థికంగా, వ్యవసాయకంగా వెనుకబడిన ప్రాంతం అయిన పల్నాడులో ఉద్యమ దిప్తి పుల్లరి వ్యతిరేక రూపంలో జనించెను. ఆర్థికంగా వెనుకబడిపోయినను గాంధీ పూరించిన హింసారహిత సహాయనిరాకరణోద్యమంలో ముందు నిలబడితము పశువుల మేత కోసం అటవీ చట్టాలను ధిక్కరించసాగారు. పల్నాటి ప్రాంతవాసులు. అధికారుల అణచివేత చర్యలు చాలా కఠినంగా ఉండేవి. కనీసం అడవులలో ప్రవహించే నీటిని కూడా తెచ్చుకోవటానికి వీలు ఉండేది కాదు. అయినా గాంధీ సూచించిన అహింసా సిద్ధాంతానికి కట్టుబడి అటవీ చట్టాలను వ్యతిరేకించిరి.

శాసనోల్లంఘనలో భాగంగా సాంఘిక బహిష్కరణ కూడా పల్నాడు ప్రాంతంలో బాగా జరిగింది. సాంఘిక బహిష్కరణలో నాడు అధికారులకు కావలసిన కనీస అవసరాలు కూడా లభించకుండా చేసెను.

మాచర్ల తహసిల్దార్ తన పిల్లలకు పాలను సహితము సంపాదించలేక పోయాడు. అలాగే కలెక్టర్ ఉత్తరువులను దండోరా వేయించటానికి తప్పెట్లు కూడా దొరకని పరిస్థితి. ఈ సాంఘిక బహిష్కరణ గూర్చి జిల్లా కలెక్టర్ తనకూ, పోలీస్ సూపరింటెండెంట్‌కు సామానులు చేర వేయుటానికి బండ్లుకూడా దొరకని పరిస్థితి ఎదురైనదని ఫోర్ట్ సెంట్ జార్జిలోని తన పై అధికారులకు వ్రాసుకున్నాడు.[1] దీనితో పోలీసులు, రెవిన్యూ ఉద్యోగులు విచక్షణా రహితంగా ఉద్యమాన్ని అణచివేయ సాగారు. అయిన ప్రజలు చలించక పుల్లరి పట్టాల వ్యతిరేకోద్యమమును విజయవంతంగా నిర్వహించెను.

సహాయనిరాకరణోద్యమంలో భాగంగా జరిగిన మరో ఉద్యమం పెదనందిపాడు ఫిర్కాలో జరిగిన శాసనోల్లంఘనోద్యమం. ఈ ఉద్యమాన్ని నాడు గాంధి అధ్వర్యంలో జరుగుతున్న బార్డోలి సత్యాగ్రహానికన్నా మిన్నగా సాగినన అట్టి విజయ యాత్రలో శాంతి సేన వాలంటీర్లు కనబరచిన

1. District Collector to R.A. Graham, Chief Secretary to Government of Madras, dated February 25, 1922.

సమయస్ఫూర్తి అద్వితీయమైనది. ఇదే రూథర్ ఫర్డ్ మాకు పెదనందిపాడు వెళ్ళటానికి, అచట పోలీసు గుడారాలు ఎచట ఉన్నాయో తెలియజేయటానికి ఒక్కరునూ ముందుకు రాలేదు అని మద్రాసు ప్రభుత్వానికి రాసుకొన్నాడు.[1] ఈ ఉద్యమంలో అన్ని తరగతుల ప్రజలు పాల్గొని విజయవంతం చేసారు. దీనినే ఎల్.టి.హారిస్ 'సాధారణంగా ఈ ఉద్యమం సహాయనిరాకరణ శాసనోల్లంఘన అని పిలువబడుతుంది. కాని దీనిని తిరుగుబాటు ప్రయత్నమని చెపితే ఇంకా సరిగా వర్ణించినట్లవుతుంది. ప్రస్తుత ప్రభుత్వాన్ని కూలద్రోయటమే దాని ముఖ్యోద్దేశము'' అని పెదనందిపాడు ఉద్యమాన్ని గూర్చి చెప్పాడు.[2] ఉద్యమంలో శాంతిసేన వాలంటరీలు తమ కర్తవ్య నిర్వహణలో చూపించిన సమయస్ఫూర్తి, సహనం, ఓర్పు మెచ్చదగినవి. ఇట్టి ప్రభుత్వాన్ని కలవరపెట్టిన ఉద్యమాన్ని గాంధీ నిలుపుదల చేయుమని ఆజ్ఞాపించటంతో అటు ప్రజలలోను, ఇటు నాయకులలోను నిరసనధ్వనులు వినిపించాయి. నాకు పెదనందిపాడు ఉద్యమాన్ని గూర్చి దేశంలో ప్రముఖ పత్రికలు కొనియాడటం ఉద్యమ తీవ్రత వివిధంగా

1. T.G.Rudherford to R.A.Graham, Chief Secretary to Government of Madras, dated January 26, 1922.

2. Report of Harris Member of Revenue on the situation in Krishna, Guntur and Godavari Districts, dated January 16, 1922 (Andhra Pradesh State Archive H.F.S.Section)

ఉందో తెలుస్తుంది.

ఈ విధంగా భారత స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో భాగంగా సహాయనిరాకరణోద్యమ కాలములో గుంటూరు జిల్లా మిగిలిన ప్రాంతాలకు మార్గదర్శకమై నిలచింది.

-o-

BIBLIOGRAPHY

Primary Sources: (English)

Andhra Pradesh State Archives document pertaining to the years commencing from 1919 and ending with 1922.

They include

Official Letters

C.I.D. Reports

Police findings

Government Orders

Report of Harri's Member, Board of Revenue on the situation in Krishna, Guntur and Godavari, dated January 16,1922.

Government(Madras) Fortnightly Reports

Unclarrified Andhra Christian College(Guntur) Records

Unclarrified Ongole Municipality Record

Quertionnaire presented and signed statements of the following freedom fighters of Guntur District are obtained:-

P.R.Ghouse Baig

Mukteswara Rao

L.Narsimham

S.V.L.Punnayya Sastry

G.Sastry

T.Subba Rao

News Papers

The Hindu (Madras)

Young India (Ahmedabad)

Secondary Sources:

ENGLISH (PUBLISHED)

1. Andhra Christian College (Guntur) Annual Calendar,1973-74.

2. Annie Besant : How India Wrought for Freedom, Madras,1915.

3. Benarjee, S : A Nation in Making (Calcutta), 1963.

4. Bayly, C.A : The Local Roots of Indian Politics, Allahabad, 1880-1920, Oxford, 1975.

5. Bose, Nirmal Kumar & Patwardhan, P.H: Gandhi In Indian Polities, Bombay, 1967.

6. Bose, Subhas Chandra : The Indian Struggle, 1920-42, Bombay, 1964.

7. Chandra Bipin; Tripathi Amales & De, Barun : Freedom Struggle, New Delhi, 1972.

8. Desabhakta Centenary Souvenir.

9. Desai, A.R : Social Background of Indian Nationalism, Bombay, 1966.

10.Diwakar, R.R : Satyagraha, the power of Trouth, Hinsdale, Illinois, 1968.

11.Frykenberg, Robert Eric : Guntur District 1788-1848, Oxford, 1965.

12.Hanumantharao, B.S.L. : Guntur Through Ages (Brochure issued by the A.I.C.C.during its session in Nehrunagar, Guntur on November 7,8,9, 1964)

13. Krishna Rao, G.V. : Chirala and Perala Tragedy, An Episode of Voluntary Exile, Madras, 1922.

14. Magumdar, R.C : History of Freedom Movement in India, Three Volumes, Calcutta, 1963.

15. Mukherjee, H : India Struggles for Freedom, Bombay, 1947.

16. Ongole Girl's School Annivarsaries (Herriet Clough Memorial Training School for Women), Ongole, 1957.

17. Patil, S.K : The Indian National Congress - A case for its Reorganisation, Aundh, 1945.

18. Pattabhi Sitaramayya, B : History of the National Congress, Two volumes, New Delhi, 1945.

19. Ramachandra Rao, M : Municipal Reforms in South India, Madras , Year of publication not mentioned.

20. Ramana Rao, M.V. : A short History of the Indian National Congress, New Delhi, 1959

21. Ranga, N.G : Fight for Freedom, New Delhi, 1968.

22. Rama Gopal : How India Struggled for Freedom, Bombay, 1967.

23. Sarojini Regani : Highlights of Freedom Movement in Andhra Pradesh, Hyderabad, 1972.

24. Seshagiri Rao, B : History of Freedom Movement in Guntur District 1921-47, Ongole, Year of publication not mentioned.

25. Siva Rao,B : India's Freedom Movement-Some Notable Figures, New Delhi, 1972.

26. Subbarao,G.V. : Andhra Ratna Duggirala Gopalakrishnayya; Life and Message, Bezawada, 5035 Sravanam.

27. Subbarao, M.V.: The present political situation in India. An address delivered by Mittadoddi Venkata Subbarao, Second grade pleader, Ongole, Guntur District, Madras Presidency at Public Meeting held at Ongole on July 13, 1907.

28. Statistical Atlas of the Guntur District, 1360, Fasli, Hyderabad, 1950-51.

29. Suda,J.P : Indian National Movement, Meerut,1973-74.

30. Swavely,C.H.: The Luthern Enterprise in India,Place of Publication not mentioned, 1952.

31. Tahmankar,D.V.: Sardar Patel, London, 1970.

32. Tara Chand : History of Freedom Movement in India, four volumes, New Delhi, 1972.

33. Tundulkar,T.G.: Life of Mahatma Gandhi, Two Volumes, Bombay, 1951-52.

34. The Home Rule Leagu Damend : Being the address and memoranda presented by the Home Rule Leagu to H.E. the Viceroy the Secretary of the State, Madras,1917.

35. The prakasam Birth Centenary Souvenir, Andhra Pradesh, Hyderabad.

36. Venkatarangayya,M : The Freedom Struggle in Andhra Pradesh, Four Volumes, Hyderabad, 1969.

ఉపయుక్త గ్రంథాలు

ప్రాథమిక ఆధారాలు :

సమకాలీన ప్రముఖుల డైరీలు :

మంతెన వెంకటరాజు

పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి

యస్. వి. యల్. నరసింహారావు స్వంతపత్రాలు

రాజకీయ పక్షాల సంఘ సేవా సంస్థల నివేదికలు

స్వీయచరిత్రలు :

కొండావెంకటప్పయ్య

టంగుటూరి ప్రకాశం

అయ్యదేవరకాళేశ్వరరావు

పత్రికలు (తెలుగు)

ఆంధ్రపత్రిక (మద్రాసు)

ఆంధ్రపత్రిక (వార పత్రిక)

కృష్ణపత్రిక (మచిలీపట్నం)

గుంటూరు పత్రిక (గుంటూరు)

దేశాభిమాని (గుంటూరు)

ఉపయుక్త గ్రంథాలు (ముద్రితాలు)

మాధ్యమిక ఆధారాలు :

1· అప్పారావు, బసవరాజు	: శ్రీ ఆంధ్ర రత్నాదుత్తులు, విజయవాడ, 1963
2· ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథాలయ చరిత్ర	: ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంధ భాండాగార సంఘ కార్యదర్శి· అయ్యంకి వెంకటరమణయ్య పేరున ప్రచురితమైనది· రచయిత పేరు లేదు· బెజవాడ, 1916·
3· కాళేశ్వరరావు, అయ్యదేవర	: నాజీవిత కథ నవ్యాంధ్రము, విజయవాడ, 1959
4· కేసరి, కె·యస్·	: నా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు, మద్రాసు, 1953
5· గుంటూరు మండల గ్రంథాలయ చరిత్ర	: గుంటూరు మండల గ్రంథాలయ సంఘ ప్రచురణ, రచయిత పేరు, ప్రచురణ ప్రదేశం చెప్పబడలేదు· 1939
6· గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటి	: యుద్ధము-కాంగ్రెస్, నివేదిక ప్రచురణ , ప్రదేశం, సంవత్సరం చెప్పబడలేదు·
7· గుండ్లాపల్లి ఆదినారాయణ షష్ఠిపూర్తి సంచిక	: ఒంగోలు, 1972
8· గోపాలకృష్ణయ్య, దుగ్గిరాల	: చాటువులు, బెజవాడ, ప్రచురణ సంవత్సరం చెప్పబడలేదు·
9· గోపాలకృష్ణయ్య, దుగ్గిరాల	: రామదండు, బెజవాడ, 1932
10·చిదంబరశాస్త్రి, పశుపాటి	: ఒంగోలు మహామ్మారి, ఒంగోలు, ప్రచురణ సంవత్సరం చెప్పబడలేదు·
11·చెంచయ్య, దర్శి	: నాదివ్య స్మృతులు, విజయవాడ, 1967
12·చెంచయ్య, దర్శి	: నేను-నాదేశం, విజయవాడ, 1967
13·నాగభూషణ శర్మ, ముదలి	: తెలుగు సాహిత్యం-గాంధీ ప్రభావం, హైదరాబాదు, 1970
14·నారాయణరాజు, దండు గొనుగుంట్ల వెంకటి	: రంగం శ్రేష్ఠి పి·వి·సుబ్రహ్మణ్యం, పల్నాటి దురంతాలు, ఆంధ్రరాష్ట్ర జాతీయోద్య సంఘ నియమిత విచారణ సంఘ సభ్యుల నివేదిక, ప్రచురణ, ప్రదేశం చెప్పబడలేదు, 1923·

15. పుండరీకాక్షుడు, దామరాజు : గుంటూరు గొప్ప, గుంటూరు, 1921

16. ప్రకాశం, టంగుటూరి : నా జీవితయాత్ర, మద్రాసు, 1972

17. బాలకృష్ణమూర్తి, అచ్యుతుని : చీరాల చరిత్ర-జాతీయోద్యమం, చీరాల, 1970

18. రంగా, యన్.జి : భారతీదేవి స్మృతులు, నిడుబ్రోలు, 1975

19. రంగయ్య నాయుడు, గద్దె : పలనాడు దురంత విచారణోప సంఘ నివేదిక, ప్రచురణ ప్రదేశం, సంవత్సరం చెప్పబడలేదు.

20. రామకృష్ణయ్య, గుళ్ళపల్లి : జాతీయవిద్య, గుంటూరు, 1925

21. లక్ష్మీనారాయణ, ఉన్నవ : మాలపల్లి (సంగ విజయము), మద్రాసు, 1964

22. లక్ష్మీనారాయణ, ఉన్నవ, నరసింహాచార్యులు, మాడభూషి వేదాంతం : పల్నాటి అటవీ ఇబ్బందులు, ప్రచురణ ప్రదేశం, సంవత్సరం చెప్పబడలేదు.

23. వరలక్ష్మమ్మ, కనపర్తి : ఉన్నవ దంపతులు, శ్రీమన్నారాయణపురం కృష్ణాజిల్లా, 1947

24. విజ్ఞాన సర్వస్వము : సంపుటము 3, మద్రాసు, 1959

25. వీరభద్రరావు, మాదాల : గుంటూరు జిల్లా ఆహారసమస్య, ప్రచురణ ప్రదేశం చెప్పబడలేదు, 1947

26. వీరభద్రరావు , మాదాల : గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం, 1920-30 ఉజ్జ్వలఘట్టాలు, బెంగుళూరు, 1974

27. వీరయ్య, దరువూరి : గుంటూరు మండల సర్వస్వము, గుంటూరు, 1964

28. వీరయ్య, దరువూరి : పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణోద్యమం, పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి వీరోచిత గాథ, గుంటూరు, 1992

29. వెంకటప్పయ్య, కొండా : స్వీయచరిత్ర, హైదరాబాదు, 1966

30. వెంకట రంగయ్య, అయ్యంకి : ఆంధ్ర దేశ గ్రంథాలయ చరిత్ర, బెజవాడ, 1916

31. వెంకటేశ్వర్లు. వి : ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారి జీవితము, మద్రాసు, 1951

32. శేషగిరిరావు, భద్రిరాజు : గుంటూరు జిల్లా స్వాతంత్ర్యోద్యమము, హైదరాబాదు, 1980

33. శేషగిరిరావు. భద్రిరాజు : గుంటూరు జిల్లాలో సహాయనిరాకరణోద్యమము, ఒంగోలు, 1984

34. శేషగిరిరావు. భద్రిరాజు : ఆంధ్రాలో సహాయనిరాకరణోద్యమం, హైదరాబాదు, 1987